

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Lenka Zineckerová

Vliv tištěných médií a školy na sebepojetí dospívajících dívek

The influence of print media and school on adolescent girls self-concept

Praha 2014

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Doc. PhDr. Jaroslavovi Koťovi za jeho laskavost, ochotu a užitečné rady, které mi poskytl při vypracovávání mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. dubna 2014

.....

Lenka Zineckerová

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá působením dívčích časopisů a školy na sebepojetí dospívajících dívek. Cílem teoretické části je přehledné shrnutí odborných poznatků týkajících se období dospívání, utváření osobní identity a sebepojetí, které se právě v adolescenci dostává do popředí zájmu, nejvýrazněji v souvislosti s jeho tělesnou složkou. Návazně řeší možné poruchy, které se mohou u dospívajících dívek rozvinout v důsledku chybného sebepojetí. Dále se zabývá vlivem médií, důraz klade na média tištěná, zejména na dívčí časopisy, a uvažuje o účincích, které mohou časopisy mít na jednotlivé složky sebepojetí dospívajících dívek. Jako dalšího významného činitele v utváření sebepojetí reflektuje školu a popisuje její možné vlivy na studenty v procesu vzdělávání.

Empirická část práce si klade za cíl prozkoumat, ve kterých oblastech ovlivňují dívčí časopisy sebepojetí a jednání dospívajících dívek nejčastěji a zda škola reflektuje dívčí časopisy ve výuce. K získání potřebných dat byl uskutečněn experiment s šedesáti respondentkami, které byly instruovány ohodnotit jednotlivé partie svého těla před a po expozici fotografie z časopisu, která zachycuje módní ideál ženského těla. Dále byly provedeny řízené rozhovory s šesti respondentkami, které měly za cíl odhalit postoje dívek vůči dívčím časopisům. Z výsledků vyplývá, že po expozici fotografie má tělesné sebehodnocení u dívek sestupnou tendenci a že krátké slovní instrukce dokázaly krátkodobě zapůsobit při hodnocení jednotlivých tělesných partií. Dívky vnímají časopisy nejčastěji jako vhodnou inspiraci zejména v oblasti péče o svůj zevnějšek a v oblékání. Škola časopisy z pravidla nereflektuje, popřípadě je považuje za směšné a nehodné pozornosti.

Klíčová slova: adolescence, sebepojetí, tělesné sebepojetí, tištěná média, dívčí časopisy, škola, výchova.

Abstract

This diploma thesis deals with the influence of teenage girl magazines and school on the self-concept of adolescent girls. Theoretical part aims to bring comprehensive review of current scientific research on the topic of development of self-identity during adolescence where self-concept is created with strong emphasis on physical appearance. The thesis subsequently examine possible disorders that can arise from erroneous self-concept. The impact of printed media and especially girl magazines, on components of adolescent girl's self-concept is considered. School and educational system as another important contributor in development of self-concept is reflected in my thesis as well.

Experimental aims to explore which areas of self-concept and girls behavior are influenced by girl magazines most significantly and whether educational system takes girl magazines into consideration during educational process. In order to collect necessary data the experiment was concluded with sixty respondents, which were instructed to valuate several body parts before and after the exposition to the picture from girl magazine capturing fashion ideal of woman body. Six semi structured interviews with girls were performed in order to explore girl's attitude towards mentioned magazines. Analysis of results proves negative impact of printed media on body perception and self-concept. Oral instructions given was in some cases able to temporarily increase self-valuation of various body aspects. Girls perceive girls magazines as a good source of inspiration regarding fashion and beauty. Common attitude among educational professionals is not to take girl magazines into consideration and general consensus persist that they have minor impact on adolescent girls and there is little need to reflect them in school curriculum.

Keywords: adolescence, self-concept, body self-concept, printed media, girl magazines, school, education.

Obsah

ÚVOD.....	11
1 ADOLESCENCE – OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	13
1.1 VÝVOJOVÉ ZMĚNY V ADOLESCENCI.....	13
1.2 SOCIALIZACE A OBLAST VZTAHŮ V ADOLESCENCI.....	16
1.3 VÝVOJ OSOBNÍ IDENTITY V DOSPÍVÁNÍ.....	17
2 SEBEPOJETÍ.....	20
2.1 DEFINICE SEBEPOJETÍ.....	20
2.2 SEBEPOJETÍ V HISTORICKÉM POHLEDU.....	22
2.3 TĚLESNÉ SEBEPOJETÍ (BODY IMAGE).....	24
2.4 PROMĚNLIVOST TĚLESNÉHO IDEÁLU V DĚJINÁCH.....	26
3 PORUCHY SOUVISEJÍCÍ S CHYBNÝM SEBEPOJETÍM.....	28
3.1 DEPRESIVNÍ ONEMOCNĚNÍ.....	28
3.2 PORUCHY PŘÍJMU POTRAVY.....	30
3.3 SEBEPOŠKOZOVÁNÍ.....	32
3.4 SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ.....	33
4 MÉDIA.....	35
4.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA MÉDIÍ.....	35
4.2 TIŠTĚNÁ MÉDIA.....	36
4.3 FUNKCE MÉDIÍ.....	39
4.4 ÚČINKY MÉDIÍ.....	41
5 ŠKOLA A JEJÍ VLIV NA SEBEPOJETÍ.....	45
5.1 ZPŮSOBY VÝCHOVY VE ŠKOLE.....	46
5.2 NEJČASTĚJŠÍ PROHŘEŠKY ŠKOLY.....	48
5.3 TŘÍDNÍ KOLEKTIV A SEBEPOJETÍ.....	50

5.4 OSV A MEDIÁLNÍ VÝCHOVA.....	51
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	54
6.1 METODOLOGIE A REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	55
6.2 ANALÝZA DAT A VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	57
6.3 DISKUZE	65
ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	69
PŘÍLOHY	73

Úvod

Dospívání je obdobím, ve kterém člověk prochází nejvýraznějšími změnami. Mění se, vyvíjí se, dozrává. Chce se přiblížit světu dospělých a vymanit se z dětské role. Odpoutává se od rodičů. Přicházejí noví významní druzí, vrstevníci, přátelé, se kterými tráví čas, testuje hranice, objevuje svět. A v něm bezpočet možností, jak žít. Kde ale nalezne ten správný návod, jak má vypadat, co si obléknout, jak se chovat, jak se prosadit a být úspěšný? Jakou poslouchat hudbu, kam dál na školu? Dnešní doba nabízí nespočet možností, jakým směrem se vydat. Jsme prakticky neustále obklopeni médii, která se snaží udávat směr, kterým by se jedinci a celá společnost měli ubírat. Hýří novinkami, módními trendy, radami a návody, životními příběhy, prezentují soudobý ideál krásy. Pro dospívající může být obtížné zorientovat se ve světě plném příležitostí. Zároveň si mohou připadat v zajetí módních hitů a ideálů, které stanovují mantinely a diktují pravidla. Mohou mít pocit, že se jejich jedinečnost ztratí v davu.

Existuje mnoho výzkumů a studií, které se zabývají vlivem médií na dospívající dívky a jejich sebepojetí (Halliwell, 2010; Behm-Morawitz, 2009; Dittmar, 2009; Knauss, 2008; Dohnt, 2005). Jsme si vědomi, že v současném poli zájmu výzkumníků stojí především média elektronická, v čele se sociálními sítěmi. I přesto jsme se ale rozhodli prozkoumat postoje dospívajících dívek vůči časopisům a zjistit, zda má tento druh média i v dnešní době schopnost ovlivnit jejich sebepojetí a jednání. Zajímalo nás, jak si dospívající dívky dokáží poradit s diktátem módních trendů, ideálů krásy a návodů, které prezentují dnešní časopisy určené jejich věkové kategorii. Pozornost jsme také věnovali škole a pokusili jsme se zjistit, zda dokáže reflektovat mimoškolní prostředí právě v podobě časopisů pro dospívající dívky.

V teoretické části práce jsme si jako cíl vytyčili přehledně shrnout odborné poznatky a informace v oblasti adolescence, sebepojetí, médií a školy. Ačkoli se v práci soustředíme především na dívky, často využíváme pojmu adolescent nebo adolescenti. Zachováváme tím originální citace a pod pojmem rozumíme dívky i chlapce. Tato část práce by měla čtenářům sloužit především jako kvalitní informační základna, která čerpá jak z nejnovějších českých titulů, které se zabývají výše zmíněnými tématy, tak z klasických titulů, které nelze v souvislosti s tématem nezmínit, ale také ze zahraničních studií.

V empirické části jsme se s využitím experimentu pokusili odhalit, zda může být tělesné sebepojetí dívek ovlivněno expozicí tzv. „hubených médií“, tedy fotografií, která zachycuje soudobý ženský ideál krásy a zda dokážeme krátkodobě pozměnit individuální uvažování

o těle krátkou slovní instrukcí. Experimentu se zúčastnilo šedesát respondentek, které měly za úkol ohodnotit své tělo před a po expozici fotografie. Dvě skupiny zároveň s fotografií obdržely navíc slovní instrukci jak nad fotografií uvažovat. Abychom získali ucelenější náhled na postoje dívek vůči časopisům, zrealizovali jsme také se šesti respondentkami řízené rozhovory. Tato část práce by měla posloužit především jako inspirace všem, kteří by se chtěli věnovat podobné problematice a téma rozšířit nebo doplnit o nové poznatky.

Práce jako celek přináší nejen ověřené teoretické poznatky, ale také zajímavé empirické výsledky, podle kterých lze usuzovat na významnou moc tištěných médií jak v oblasti tělesného, tak osobnostního sebepojetí u dospívajících dívek. Výsledky zároveň prokazují, že slovní instrukce má schopnost tuto moc regulovat pozitivním i negativním směrem, a proto má smysl, aby škola reflektovala tištěná média alespoň v rámci výuky mediální výchovy a rozvíjela u dospívajících schopnost objektivně uvažovat nad prezentovanými informacemi a fotografiemi.

1 Adolescence – období dospívání

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere*. Do českého jazyka jej můžeme volně přeložit jako dorůstat, dospívat, vyvíjet se, sílit nebo mohutnět. Celkově toto období představuje sled důležitých změn začínajících pohlavní zralostí a končící zralostí duševní. Změny během období adolescence nezahrnují jen tělesný růst a mohutnění, jak by mohl překlad slovesa mylně napovídat, ale rovněž modifikaci sebepojetí, vymezení se v interpersonálních vztazích a vývoj kritického myšlení. Výčet změn můžeme doplnit dle Walshe a Rosena (1988. In Kriegelová, 2008, s. 49), kteří uvádějí, že se formují trvalejší osobnostní rysy, stabilizují se povahové vlastnosti, adolescenti zkoušejí nové role a přizpůsobují je na základě reakcí okolí.

Ve shodě s dalšími autory (Vágnerová, 2005, s. 321; Macek, 1999, s. 11) můžeme období dospívání označit jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. Časově zahrnuje zhruba druhé desetiletí života člověka. V literatuře se setkáváme s různými časovými vymezeními a specifiky tohoto období. Jak uvádí Macek (1999, s. 11): „V evropské psychologii se adolescence tradičně oddělovala od pubescence. Pubescence (v české terminologii dospívání) se pak obvykle ohraničuje časovým intervalem 11 až 15 let, přičemž někteří autoři ji ještě vnitřně diferencují na prepubertu a pubertu. Adolescence (v české terminologii mládí) je pak většinou datována od 15 do 20 (22) let.“ V této práci budeme vycházet z terminologie, kterou uvádí Vágnerová (2005, s. 323) a zůstaneme pouze u pojmu adolescence - adolescence raná, která zahrnuje prvních pět let dospívání, tedy od 11. do 15. roku věku života, a adolescence pozdní, 15. – 20. rok života, vždy s určitou individuální mírou proměnlivosti.

1.1 Vývojové změny v adolescenci

Vývojové změny se všeobecně dají rozdělit na biologické, kognitivní, emocionální a sociální. Jak ale dodává Macek (2003, s. 43): „Jsou ovšem vzájemně provázány a díky interakci biologického zrání, konkrétním historickým a kulturním vlivům a nečekaným událostem dochází ke specifické konstelaci změn a ke specifické interpretaci jejich významu v různých etapách období adolescence.“

Biologické změny

K biologickým proměnám, jež s sebou adolescence přináší, patří dle Janošové (2008, s. 197) nejprve zvýšená produkce pohlavních hormonů, která je spouštěčem tělesné proměny k dospělé fyzické konstrukci, posléze sexuální zralost a také zrání mozkových struktur, jejichž funkce je podkladem pro následnou změnu v kvalitě myšlení. Logicky zde dochází k rozdílnému vývoji u dívek a chlapců. U dívek se zvyšuje produkce estrogenu, tento hormon je odpovědný za růst prsů, vývin tvaru boků, pánve a stehen, dochází také ke zvýšenému ukládání tuku v těchto partiích. Objevuje se první ochlupení v podpaží a v oblasti podbřišku, dostavuje se první menstruace. U chlapců se zvyšuje produkce mužského hormonu testosteronu. Testosteron je odpovědný za vytváření maskulinního tvaru kosterního skeletu a nápadnější tělesné ochlupení. Dochází ke zvětšení penisu, vyskytuje se pubické ochlupení, spermiogeneze. V důsledku růstu hltanu se chlapcům prohlubuje hlas.

Tělesné proměny, nová kvalitativní úroveň uvažování a hormonálně podmíněné výkyvy nálad vedou u dospívajících k zásadním osobnostním změnám. „Zdá se, že největší psychickou zátěž představuje období, kdy dochází k nejradikálnějším pozorovatelným biologickým změnám. Nejvíce znejistělou skupinou jsou dospívající ve věku 12 a 13 let, přičemž hlubší pocity nejistoty jsou zaznamenány u dívek.“ (Janošová, 2008, s. 209)

Vlastní vzhled je neoddělitelnou součástí naší identity, a proto bývá v období adolescence taková změna intenzivně prožívána. Na jedné straně může dospívající považovat svoji tělesnou proměnu za úspěšnou a pozitivní, na straně druhé naopak za absolutně katastrofální a nepřijatelnou. Tělesnou proměnu vnímá každý subjektivně a často také záleží na představách o atraktivním vzhledu dospělých. „Zevnějšek je sociálním reprezentantem vlastní osobnosti. Je první informací, kterou o jedinci kterýkoli jiný člověk získává.“ (Vágnerová, 2005, s. 326) Vystává zde otázka, jak si dospívající utváří představu o atraktivitě, jak ji začleňují do svého sebepojetí a nadále s ní pracují. Často jim ke srovnání slouží vrstevníci, inspiraci také hledají v médiích (časopisy, televize, internet) a upínají se ke svým ideálům krásy. Každá společnost prezentuje ideál krásy, dnes jej představují velmi mladé modelky. „Adolescenti, zejména dívky, dovedou v tomto směru vyvinout značné úsilí, jen aby se danému ideálu přiblížili.“ (Vágnerová, 2005, s. 329) Je tedy zřejmé, že otázka vzhledu je pro dospívající zásadní, ale také velmi citlivá. Ovlivňuje výrazně jejich sebejistotu a sebehodnocení a často rozhoduje o dalším směřování a utváření hierarchie vlastních hodnot.

Kognitivní změny

Podle obecně známé kognitivní teorie J. Piageta je adolescence charakterizována jako období utváření formálních operací. Dospívající opouštějí schéma myšlení, kdy chtějí poznat svět takový, jaký je, a raději uvažují o tom, jaký by měl být. Dle Piageta (Piaget, 1958. In Macek, 2003, s. 57) se mezi jedenáctým a patnáctým rokem zakládá nutná výbava abstraktního myšlení. Schopnost představit si reálně neexistující, operování s abstraktními pojmy, kombinační schopnosti a hledání alternativních řešení problémů, schopnost reflektovat sebe jako subjekt vlastního myšlení vedou ke zvýšenému egocentrismu. Adolescenti myšlenkově experimentují s jednotlivými pojmy z různých oblastí (fyzikální, duchovní, sociální, morální). Přemýšlejí hypoteticky, systematictěji. Schopnost akceptovat hypotetický problém jim umožňuje hledat platné řešení bez ohledu na realitu. „Adolescenti by např. dokázali teoreticky uvažovat a argumentovat na téma „sníh je černý“. Mladší děti by takový úkol považovaly za nesmysl, protože přece všichni vědí, že sníh černý není.“ (Gullotta a kol. 2000. In Vágnerová, 2005, s. 234) Pro adolescenty je také typická nadměrná kritičnost, radikalismus a generalizování.

Mění se i charakteristiky paměti, a to jak krátkodobé, tak dlouhodobé. Macek (2003, s. 58) popisuje, že se zvyšuje kvantita informací uložených v dlouhodobé paměti. Proto si také dospívající vytvářejí systém, který jim ulehčuje zapamatování si učiva – volí efektivní strategie, které fungují. Zvyšuje se selektivita a tím i efektivnost pozornosti. Postupně přibývá vědomí možných rizik, zvažování důsledků a tendence konzultovat rozhodnutí s odborníky. Zlepšují se také komunikační schopnosti adolescentů, vytvářejí si sami své vlastní názory a zauímají postoje ke konkrétním jevům. Postojem rozumíme sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama. Postoj také vyjadřuje sympatie a antipatie vůči konkrétním jevům ve společnosti. Adolescenti jsou často velmi tolerantní k různým výstřelkům, rádi sami experimentují a testují hranice společnosti.

Emocionální změny

V průběhu adolescence se rozšiřuje akční rozsah emocionální odezvy na jednotlivé podněty. Jak uvádí Příhoda (1963, s. 408): „Citové zážitky se diferencují, přibývá vyšších citů. Pro ranou adolescenci je typická zvýšená emoční labilita, posun nálad k negativním rozladům, období krizí a pocitových zvrátů.“ Emoční reakce dospívajících jsou často krátkodobé a navíc proměnlivé, změna pocitů často překvapí i je samotné a proměny nálad bývají pro ně samotné spíše nepříjemné. Aktivitu často střídá apatie a nechť. Impulzivita

a nedostatek sebeovládání mohou být rušivými faktory v mezilidských vztazích a přispívají ke vzniku konfliktů. Nechut' projevovat svoje city navenek je také jedním z typických projevů. Nejistota a nevyrovnanost se projevují přecitlivělostí na chování jiných lidí. Vztahovačnost je projevem osobní nejistoty, může narůstat hostilita a agresivita (verbální i fyzická).

Ne vždy je však průběh puberty emocionálně bouřlivý a dramatický. Podle Macka (2003, s. 59) je nutné vzít v úvahu individuálně typologické rozdíly, kulturní a sociální faktory a rovněž způsob a styl výchovy. Dále uvádí, že pro pozdní adolescenci je charakteristické odeznívání náladovosti a vysoké lability, menší impulzivnost, emocionální dráždivost, vyšší stálost a větší extrovertovanost – nastává tzv. „období vystřízlivění“.

1.2 Socializace a oblast vztahů v adolescenci

Dospívání je pro jedince velmi důležitým životním obdobím. Bývá označováno jako období druhého sociálního narození, spojeného se samostatným vstupem do společnosti (Corneau, 2000. In Vágnerová, 2005, s. 346). Ve fázi rané adolescence můžeme pozorovat dva důležité, v životě dospívajícího možná prozatím nejvýznamnější, mezníky. Prvním je ukončení povinné školní docházky a rozhodnutí o dalších krocích, které dospívající podstoupí v rámci svého profesního rozvoje. Možnost výběru závisí převážně na dosavadních studijních výsledcích, ale ovlivňují ji i osobní ambice, zájmy a preference rodičů. Je důležité, aby dospívající mohli spolurozhodovat o volbě školy a budoucí profesi. Ačkoli oni sami jí nepřikládají prozatím tak velký význam, bude je v mnoha směrech ovlivňovat v dalším životě, především v otázce sociálního statusu, který zaujmou ve společnosti. Druhým významným mezníkem je také získání občanského průkazu. Podle českého právního systému se po dovršení patnáctého roku stává z dítěte mladistvý, který nese větší odpovědnost za své jednání a činy, kterých se dopustí.

V období rané adolescence se mění i oblast mezilidských vztahů – s dospělými i s vrstevníky. Dospívající odmítají podřízené postavení, názory autorit nepřijímají bezvýhradně, přemýšlí o nich a hlavně diskutují. „Nekonečná polemika s názory dospělých, např. s rodiči, je uspokojuje, protože potvrzuje hodnotu jejich vlastních schopností.“ (Vágnerová, 2005, s. 346) Sociální skupiny mají pro dospívajícího neustále důležitý význam, jen nabývají subjektivního významu a mění se jejich vliv. Rodina je pro dospívajícího důležitým zázemím, ačkoli by se často mohlo zdát, že se stala jen nutnou materiální základnou. Snaží se osamostatňovat, vymanit se z vlivu rodičovské autority. Vztah dospívající

– rodič se tedy proměňuje, stávají se spíše partnery a postupně mizí nadřazenost rodičovské autority. Ve shodě s Vágnerovou (2005, s. 347) můžeme říci, že vrstevníci jsou pro dospívající stále důležitější, vznikají první party, které mají často jasně vymezenou hierarchii a vyžadují od svých členů velkou míru konformity, rozvíjí se vztahy přátelství a první lásky, ale také první citová zklamání. Škola je pro dospívající významná z hlediska budoucího společenského zařazení, školní úspěšnost se stává podmínkou pro přijetí do vyšší školské instituce.

Období pozdní adolescence je fází přechodu do dospělosti. Jedinec je čím dále více akceptován jako dospělý a zároveň se od něj očekává i odpovídající chování. Dospívající se stává součástí nové třídy, vznikají nová přátelství a ta stará ze základních škol někdy zanikají. Ukazuje se, zda byla volba střední školy správná či nikoli – to často rozhoduje o školní úspěšnosti/neúspěšnosti. Pokud jsou požadavky zvolené školy pro dospívající nezvladatelné, nebo naopak, nejsou-li dospívající výukou dostatečně zaujatí a zatížení, může docházet k záškoláctví, rozvoji školní fobie a k dalším rizikovým projevům, které mohou negativně ovlivnit budoucnost dospívajícího.

Po dovršení osmnáctého roku života se stávají právně způsobilí k právním úkonům, a tudíž získávají i větší svobodu. Důležitým mezníkem je složení maturitní zkoušky, nebo získání výučního listu. Dospívající opět rozhoduje o své profesní kariéře – nastupuje do svého prvního zaměstnání, nebo pokračuje ve studiu na různých typech škol. Opět se stává členem nových sociálních skupin, získává nové role, kterým se musí přizpůsobit a chovat se podle daných pravidel a řádů.

Starší adolescenti mají svá oblíbená místa, kde se scházejí. Důraz na skupinovou identitu ale postupně ustupuje do pozadí, dle Vágnerové (2005, s. 249) se do popředí dostává individuální vymezení. Dyadické blízké vztahy získávají trvalejší charakter. Rodina je pro starší adolescenty významným sociálním zázemím, do něhož se rádi vracejí, vztahy s rodiči bývají ke konci adolescence obvykle vyřešeny a stabilizovány.

1.3 Vývoj osobní identity v dospívání

Hledání vlastní identity rozhodně není procesem, který by měl být ukončen po završení adolescentní vývojové fáze. Mnozí autoři ale přikládají tomuto období velký význam právě v oblasti formování osobní identity. Nejznámější jsou v tomto směru pravděpodobně myšlenky E. Eriksona, který považoval ujasnění vztahu k sobě a hledání vlastní identity za základní vývojový úkol období adolescence (Macek, 1999, s. 78). Dle Eriksona jsou

dospívající postavení před vývojový úkol, kdy řeší konflikt vlastní identity vs. zmatení rolí. Výsledkem úspěšného vývoje by měla být schopnost dospívajícího nalézt a akceptovat své místo a hodnotu jako člen dané společnosti. Mohlo by se zdát, že utváření identity je subjektivní proces, který se odehrává v nitru dospívajícího. Rovinu objektivní však můžeme spatřovat v momentě, kdy společnost vytváří pro dospívající podmínky, které jim poskytují dostatek času na zkoušení, hledání a rozmyšlení. Macek (1999, s. 78) rozlišuje osobní a sociální aspekt identity, kdy první čerpá z intimní sebereflexe a sebehodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým. Sociální aspekt identity je pak pocit začlenění, spolupatříčnosti a kontinuity ve vztazích i čase.

V období adolescence dochází k významným změnám v životě dospívajícího. Tyto změny si uvědomuje a snaží se je zakomponovat do jednotlivých složek svého sebepojetí. Mění se jeho vzhled, osvojuje si nové dovednosti, získává zkušenosti, čerpá vědomosti, vstupuje do nových rolí, je mu přidělen nový společenský status, k tomuto a mnoha dalším skutečnostem musí dospívající zaujmout určitý postoj, vyhodnotit jejich užitečnost a význam. „Zvýšená sebekritičnost, spojená s emoční labilitou a nejistotou, sebepoznání komplikuje, eventuálně občas vede ke zkreslené skutečnosti.“ (Vágnerová, 2005, s. 404)

V období adolescence dochází k rozvoji nového způsobu sebepoznání, tzv. schopnosti introspekce, která je zaměřená na obsah vědomí, na vlastní pocity, myšlenky a prožitky. Popsat své vlastní pocity není lehkým úkolem ani pro dospělé, natož pro dospívající. Tothová (2013, s. 14–15) vysvětluje, že introspekce bývá často ovlivněna aktuálním, subjektivním emočním laděním, a může tedy sebepoznání zkreslovat. Dospívající své pocity neradi projevují na veřejnosti, před dospělými. Sdílejí je nejčastěji se svými vrstevníky, což jim pomáhá k vytvoření kategorizace a řádu. Objevuje se tzv. přechodné stadium skupinové identity – vlastní identita je podřízena konformitě k vrstevnické skupině a dochází k identifikaci s ní.

K sebepoznání slouží dospívajícím také informace a hodnocení od jiných lidí, kteří reflektují jejich vlastnosti a schopnosti. Pro sebepoznání je užitečná míra naplnění očekávání různých lidí, především rodičů a vrstevníků. Je zde užitečné také zmínit školu, kdy školní prospěch určuje relativní pozici žáka ve třídě, soutěživé aktivity také přispívají k možnosti porovnat vlastní schopnosti se schopnostmi druhých.

Pro přehlednost a ucelenost pohledu na rozvoj identity je možné shrnout tento proces do několika fází. Proces, při němž dochází k rozvoji osobní identity, bývá označován jako individuace a má 4 fáze, které popisuje Josseliová (1980. In Vágnerová, 2005, s. 412):

1. Fáze diferenciacce

Dospívající si začíná uvědomovat svou psychickou i fyzickou odlišnost od rodičů a ostatních lidí, a považuje ji za důležitější než dřív. Soustředí se především na sebe a srovnává se s jinými lidmi. Dochází k tzv. deidentifikaci s rodiči a dalšími autoritami. Dospívající již nechce být jako oni, potřebuje se odlišit. Logickým důsledkem bývá zpochybnění rodičovských názorů, hodnot a norem. Dokonce i těch, které sám dospívající považuje za dobré. Potřebu vlastního odlišení posiluje i vědomí, že rodiče nejsou tak všemocní a všeznalí, jací se mu zdáli být. Dospívající by si přál mít ideální rodiče, které by mohl obdivovat, ale oni takoví nejsou. V rámci radikalismu je potřebuje hodnotit jednoznačně, a když nejsou ideální, tak je odsoudí jako neschopné.

2. Fáze experimentace

Tato fáze je typická pro věk mezi 14. a 15. rokem. V tomto období dospívající experimentuje s vlastní emancipací. Odmítá úplnou závislost na rodině a postupně ji stále více nahrazuje vázaností na vrstevníky. Dospívající je přesvědčen, že ví vše, co potřebuje, odmítá rady a varování rodičů, které mu připadají hloupé a zbytečné. Představy o životě jsou prozatím vázány na nejbližší budoucnost.

3. Fáze postupné stabilizace

V této fázi dospívající dosáhl určité samostatnosti, osvojil si zralejší způsoby chování. Může zde ale působit fakt, že se prozatím necítí na úplnou separaci. Tato úzkost jej navrací zpět do rodiny, avšak na jiné úrovni – bývají vytvořena nová pravidla soužití, která nejsou natolik konfliktní. Dospívající může balancovat mezi opouštěním a opětovným přijímáním rodiny. Situace se postupem času uklidňuje a adolescent najde způsob, jak si udržet nezávislost a přitom s rodiči vycházet.

4. Fáze psychického osamostatnění

Poslední fází individuace je dosažení úplné samostatnosti a vytvoření vlastní identity, která potvrzuje jedinečnost osobnosti a zároveň je přijatelná a realistická. To znamená, že hodnocení adolescenta a jeho hodnocení ostatními lidmi se zásadně neliší. Získaná identita dává jeho existenci určitý řád a smysl.

2 Sebepojetí

Sebepojetí je velmi komplikovaný pojem. Pokud se budeme snažit o vydefinování tohoto pojmu, čelíme nelehkému úkolu. V odborné literatuře se setkáváme s mnoha pojmy, které se zdají být na první pohled velmi podobné, téměř synonymní. Pro příklad se jedná o slova jako sebedůvěra, sebejistota, sebevědomí, sebestoprvčení, sebeobraz, sebehodnocení, sebeúcta, sebecit, seberealizace, sebeuplatnění, sebekontrola. Český jazyk je neuvěřitelně variabilní, zde nám situaci ale neulehčuje ani překlad pojmu z jazyka anglického, kde se objevují pojmy jako Self, self-concept, self-regard, self-efficacy, self-hood, self-esteem, ought-self, self-idea, self-feeling aj. Na nepřehlednost upozorňuje např. Říčan (2007, s. 182), který reaguje právě na anglický význam slova Self takto: „Například hned prosté slovo Self znamená jednou pojem vlastní osoby, podruhé příslušnou představu, potřetí sebevědomí, počtvrté poznávající či jednající subjekt.“

2.1 Definice sebepojetí

Sebepojetí vymezuje vztah člověka k sobě samému. V psychologii sebepojetí představuje souhrn představ a hodnotících soudů, které člověk o sobě chová. „V nejširším smyslu je sebepojetí percepcí sebe samého. Tyto percepce jsou formovány prostřednictvím zkušenosti s prostředím ... a jsou ovlivněny zvláště posílením z prostředí a od významných druhých.“ (Shavelson, Hubner a Stanton, 1976. In Blatný, 2003, s. 92) Dle dalších autorů lze k sebepojetí přistupovat jako k postoji k sobě samému (Brehm a Kassir, 1989; Greenwald, 1984. In Blatný, 2003, s. 93). V tomto případě je možné sebepojetí rozložit do tří složek obdobně jako postoj. Jedná se o složku kognitivní, konativní a emoční.

V Helusově pojetí (2011, s. 197) má sebepojetí složky čtyři a toto uspořádání se zdá jako nejlépe uchopitelné. Jejich přehled se stručnou charakteristikou následuje:

1. Sebepoznávání

Jedná se o přehled a vyznání se v sobě samém. Jedinec rozpoznává své schopnosti, vlastnosti, postoje a hodnoty. U dospívajících se tak děje nejčastěji prostřednictvím soutěží nebo při zkoušení ve škole. Sebepoznání může být realistické, ale také zkreslené nebo iluzivní (přejeme si být v něčem lepší, výkonnější, vytrvalejší než ve skutečnosti jsme). Při vlastním sebepoznávání vycházíme z výkonů a úspěchů (ale i neúspěchů), kterých jsme dosáhli,

ale také z reakcí našeho okolí, našich významných druhých – zde můžeme hovořit o tzv. zrcadlovém já, společnost nám nastavuje sociální zrcadlo a prostřednictvím jeho odrazu se formuje naše sebepoznávání.

2. Sebehodnocení

Do sebehodnocení zahrnujeme informace o tom, jak vnímáme a hodnotíme své výkony, činy, schopnosti a vlastnosti. Někteří jedinci mají tendenci hodnotit se pozitivně, jiní mají naopak sklon k negativnímu hodnocení sebe sama. Tito jedinci počítají s neúspěchem, který připisují sobě, oproti prvním, kteří příčinu neúspěchu nespátřují v sobě, nýbrž ve vnějších okolnostech. Při sebehodnocení porovnáváme své minulé výkony s výkony současnými a porovnáváme se s výkony druhých lidí. Dle Adlerovy teorie každý člověk usiluje o nadřazenost, snaží se neustále o dosažení lepších výkonů, směřuje ke svému ideálnímu já. Právě tento konflikt mezi současným sebehodnocením a ideálním já může být jednou z neaktivizujících sil v osobnosti. Zároveň ale může být i zdrojem stresu ve vztahu k sobě samému a může zapříčinit vznik různých poruch osobnosti.

3. Sebecit

Každý jedinec k sobě chová citový vztah, který nabývá různé intenzity. Jedná se například o sebeobdiv, sebelásku, nebo naopak o sebenenávist a sebeopovržení. U častých pocitů sebenenávisti se mohou objevit maladaptivní reakce jako je například sebepoškozování, poruchy příjmu potravy, deprese. Každý v sobě musí nalézt vztah k sobě samému jako k hodnotě, o kterou je třeba pečovat. Sebeúcta je dalším důležitým citem. Vyjadřuje respekt k sobě samému, jedná se o pocit hodnoty sebe samého. Za hlavní zdroj sebeúcty je možné považovat potvrzování našich kladných vlastností rodiči, učiteli a dalšími, pro nás významnými, osobami, vrstevníky, sourozenci a kamarády. Neméně důležitým zdrojem je také sebedůvěra založená na zkušenostech z našich úspěchů.

4. Seberealizace

Jedná se o neaktivnější složku v našem sebepojetí. Jedinec se poznává, prožívá, hodnotí a také jedná. Pojem seberealizace je myšleno rozvíjení se a využívání potenciálu ve vývoji a výkonu, který má každý jedinec v sobě, schopnost a úsilí přiblížit se k ideálu vlastního já. Seberealizující se jedinec spatřuje v ideálu výzvu k tomu se mu co nejvíce přiblížit. K jeho dosažení potřebuje nejen vlastní odhodlání, ale také často podporu rodiny a blízkých druhých.

Helus (2011, s. 199) dále vymezuje sebepojetí obsahově. Rozlišuje celkem pět základních obsahových oblastí:

- 1. Tělesné (vzhledové) sebepojetí** – péče o svůj zevnějšek je součástí kulturního začlenění, prvotní informace, kterou nám o sobě druhý člověk poskytuje, je právě vzhled, snažíme se působit dobrým a upraveným dojmem (více o tělesném sebepojetí v podkapitole 2.3).
- 2. Psychické kvality** - naše vědomosti, dovednosti, schopnosti, charakter.
- 3. Sociální sebepojetí** – pro člověka je důležité, aby byl součástí určitých skupin, především rodiny, popř. party vrstevníků. Sounáležitost napomáhá rozvoji sebepojetí.
- 4. Majetnické sebepojetí** – náš majetek je také součástí našeho Já.
- 5. Morální sebepojetí** – jedná se o oddanost a stálost vůči zásadám, normám, principům. Můžeme ho také nazvat sebepojetím přesahovým.

2.2 Sebepojetí v historickém pohledu

Individualita, osobnostní jedinečnost, originalita, aktivní seberegulace, sebepojetí, jsou v naší kultuře akceptovány jako běžná součást života každého jedince. Prostřednictvím vlastní identity se reprezentujeme a stáváme se součástí vztahů, společenských struktur. Současně nám společnost, ve které žijeme, přisuzuje na základě naší identity hodnotu, společenský status. Na jejím základě jsme také hodnoceni a naše chování může být do určité míry regulováno.

Reprezentace vlastního já nebyla však v minulosti vnímána jako důležitý regulační činitel v životě jedince. Tyrlík a Macek (2010, s. 72) uvádějí, že psychologickou analýzu historických proměn jáství v evropské a americké kultuře provedli R. Baumeister (1987) a K. Danzinger (1997). Baumeister využil především historické údaje a historickou literaturu, aby mohl popsat, jak se vyvíjel vztah mezi společností a jedincem, zda osobní a sociální identita měla konkrétní význam v životě jedince. Z analýzy vyplývá, že „vědění o sobě“ (know thyself) nebylo osobním tématem ani pro starověké Řeky, ani pro středověké

Evropany. Po prostudování řady historických pramenů usuzuje, že teprve v pozdním středověku se začalo utvářet individuální vědomí ve smyslu představy o jedinečném osobním životě. Jedinec se začal vymezovat vůči druhým především svým sociálním zařazením, příbuzenskými vztahy a sociálně významnými rolmi. Naplnění života představovalo křesťanské spasení. V 16. a 17. století přispěl rozvoj umění a základní vzdělanosti k prohloubení sebeuvědomění v oblasti osobního života. Hlubší zájem o sebe sama a naplnění pozemského života se projevuje až s nástupem romantismu.

K. Danzinger podobně upozorňuje, že k formování pojmu identita a jáství v empirickém pojetí dochází v Evropě až v 17. století. Teologické pojetí pozemského života, jehož smysl měl být naplněn až v posmrtné éře, ustupuje do pozadí. Podobně jako sociální identita, která byla určována narozením osoby (příbuzenství, profese, třída), přestala být natolik determinující. Od tohoto momentu lze sledovat pokusy o obsahovou analýzu empirického já. Jako první přichází s významnou reflexí J. Locke v roce 1906. Obrací se od spirituálního pojetí duše ke každodenní zkušenosti člověka a jáství je podle něj fenomén, který lze popsat a analyzovat (Danzinger, 1997. In Tyrlik, Macek, 2010, s. 72).

Posuneme-li se po časové ose do konce 20. a počátek 21. století, zjistíme, že formování identity je motivováno nejen osobní volbou, ale také jistým sociálním tlakem v podobě společenských standardů. Dle řady autorů (McAdams, 1997, Giddens, 1991. In Tyrlik, Macek, 2010, s. 74) se práce na sobě samém stává celoživotním úkolem a určitým vnitřním imperativem. Každý jedinec se snaží dosáhnout co nejvyššího pomyslného skóre v sebehodnocení. Pro zjišťování sebehodnocení byla vytvořena řada metod. Blatný (1994, s. 481) uvádí, že jednou z nejpoužívanějších, zejména v USA, je Rosenbergova škála sebehodnocení, která měří celkovou úroveň globálního vztahu k sobě. Prvotně byla sestavena pro adolescenty, ale své uplatnění našla i u dalších věkových kategorií populace. Mezi sedmdesátými a devadesátými léty minulého století dochází k tzv. „hnutí sebehodnocení“, kdy došlo ke statisticky významnému zvýšení skóre právě na výše zmíněné Rosenbergově škále (Twenge, 2003. In Tyrlik, Macek, 2010, s. 74).

Tyrlik a Macek (2010, s. 75) představují tzv. „technologie já“, tedy sociálně sankcionované postupy, které povzbuzují nebo vyučují lidi systematicky oslovovat sami sebe svými pocity a myšlenkami, se stávají součástí životního stylu, podobně jako móda. Zatímco středověká společnost používala k formování strategií zpovědi, dochází v souvislosti s modernizací a přeměnou role morální autority i ke změně technologií já. Objevuje se psychologizující literatura, populárním se stává psaní osobních deníků a autobiografií, které plní jiný účel než dříve – nereprezentují to, co je správné, ale to, co je „mé“.

2.3 Tělesné sebepojetí (body image)

Tělesné sebepojetí je neoddělitelnou součástí našeho sebepojetí. Podrobněji se jím budeme zabývat v samostatné podkapitole, jelikož se v této práci vztahujeme k období adolescence, ve kterém je důležitost vlastního vzhledu často nadřazená čemukoli dalšímu. Určité znaky, kterými disponujeme, jsou neoddělitelnou součástí naší identity, nevybíráme si, ani je nijak neovlivníme. Jedná se například o barvu kůže, očí, pohlaví a tělesnou strukturu. Fialová (2001, s. 37) vysvětluje, že v současné době se setkáváme s kultem, který klade na naše tělo vysoké a náročné požadavky (aby bylo vysoké, štíhlé, bez tuku, ale zdravě vypadající, zdatné, opálené, zdravé). Tělo se stává produktem, do kterého je zapotřebí investovat a udržovat ho ve formě. Tělo odpovídající soudobým trendům, takové, které je prezentováno v médiích jako žádoucí, bývá také veřejně prezentováno jako ukazatel úspěchu.

„Pod pojem tělesné sebepojetí řadíme všechny představy jedince, které mají vztah k jeho vlastnímu tělu. Proto má tělesné sebepojetí kognitivní, afektivní i konativní komponenty, které ho charakterizují. Pojem zahrnuje i tělesné představy (ne jenom znalosti, ale také přesvědčení), pozitivní nebo negativní hodnocení a plány jednání zaměřené na tělo.“ (Mrazek, 1983. In Fialová, 2001, s. 37)

Tělesné sebepojetí obsahuje tři složky, jedná se o vzhled, zdraví a zdatnost. Jejich význam se mění s věkem a také v návaznosti na pohlaví. Jejich podrobnější popis uvádíme ve shodě s Fialovou (2001, s. 40-44) a doplňujeme o další postřehy:

Vzhled

Představy o vlastním těle jsou důležitými komponentami individuálního přijímání skutečnosti. Vzhled má výrazný vliv na celkové sebepojetí, to, jak vypadáme je naší vizitkou. Snaha po zdokonalení tělesného vzhledu se může stát hnací silou pro zdravý životní styl. Řada profesí má dnes ve svých požadavcích na určitá pracovní místa i nároky na vzhled člověka (modelky, letušky, reportérky, herečky, tanečnice apod.). Obecně lze říci, že vzhledu přikládají větší význam ženy než muži. Ženy se jím více zabývají a jsou ochotny mu věnovat čas i peníze. Požadavek péče o vzhled je na ženy uvalen velmi silně již od období dospívání. Jak uvádí Janošová (2008, s. 210): „Na ženský ideál krásy reagují dívky v některých ohledech již v mladším věku, avšak v dospívání je změna jejich odívání a úpravy vzhledu (make-up, hair-style apod.) velmi markantní.“

Ženy byly vždy vedeny k tomu, aby přizpůsobovaly tvary své postavy a tělesnou hmotnost soudobým trendům. „V průběhu staletí se ženy usilovně snažily vyhovět soudobému ideálu. To je zřejmé z takových praktik, jakými bylo podvazování chodidel

a nošení stahujících korzetů. Dnes je vystřídalý přísné diety, které ženy invalidizují a oslabují, a různé plastické operace.“ (Grogan, 2000, s. 52) Již dívky ve věku osmi let uvádějí nespokojenost s tělesnou hmotností a postavou a preferují společensky žádané štíhlé tělo. V období dospívání vrcholí obavy o obraz postavy vzhledem k probíhajícím fyzickým změnám, díky kterým se dívky vzdalují od ideálu štíhlé postavy. Současné výzkumy prokazují, že většina mladých dívek ve věku od 13 do 16 let je nespokojena se svým tělem, připadá si tlustá a chce zhubnout.

Zdraví

V souladu s lékařskou definicí je zdraví chápáno jako stav úplné fyzické, psychické a sociální pohody. Lze hovořit o zdraví subjektivním a objektivním, dále také o zdraví tělesném a duševním. Zdraví fyzické kráčí ruku v ruce se zdravím psychickým. Potýká-li se tělo s nemocí, je pravděpodobné, že dojde i ke zhoršení psychiky a naopak, chatrné psychické zdraví může zapříčinit tělesné onemocnění. Subjektivní pocit zdraví vychází z pocitů a vnitřního mínění každého člověka. Pocit zdraví zahrnuje nepřítomnost obtěžujících faktorů, jako jsou únava, bolest, horečka, nevolnost, zranění. Vyznačuje se také pocitem harmonie, radosti a síly. Objektivní aspekt zdraví zahrnuje naopak názor jiných lidí na zdravotní stav jedince. V naší společnosti převládají názory lékařů, kteří obvykle srovnávají s obdobnými případy, nikoli se stavem z hlediska konkrétního jedince. Z určitých sledovaných znaků jsou poté vytvářeny normy jako průměry hodnot získaných od více lidí. Je dobré si uvědomit, že odchylka od tohoto průměru nemusí vždy být chorobným projevem. Pozornost zdravotníků, politiků a také pedagogů se v poslední době obrací k důležitosti pohybových aktivit a stravovacích zvyklostí v životě člověka jako k neodmyslitelnému prostředku zdravotní prevence.

Dnes mnoho lidí, převážně žen, ignoruje své vlastní zdraví, aby dosáhli krásného vzhledu (podstupují náročné chirurgické zákroky, drží drastické diety apod.). Stárnutí, které je nevyhnutelné, je v naší společnosti spojeno s nemocemi, neatraktivností a nemožností. Crooková (1995. In Fialová, 2001, s. 43) uvádí, že lidé se pod silným sociálním tlakem a mediální masáží snaží plně ovládat své tělo a ženou se za nepřirozeným ideálem pružného, mladého, štíhlého těla. Naše subjektivní vidění vlastních nedostatků nás často vrhá do kolotoče zdraví škodlivých činností, aniž bychom si byli schopni připustit naše objektivní možnosti.

Zdatnost

Zdatností (tělesnou kondicí) nazýváme schopnost těla fungovat s optimální účinností a hospodárností. Za nejdůležitější součásti zdatnosti jsou považovány:

- kardiorepirační vytrvalost;
- svalová síla;
- svalová vytrvalost;
- rychlost svalové koncentrace;
- kloubní pohyblivost.

Dobrá tělesná kondice vyjadřuje dosažení harmonie těla a ducha. Již ve starořecké antice se setkáváme s pojmem kalokagathia, který vyjadřuje tělesnou a duševní dokonalost a vyrovnanost. Každá doba má svůj ideál krásy, který není dosažitelný pro všechny, ale jemuž se je možné alespoň přiblížit. Je ale nutné znát své vlastní limity a nesnažit se o nemožné na úkor jiných potřeb (Fialová, 2001 s. 44).

2.4 Proměnlivost tělesného ideálu v dějinách

Pojetí krásy a tělesného ideálu se v průběhu dějin ukázalo být dynamickým procesem. Analýza výtvarných děl jednotlivých historických epoch nám pomáhá tento vývoj pochopit. Kulturnímu ideálu krásy se vždy snažily vyhovět spíše ženy, právě proto existuje více informací o změnách v pojetí krásy ženského těla. Níže se na jednotlivá období podíváme podrobněji.

Antika

Pro toto období je ústředním pojmem kalokagathia. Staří Řekové do pojetí krásy zahrnovali jak tělesný vzhled a zdatnost, ale také povahové charakteristiky člověka. Cash (1990. In Fialová, 2001, s. 62) popisuje, že toto období se ukazuje jako jedinečné v tom, že mužské tělo bylo považováno za mnohem přitažlivější a krásnější, než tělo ženské. Římané naopak obdivovali netypičnost lidských tváří a rozdílnost lidských povah. Velmi tvrdě však hodnotili funkčnost těla, víme, že novorozenců s jakýmkoli vývojovými vadami se nekompromisně zbavovali. Vysoko hodnotili štíhlost a odsuzovali obezitu.

Gotika

V tomto období měla silný vliv na náhled lidského těla křesťanská víra. Křesťanské učení upřednostňuje zájem o duchovní život a péči o tělesný vzhled zavrhuje. Modelem se stala postava Ježíše Krista, který je symbolem strádání a utrpení, dobroty a skromnosti. Pro ženy

byl nastaven ideál v podobě Panny Marie. Za krásné byly považovány ženy s útlou až nezdravě štíhlou postavou, průsvitnou pletí, malými ňadry a úzkými boky.

Renesance

Návrat k antickým ideálům je jedním z typických znaků renesance. Nastupuje krása realistická, v některých ohledech se vyznačuje i určitou mírou nedokonalosti. Pro ženy byla charakteristická široká pánev a zaoblené tvary s výraznou vrstvou podkožního tuku. Bok (1974. In Fialová, 2001, s. 62) uvádí, že se objevuje snaha nalézt tělesné typy, které by odpovídaly univerzálnímu principu „mužství“ a „ženství“.

Baroko

V období baroka se tvary těla nadále rozpínají. Kypré tvary souvisejí i se společenským postavením, převládal názor, že ženy z vyšších vrstev nemohou být hubené – štíhlost byla spojována s bídou. Přebývá důraz na ty části těla, které zdůrazňují reprodukční úlohu ženy. Velká ňadra, plnost a kulatost v oblasti břicha a pánve způsobenou silnou vrstvou podkožního tuku a také zaoblené, tukem vyplněné hýždě.

Klasicismus

V 19. století se setkáváme se dvěma odlišnými pohledy na ženské tělo. Oba ideály se pyšnily útlými pasy zvýrazněnými korzetem, ale lišily se v ostatních osobnostních charakteristikách. Dle Cashe (1990. In Fialová, 2001, s. 63) v první polovině století vítězí jemné, křehké dámy s krásným obličejem a dobrým společenským postavením. Ve druhé polovině století jim začínají konkurovat ženy mohutnější, s objemnějšími mírami v prsou a bocích. Nejčastěji je bylo možné nalézt v nižších vrstvách společnosti, mezi herečkami a prostitutkami.

20. století

Fialová (2001, s. 64) popisuje vývoj ženského ideálu krásy v průběhu minulého století. Před první světovou válkou se prolínají znaky obou tělesných typů z minulého století. Po válce se ženská krása hodnotí dle obličeje upraveného kosmetikou a obnaženosti nohou. Siluety se zplošťují, nabývají chlapeckého vzezření. Ve 30. - 40. letech se pas opět zúžil, důraz byl kladen na sekundární pohlavní znaky, především na velikost prsou. Marilyn Monroe byla ideálem krásy 50. let. Léta 60. jsou považována za období nejvyššího nárůstu poruch příjmu potravy, vzorem se stala tzv. „Twiggy“, Angličanka vážící pouhých 44 kg. 80. léta zaznamenala obrát k lepšímu, prosazuje se ideál svalnatějšího ženského, ale stále štíhlého těla. Dnes existuje společenský tlak přizpůsobit se médií prezentovanému ideálu štíhlého, pevného těla. Vzhled bohužel převažuje nad hodnocením charakteru a osobnosti.

3 Poruchy související s chybným sebepojetím

Uvažuje-li o sobě dospívající v negativěch, jakákoli nepříznivá reakce jeho okolí může tyto černé myšlenky rozvířit a podpořit. Jedlička (2011, s. 160) popisuje, že dospívající, který trpí pocity méněcennosti, se po neúspěchu začlenit do vrstevnického kolektivu stáhne do sebe, odvrátí se ze světa vrstevníků zpět do rodiny a pokusí se překompenzovat toto odmítnutí maximální školní pílí, úsilím vyniknout ve volnočasové aktivitě nebo přimknutím se k dospělým autoritám. Útěk do světa fantazie je také jedním z typických obranných mechanismů, které slouží jako ochrana před přílišnou bolestí, zklamáním, předrážděním a konflikty, kterým člověk čelí. „Aby se chránili před zavalující úzkostí a zraněním sebeúcty, utvoří náhradní obraz reality, který jsou schopni akceptovat či o němž věří, že jej mohou prezentovat jako přijatelný.“ (Jedlička, 2011, s. 160). Lhaní (i neúčelné) může být jedním z projevů chybného sebepojetí. Je velmi těžké rozlišit lež fantazijní a lež účelovou. Malá (1994. In Jedlička, 2011, s. 163) uvádí, že jedná-li se o lež účelovou spojenou s podvody, záškoláctvím, potulkami, případně s krádežemi a násilím, jedná se o závažnou poruchu, která může mít nepříznivý vliv pro další vývoj.

S chybným tělesným sebepojetím se v dnešní době setkáváme často. Tělo je hlavním nástrojem pro sebereflexi a interakci se světem. Je základem lidského bytí, je považováno za prostředníka mezi duševní a fyzickou existencí člověka. I přes naši schopnost řeči a myšlení, jsou emoce a zdraví nápadněji prezentovány prostřednictvím těla. Tělo odpovídající soudobému ideálu krásy je symbolem úspěchu. Myšlenka Rose (1995. In Fialová, 2001, s. 54) trefně vystihuje fenomén dnešní společnosti: „Boj o místo na světě se redukuje na boj o estetický ideál, zápas o osobní autonomii zůstává zápasem o sebekontrolu.“

Společně se zvyšujícím se tlakem na představu o dokonalém těle přibývá poruch individuálního vnímání těla, zvláště tělesného sebepojetí. Pocity méněcennosti, nedokonalosti a nedosažitelnosti tělesného ideálu mohou vést k sebeodcizení, depresím, poruchám příjmu potravy, sebepoškozování a v nejhorších případech i k sebevražedným pokusům. Některým těmto poruchám se budeme věnovat podrobněji v návaznosti na období dospívání.

3.1 Depresivní onemocnění

Fakt, že deprese postihuje nejen dospělé, ale i děti, si odborná společnost dlouho nepřipouštěla a podobné obtíže byly diagnostikovány jiným způsobem. Dle současných odhadů postihuje deprese až 8 % této věkové kategorie. Do období rané adolescence je poměr

dívek a chlapců vyrovnán, s nástupem dospívání jsou však více ohroženy dívky v poměru 2:1, později je tento rozdíl ještě markantnější 5:1,5 (Graham a kol., 1999; Malá, 2000. In Vágnerová, 2004, s. 389).

Pokud se budeme snažit objasnit příčinu vzniku depresivního onemocnění, velkou roli zde hraje genetická dispozice. Vnější vlivy z okolí, které mohou být spouštěči onemocnění, působí ve vzájemné interakci s touto dispozicí. Ve shodě s Vágnerovou (2004, s. 389) pro příklad uveďme, že spouštěčem může být úmrtí blízké osoby, rozchod s partnerem, neuspokojivé vrstevnické vazby, školní neúspěšnost, ale také nadváha a vzhled neodpovídající ideálu. Prognóza depresivní poruchy závisí na závažnosti projevů onemocnění a na věku, kdy se onemocnění poprvé objevilo. Obecně platí, že v čím dřívějším věku deprese propukne, tím vyšší je riziko recidivy depresivních atak v pozdějším věku.

Příznaky deprese v období dospívání se podobají příznakům dospělých, mají ale i svá specifika. Jedním ze základních příznaků je ztráta schopnosti prožívat radost, smutná nálada, úzkost, pocity beznaděje, strach. Depresivní dospívající nedokáží zpracovat své negativní emoce, a proto si osvojí účelnější reakce (reagují agresivně a autoagresivně, volí strategii vyhýbání, stahují se do sebe, jsou apatičtí). Dalším typickým příznakem je zhoršení koncentrace, celkové zpomalení kognitivních procesů. Převažuje pesimistické uvažování, zvýšená koncentrace na ohrožení a různé problémy, na beznadějně černou budoucnost. Tato změna uvažování se projevuje neadekvátním sníženým sebehodnocením, dospívající trpí představou vlastní bezcennosti, předpokládaného neúspěchu a odmítání druhými. V somatické oblasti se objevují v souvislosti s depresí poruchy spánku, u dospívajících jsou typické hypochondrické obavy, stěžují si na únavu a různě tělesné obtíže, nejčastěji na bolesti hlavy a břicha. Deprese má i negativní dopad v sociální oblasti. Neustálý negativismus, dráždivost a výkyvy nálad nepůsobí na ostatní příjemně. K narušení vztahů také přispívá fakt, že lidé často nechápou podstatu tohoto „divného“ chování. Malá (In Hort, 2008, s. 193) uvádí, že rodiče bývají k depresivním dospívajícím zvýšeně kritičtí, někdy až hostilní, málo je chváli a celkově jim poskytují málo pozitivních podnětů. I z pohledu učitelů bývají dospívající trpící depresí hodnoceni hůře, ať již jsou příčinou nápadnosti v chování nebo snížení výkonu, známky bývají častěji horší, než odpovídá jejich schopnostem.

Deprese se řadí mezi afektivní poruchy chování, které jsou léčitelné. Léčba vyžaduje komplexnost, tzn., že depresivní porucha musí být zaléčena psychofarmaky a zároveň vyžaduje psychologickou péči. Dle Vágnerové (2004, s. 394) vyžaduje individuální přístup, musí respektovat specifické projevy každého jedince a průběhu onemocnění. Délka léčby je také individuální a v průběhu času může docházet k různým výkyvům.

3.2 Poruchy příjmu potravy

Tělesné změny v dospívání představují pro každého v různé míře typ zátěže. Období pochybností o svém zevnějšku zažije téměř každý z nás. V tomto věku již dospívající vědí, jak by mohli vypadat i jinak, a jak jinak, než lépe. V našem sociokulturním prostředí je vzhled a celková atraktivita hodnocena velmi vysoko. „Riziko patologického vztahu k vlastnímu tělu (a tím i k jídlu jako významnému prostředku jeho ovlivnění) zvyšují negativní sociální reakce, vysmívání pro tloušťku, neúspěšnost a nízký sociální status, který je nesprávně a generalizovaně interpretován jako důsledek tělesné odlišnosti.“ (Vágnerová, 2004, s. 464) Pokud se dospívající setká s podobnou kritikou (jednorázově, ale i opakovaně), může taková zkušenost vést k narušení vztahu k vlastnímu tělu. Pokud nedojde ke kladné identifikaci s vlastním tělem, může se stát tělo viníkem veškerých problémů a být za to trestáno.

Poruchy příjmu potravy se promítají do dvou extrémních poloh. Na jedné straně k úplnému odmítání jídla (mentální anorexie) a na straně druhé k nadměrnému přejídání (mentální bulimie). Mohou mít i cyklický charakter, kdy hladovění střídají záchvaty přejídání. Pokud bychom pátrali po historické linii těchto poruch, Vágnerová (2004, s. 467) uvádí, že mentální anorexie byla poprvé popsána v roce 1859 Marcéem a pojmenována v roce 1868 anglickým lékařem Gullem. Mentální bulimie byla poprvé popsána mnohem později, a to v roce 1979 Rusellem.

Mentální anorexie

Patologický strach ze ztloustnutí je základním projevem mentální anorexie. Postihuje především dospívající dívky a mladé ženy. Ve věku nad 30 let se objevuje vzácně. Četnost je odhadována v rozmezí 0,5 – 1 % ženské populace daného věku (Hort, 2008, s. 265). Příčina vzniku není jasně určena, pravděpodobně se rozvíjí jako důsledek komplexního působení biologických, psychologických a sociokulturních tlaků. Dle MKN 10 (F50) lze vyjádřit základní diagnostická kritéria takto:

Veškeré úsilí jedince je zaměřeno na redukci hmotnosti. Děje se tak prostřednictvím drastických diet v kombinaci s nadměrným cvičením a používáním projímadel, anorektik a diuretik. Fobie z tloušťky je spojena s fobií z jídla. Potřeba neustále snižovat svoji hmotnost je nutkavá, nelze ji zastavit ani tehdy, když váha klesne. O mentální anorexií lze mluvit tehdy, jakmile dojde k úbytku váhy o 15 % proti normální hmotnosti.

Vágnerová (2004, s. 471) vysvětluje, že název poruchy není správný, jelikož v počáteční fázi se nejedná o nechutenství. Cílem je ovládnutí hladu a potvrzení vlastní síly. Vytváří se

závislost na pocitu hladu, který je důkazem, že netloustne a přináší pocit úspěchu a spokojenosti. Hladovění snižuje pocit úzkosti. V důsledku dlouhodobého hladovění postupně dochází ke ztrátě chuti k jídlu i pocitu hladu. Nemocné dívky bez ohledu na svoji hubenost, trpí pocitem, že jsou tlusté, nejčastěji v partiích břicha, boků a stehen. Vztah k vlastnímu tělu se natolik změní, že je vnímáno jako cizí objekt, který je na obtíž. Nemocným chybí náhled na situaci, své problémy popírají, paradoxně se také soustředí na jídlo, které ačkoli jim nahání hrůzu, rádi vaří, sbírají recepty, počítají kalorie, studují účinky různých živin na organismus apod. Takové jednání je možné označit jako obsedantně-kompulzivní. V důsledku hladovění se dostávají různé zdravotní obtíže. Krch (1999, s. 96 – 102) popisuje vynechávání až postupné vymizení menstruace, suchou, popraskanou, problematickou pleť, ztrátu kvality vlasů a jejich vypadávání, narušení termoregulace, křeče, svalovou slabost a celkové snížení imunity. Dále až u 90 % postižených dívek se objevují kardiovaskulární obtíže, nejčastěji jde o sinusovou bradykardii, neurologické, renální, kosterní a hematologické komplikace. Léčbu odmítají, i přes veškeré varovné signály jim chybí motivace. Autoři (Smolík, 1996; Gelder a kol. 1996. In Vágnerová, 2004, s. 476) se shodují, že k hospitalizaci dochází často až po celkovém tělesném kolapsu nebo nedobrovolně pod tlakem rodiny a přátel. V průměru se 30 % nemocných zcela vyléčí, 20 % zůstane těžce postižených, u většiny dochází ke zlepšení a kolísání potíží, 5 % případů končí smrtí.

Mentální bulimie

Typickým příznakem mentální bulimie je strach z tloušťky, který je spojený s neschopností kontrolovat příjem jídla, což se projevuje opakovanými záchvaty přejídání a následnou tendencí se požitého jídla opět zbavit pomocí zvracení. Bulimie postihuje častěji dívky a ženy a to ve věkovém rozpětí 16 - 40 let. Touto poruchou trpí přibližně 2 – 6 % ženské populace, přesné procento není známé, protože velká část své potíže tají a nevyhledá lékařskou pomoc (Vágnerová, 2004, s. 467).

Nemocná není schopná vůlí ovládat nutkavou potřebu jídla, ačkoli nepocituje hlad. Nejčastěji se jedná o vysokokalorické potraviny a dobře stravitelnou potravu. Množství potravy, které je schopná sníst, je až neuvěřitelné. Proto je bulimie finančně náročná, nemocní se uchylují ke krádežím jídla, nosí si jídlo neustále s sebou, kdyby je záchvat přepadl mimo domov. Ráno a během dne hladoví, snaží se udržet jídlo a váhu pod kontrolou, ale během večera tyto kontroly selžou a přejí se. Nasycení přináší chvilkový pocit uspokojení,

ale zároveň vyvolává pocit viny a vzteku. Strach ze ztloustnutí je ovládne a záměrně si vyvolají zvracení nebo užijí projímadlo. Na své chování mají náhled a k léčbě jsou motivované. Dle Vágnerové (2004, s. 477) je prognóza příznivější než u mentální anorexie, ale u klinicky závažných případů je riziko, že se jejich potíže stanou chronickými. Bulimie bývá často spojená i s jinými projevy snížené sebekontroly, např. užívání léků, alkoholu a jiných drog.

3.3 Sebepoškozování

Sebepoškozování je jev, se kterým se setkáváme v poslední době stále častěji u dospívající populace. Potřebné pozornosti se mu ale nedostává jak z řad odborníků, tak neodborné veřejnosti. Často je chápáno jako chvilkový rozmar, dospívající nerozvážnost a jako snaha na sebe upozornit. Bohužel za sebepoškozováním často stojí mnohem závažnější obtíže. Neschopnost začlenit se do kolektivu, pocity nedokonalosti a méněcennosti, neúspěch ve škole, sebeobviňování. To vše a mnoho dalších nepříjemných prožitků může vést k sebepoškozování, které přináší dotyčnému pocit úlevy. „Sebepoškozováním se označuje komplexní autoagresivní chování, které na rozdíl od sebevraždy nemá fatální následky, jehož cílem není smrt, a které lze naopak nejlépe chápat jako maladaptivní odpověď na jinak nezvládnutelný akutní a chronický stres.“ (Platznerová, 2009, s. 11)

V klasifikacích MKN-10 jsou jedinými diagnózami, u kterých je sebepoškozování uvedeno jako příznak nebo diagnostické kritérium:

- hraniční porucha osobnosti,
- porucha se stereotypními pohyby asociovaná s autismem a mentální retardací, a
- předstírané poruchy s přítomností snahy simulovat tělesnou nemoc.

Co se věku týče, Aldermanová (1997. In Kriegelová, 2008, s. 48) uvádí, že začátek sebepoškozování u jedince spadá do období adolescence, stupňuje se směrem k dvaceti letům věku a mizí kolem třicátého roku věku. V původních studiích byl udáván výskyt první epizody v období kolem čtrnáctého roku (Favazza, 1987. In Kriegelová, 2008, s. 48). Levenkron (1998. In Kriegelová, 2008, s. 48) později považuje už věk třinácti let za období vzniku sebepoškozování.

Současné studie uvádějí, že ženy se sebepoškozují častěji než muži. Hawton (2002. In Kriegelová, 2008, s. 47) zjistil, že až třikrát více žen uvádí epizody sebepoškozování již od časně adolescence. Výzkumy potvrzují, že frekvence sebepoškozování je sice vyšší u žen, ovšem závažnost poškození je jednoznačně větší u mužů.

Obecné charakteristiky a profil jedince popisuje Kriegelová (2008, s. 76): „Sebeпоškozující se jedinci běžně invalidizují sami sebe, jsou naplněni pocity bezcennosti, sebenenávisti a „vnitřní špatnosti“. Devalvace vlastního já je častá. Základem je věčné sebeobviňování a pocity vlastní neschopnosti. Cyklické sebeobviňování zanechává jedince s pocitem znechucení a hněvem zaměřeným proti sobě. Jedinci jsou často hypersenzitivní k odmítnutí. Časté je depresivní ladění, vyšší míra dráždivosti. Mají rovněž tendenci přijímat nadměrnou mírou odpovědnosti za všechno, co se kolem nich děje a obviňují se za všechny události, ke kterým dochází bez jejich kontroly.“

Nejčastější metodou sebeпоškozování je sebeřezání. Hawton (2002. In Kriegelová, 2008, s. 62) udává 64 %. Další významné zastoupení v populaci sebeпоškozujících se jedinců má sebepálení a sebetlučení. Favazza a Conteriová (1989. In Kriegelová, 2008, s. 63) uvádějí, že velké množství jedinců (75 %) používá současně několik metod.

Ke vzniku sebeпоškozování přispívá značné množství faktorů. Nejedná se jen o osobnostní a psychologické charakteristiky jedince. Mladí lidé jsou mnohem náchylnější k působení médií a jejich tendence napodobovat momentální trendy je mnohem vyšší než u starších dospělých. De Leo (2004. In Kriegelová, 2008, s. 166) hovoří o efektu „napodobování“ a Hawton (2002. tamtéž) o efektu „nákazy“ sebeпоškozováním. Sebeпоškozování se stalo populárním způsobem, jak si ulevit od silných emocí, které jsou běžně prožívané v období dospívání. Mladí lidé mají tendenci napodobovat chování, které je prezentováno jako normální způsob řešení problémů. Většina poškozujících se jedinců málokdy přizná, že někoho napodobují, ale několik výzkumů prokázalo, že se o existenci a charakteristikách sebeпоškozování dozvěděli dříve, než sami začali, většinou od svých známých, z časopisů a internetu (Heller, 2004; Hawton et al., 2002. In Kriegelová, 2008, s. 166).

Mezi léčebné metody, které je možné využít, patří odborná intervence, psychoterapie a případná farmakoterapie. To vše by mělo pomoci snížit hladinu stresu, získat pozitivní postoj k sobě samému, nalézt alternativní copingové strategie a způsoby autoregulace emocí. Cílem by mělo rovněž být zlepšení komunikačních a interpersonálních dovedností.

3.4 Sebevražedné jednání

„Suicidium je definováno jako sebeпоškozující akt s následkem smrti, který je způsoben sebou samým, s vědomým úmyslem zemřít.“ (Hort, 2008, s. 405) Pro vznik suicidiálního jednání u adolescentů bez psychiatrické diagnózy existují určité rizikové faktory. Zabývá se

jimi Koutek (2007, s. 39), který vysvětluje, že se jedná především o konflikty v rodině, školní neúspěch, zdravotní stav a nevyhovující vrstevnickou pozici. Význam ale mají i další vyvolávající faktory, které působí jako spouštěče maladaptivního jednání. Různé faktory se mohou ve svém působení doplňovat a umocňovat.

Sebevražedné jednání má často v tomto věku zkratkovitý charakter. Jde o jednání, které směřuje k co nejrychlejšímu vyřešení náročné a subjektivně ohrožující situace, bez rozmýšlení a hledání alternativního řešení a bez ohledu na další následky. Dle Horta (2008, s. 407) můžeme u sebevražedného chování rozlišit demonstrativní a účelový charakter, kdy se dospívající svým činem snaží vyřešit svoji bezvýchodnou situaci. U demonstrativního sebevražedného aktu se jedná o motiv vědomý, zatímco u účelového jednání bývá motiv nevědomý. Sebevražedný akt má v tomto období nejčastěji charakter alarmu, volání o pomoc.

Podle statistik lze konstatovat, že výskyt sebevražd má sestupnou tendenci. Hort (2008, s. 406) popisuje, že u dospívajících do 15 let je sebevražedné chování relativně vzácné. K prudkému nárůstu dochází v období mezi 15. a 19. rokem věku. Sebevražedných pokusů je samozřejmě mnohem více než dokonaných sebevražd, odhady hovoří o 10 až 20 násobku. Dívky se častěji dopouštějí sebevražedných pokusů, chlapci naopak páchají sebevraždy s letálním koncem.

Již výše bylo zmíněno, že spouštěčem pro sebevražedné jednání může být školní neúspěch. Škola hraje v životě dospívajícího a celé jeho rodiny velkou roli. Mezi ohrožené patří dospívající s menší mírou nadání, školsky přetěžovaní nebo trpící specifickými poruchami učení. Koutek (2007, s. 41) upozorňuje, že školní zátěž pro dospívající představuje přetížení, které může vést přes pocity selhání a zmaru k depresi, školní fobii až dokonce k sebevražedným tendencím. Vztah mezi učitelem a dospívajícím zde také hraje velmi důležitou roli. Učitel by si měl být vědom limitů, které jednotliví žáci mají, měl by mít povědomí o situaci v rodině a požadavcích, které na své děti rodiče kladou. „Je zřejmé, že význam školního selhání je závislý na rodinné situaci a na vztazích adolescenta s rodiči. Zajímavé je také zjištění, že sebevražedné pokusy se nejčastěji vyskytovaly v lednu a červnu u hospitalizovaných dospívajících pacientů. Lze usuzovat na to, že v těchto měsících, kdy se očekává pololetní a konečná klasifikace ve škole, narůstá i napětí v rodinách.“ (Koutek, 2007, s. 41) V případě, kdy žák selhává, by učitel neměl váhat kontaktovat rodiče a společně i za přítomnosti dospívajícího by se měli pokusit situaci vyřešit. Ačkoli je taková skutečnost nepříjemná, rozhodně je její včasné řešení lepším způsobem, než nedostatečná z několika předmětů na vysvědčení, rodičovská nevědomost a dospívající vystavený před situací rodiče se svými závěrečnými školními výsledky obeznámit.

4 Média

Žijeme v době médií. Nejen že nás obklopují a neustále je konzumujeme v různých podobách – rádio, tisk, internet, televize, počítačové hry atd. Také je prakticky nepřetržitě ve svém životě využíváme prostřednictvím mobilních telefonů, tabletů a dalších nejrůznějších komunikačních zařízení. V jejich nekonečné interakci s námi se někdy dle Gilese (2010, s. 11) můžeme ocitnout ve stavu „mediální slepoty“, kdy už nejsme schopní si uvědomit jejich přítomnost, natož vnímat jejich moc při našem rozhodování a zaujímání postojů a přesvědčení. V této kapitole se pokusíme vydefinovat pojem média, popsat jejich funkce a účinky. Pozornost budeme věnovat médiím tištěným a to hlavně časopisům pro dospívající dívky.

4.1 Obecná charakteristika médií

Pojem média je v dnešní době skloňovaný ve všech pádech napříč odbornou i neodbornou veřejností. Různí odborníci (psychologové, sociologové, žurnalisté, politici aj.) píší o médiích v různých významech a souvislostech, obecně mají ale na mysli **tisk, televizi, rozhlas a internet**. Význam slova médium je ale mnohem širší. Původ tohoto slova nalezneme v latině a lze jej přeložit jako prostředek, prostředník, zprostředkující činitel. McLuhanův výrok: „Médium je sdělení.“ (McLuhan, 2001. In Giles, 2010, s. 14) přes svoji jednoduchost přesně vystihuje celou podstatu tohoto pojmu. Médium může být cokoli, co zprostředkovává určité sdělení. Ke správné funkci médií je důležitá technologie a lidský zásah. Technologie zajišťuje produkci, přenos a příjem informací. Důležitý je i zásah člověka, který tyto informace zveřejňuje. Spousta (2000, s. 273) konstatuje, že: „Masová média a nezodpovědnost některých tvůrců jejich obsahů ohrožují postoje a chování nejmladší generace. Dochází k devalvaci hodnot a ke ztrátě mravní odpovědnosti. Ztráta svědomí, otupený vkus, neprofesionalita a nekompetentnost vede k aroganci a agresivitě.“

S termínem „mediální“ se můžeme také často setkat ve spojení se slovem komunikace. V současnosti se velká část komunikace odehrává právě prostřednictvím médií. Může se jednat o komunikaci intrapersonální (blogy, Twitter) a interpersonální (e-maily, telefonní rozhovory, chaty) přes komunikaci skupinovou, meziskupinovou a institucionální (interní organizační a komunikační kanály, videohovory) po celospolečenskou (masovou) mediální komunikaci (televize, rozhlas, tisk).

Dle McQuaila (2009, s. 36) lze vysledovat čtyři prvky, které determinují příchod médií:

- potřeba komunikace;
- technologie pro veřejnou komunikaci na určitou vzdálenost;
- společenské organizace pro organizaci a distribuci;
- kontrola ve veřejném zájmu.

Mezi těmito prvky neexistují pevně dané vztahy, jejich kombinace je obvykle závislá na hmotných faktorech a na vlastnostech společenského a kulturního klimatu. Míra svobody myšlení a jednání byla také nezbytným předpokladem jejich vynálezu. Čím je společnost otevřenější, tím snáze mohou komunikační technologie dosáhnout maximálního využití.

Hovoříme-li o médiích, důležitou otázkou je zde také čas. Média ušla od svého vzniku bezesporu dlouhou cestu. Jejich transformace je především v posledních letech natolik rychlá, že ji lidé (hlavně starší generace) ani nezaregistrují, nebo jí ani nedokáží porozumět, natož plnohodnotně využít. Generace mladých, naopak, jakoby byla s novými médii sžitá již od narození. S nástupem internetu, tzv. nového média, se objevily domněnky, že médium, jako je tištěný periodický tisk, zanikne. Nejpádňejším argumentem byla schopnost aktualizace. Zatímco internet (a zároveň i televize a rozhlas) mohou být aktualizovány prakticky neustále díky jejich digitální a elektronické podobě, periodický tisk potřebuje ke své aktualizaci určitý čas. Internet se aktualizuje v momentě změny nebo v ten samý den, vytištěné periodikum shrnuje oproti němu staré zprávy. Momentálně internet stojí v žebříčku nejvyužívanějších médií opravdu na pomyslném prvním místě, nicméně tištěná média zaujímají ve společnosti i nadále svoji pozici a uspokojují potřeby čtenářů napříč všemi věkovými kategoriemi.

4.2 Tištěná média

Vývoj tištěných médií zachycuje McQuail (2009, s. 37–39). Na počátku dějin moderních médií stojí **tištěná kniha**, ačkoli šlo původně o technický prostředek sloužící k reprodukci stejných textů, které byly do té doby rozmnožovány ručně. Úspěšné využití knihtisku při množení textů bylo prvním krokem ke vzniku mediálních institucí. Tisk se stal postupně novým řemeslem a obchodním odvětvím. Tento vývoj přinesl společnosti také nové profese – tiskaři přestali být obchodníky a stali se z nich vydavatelé, na počátku 16. století se objevuje úloha profesionálního autora, kterého nejčastěji podporoval bohatý mecenáš. Od téhož století se církev a vlády snažily uplatňovat cenzuru nad tištěnými materiály. Svobody tisku bylo dosaženo až tehdy, když zvítězila demokracie.

Uplynulo téměř 200 let od vynálezu knihtisku, než se objevily první **noviny**. Za jejich předchůdce jsou ale považovány spíše letáky a bulletiny než knihy – zaobíraly se především šířením zpráv o událostech z oblasti mezinárodního obchodu a směn a šířily je právě vznikající poštovní služby (Raymond, 1999. In McQuail, 20009, s. 39). Prvotní noviny se vyznačovaly periodicitou, byly volně prodejné, mnohostranně využitelné (složily k informování, inzerování, k rozptýlení i šíření klepů) a měly otevřený charakter. Ačkoli to tehdy nemuselo být tolik patrné, noviny byly mnohem větším objevem, než tištěná kniha – jednalo se o objevení nové literární, sociální a kulturní formy. Jejich novost tkvěla v individualismu a orientaci na realitu. Noviny byly již od počátku vnímány jako potenciální protivníci vládnoucí moci, ačkoli se první noviny nijak nesněžily pohoršovat vládnoucí autoritu a často vycházely jejím jménem (Schroeder, 2001. In McQuail, 2009, s. 41). Noviny se staly skutečným „masovým“ médiem až ve 20. století, kdy začaly pravidelně oslovovat velkou část populace. Noviny můžeme rozlišit na tři základní typy - seriózní tisk, politický a stranický tisk a bulvární tisk.

Vynález knihtisku dal vzniknout i dalším formám tiskovin – plakáty, mapy, prospekty, hudební záznamy aj. Nejvýznamnější ze všech je ale periodicky vycházející **časopis** (týdeník, měsíčník), který se objevil na počátku 18. století. „Zpočátku se časopisy zaměřovaly na domácí a kulturní zájmy vyšších středních vrstev a nakonec se vyvinuly v masovou tržní záležitost vysoké komerční hodnoty a nesmírné šíře záběru.“ (McQuail, 2009, s. 43) Stejně tak jako noviny, i časopisy lze rozdělit na tři základní druhy – na populární časopisy, odborné časopisy a inzertní periodika. **Populární časopisy** lákají na pestrobarevné provedení a celebrity na titulních stranách. **Odborné časopisy** poskytují informace těm, kteří mají hlubší zájem o problematiku zveřejňovanou v novinách a dalších médiích. **Inzertní periodika** nám jsou k dispozici zdarma nebo jsou běžně prodávána. Pospíšil (2011, s. 39 - 40) dále rozděluje tyto druhy časopisů na „nenáročné čtení“, tedy levná periodika s nenáročným obsahem, tištěná na levném papíře pro čtenáře s nižšími příjmy a základním či středoškolským vzděláním. Dále tradiční tituly, které mají po léta neměnnou formu a stabilní úroveň. Jejich cena je dostupná a obsah je na vyšší úrovni než u předchozí kategorie. Velmi rozšířenou kategorií jsou exkluzivní tituly, periodika určená ženám i mužům, především z vyšších příjmových vrstev a tomu i odpovídá jejich cena. Jejich zpracování je perfektní, využívají křídový papír a kvalitní fotografie. Současný životní styl vyprovokoval poptávku po časopisech se zaměřením na zdraví, sport, bydlení, vaření, filmy, hudbu aj. Na trhu nalezneme také erotické časopisy pro muže i ženy. Vydavatelé myslí i na mladší generace, tedy nesmíme zapomenout na časopisy pro děti a mládež.

Osvaldová (2004, s. 73), která se opírá o statistiky, dokazuje, že ženy čtou obecně více než muži a jsou to právě ženy, které zajišťují většinu nákupů včetně časopisů (muži kupují denní tisk, ženy měsíčníky). Proto i trh nabízí periodika speciálně pro ženskou čtenářskou obec. U některých titulů je kategorizace jasná již z názvu (Vlasta, Žena a život, Katka, Marriane aj.). Periodika jako Story, Rytmus života, Cosmopolitan a Květy, které samy sebe definují jako společenské časopisy a jejich název nemusí ihned vypovídat o čtenářském publiku, jsou přesto čteny v nadpoloviční většině ženami. Pro mladší publikum čtenářek nalezneme na trhu tituly jako BravoGirl!, Dívka, Top dívky, Joy, COSMOgirl!, Šťastná třináctka, Sweet 17, Yellow atd. Ve shodě s Kadlecovou (2007, s. 13) můžeme říci, že časopisy samy definují, jakou věkovou skupinu chtějí zasáhnout. Měsíčník COSMOgirl! sám sebe popisuje jako: „Skvělý měsíčník pro všechny mladé rebelky. Je to ten nejlepší návod, jak přežít dospívání, školu, rodiče, seznamování a přitom nepoznat nudu. Cosmogirls jsou hvězdy každé třídy!“ Jeho cílovou skupinou jsou dívky ve věku 15 – 22 let z rodin s průměrným příjmem. BravoGirl! chce zasáhnout dívky ve věku 12 – 17 let, Top Dívky cílí na věk od 15 do 19 let.

V poslední době dochází k všeobecnému úpadku čtení knih, příležitostní čtenáři se raději obracejí ke čtení časopisů. „Ty jsou schopny, především u mladšího publika, spoluvytvářet realitu, ve které žije. Ovlivňují nejen způsob oblékání, mluvy a chování, ale do určité, obtížně prokazatelné míry i přemýšlení – a to prostřednictvím ideologického působení jazyka, ale i na základě spoluúčasti obrázkové složky časopisu, která mnohdy zaujímá téměř polovinu celkové plochy magazínu.“ (Kadlecová, 2007, s. 18) Pojďme se podívat, čím láká čtenářky únorové vydání Top Dívky (č. 2/2014). Ústředním motivem obálky časopisu je fotografie zpěvačky Lady Gaga, pozadí je fialové. K celebritě se vztahuje výrazný žlutý titulek – „Lady Gaga: šokující potížitka měří jen 155 cm a přesto je nepřehlédnutelná. Víme, jak to dělá!“ Výrazně růžové titulky hlásají „Nevšímá si tě? Víme, jak ho dostaneš! Krátké ahoj od tvého idola nebo setkání na školní chodbě tě katapultují na růžový obláček. Jsi jednoduše zabouchnutá. Ale on tě pořád nebere vážně...“ „Poprvé s ním sama. Poprvé tě pozval k sobě domů. S našimi typy to pro tebe bude nezapomenutelný zážitek.“ „S kým dřív randily hvězdy? Dáme vám k dobru pár nejneobvyklejších hvězdných milostných příběhů.“ Únorové číslo nezapomnělo připomenout „Valentýnský speciál – Jak se dává perfektní pusa!“ a další menší titulky hlásají „Cool posters.“, „Líbací horoskop.“, „163 módních a beauty tipů!“ a poslední „Tvůj dárek – necessary v trendy průhledném looku!“ A jaké pravidelné rubriky obsahují tyto časopisy? Nejčastěji zde najdeme: Trapasy, Horoskop, Poradna, Anketa, Fotoromán/Fotopříběh, Stars, Móda, Účesy, Co teď letí, Beauty, Akce, Nástěnka, Proměna,

Hudební recenze, Filmy, Musíš mít, Tvůj příběh, Test atd. Některé z časopisů lákají na plakáty nebo přílohy v podobě módních doplňků. Můžeme si také všimnout, že se v nich hojně objevují anglicismy. Vydavatelé tedy předpokládají znalost anglického jazyka. Vyjadřují „identifikaci s určitou skupinou nebo stylizací do určitého způsobu života.“ (Nekula, 2005. In Kadlecová, 2007, s. 58) Kdo je začleněn do svého slovníku, dokazuje, že je v obraze, jde s dobou, bez ohledu na to, jak a zda vůbec anglický jazyk ovládá. „Anglická citátová slova a obraty i ostatní výpůjčky nicméně užívají i mluvčí bez znalosti angličtiny.“ (Nekula, 2005. In Kadlecová, 2007, s. 58)

Pozornost věnována vzhledu a příslušníkům mužského pohlaví je zřejmá. Pokud jde o získávání partnera, časopisy se přizpůsobují věku čtenářek – nenalezneme zde zmínky o trvalých vztazích nebo svatbě. Velmi typické jsou pro tyto časopisy také názory příslušníků opačného pohlaví, které vyjadřují, jaké dívky se jim líbí, jak vypadá dívka jejich snů, jaké by dívky měly být nebo naopak, co je na dívkách dokáže odpudit. Ten, kdo by očekával zmínku o možných dívčích hobby – vaření, dekorace interiéru, ruční práce, hledal by marně. Dívčí časopisy také ignorují menšiny, drží se dívčího mainstreamu založeného na konzumaci čehokoli, nikoli však na vlastní aktivitě a osobnostním rozvoji.

4.3 Funkce médií

Funkce médií můžeme popsat v závislosti na kulturním kontextu, na typu uspořádání společnosti a sociálních, politických a ekonomických podmínkách. Zkoumáme-li média z funkcionalistického pohledu, zjišťujeme, k čemu média jsou a jaký je vlastně smysl jejich existence. Sama média mají aktivní podíl na formulaci otázek o tom, co by měla dělat, co ve skutečnosti dělají a i o tom, co si lidé myslí, že média dělají (Burton, 2001, s. 141).

Funkce médií se v literatuře různě prolínají a doplňují. Uvádíme tedy několik funkcí, které se zdají být stěžejními a které uvádějí převážně ve shodě Jiráček (2003, s. 44) a Burton (2001, s. 142 - 143):

Funkce informativní a poznávací

Média poskytují recipientům (příjemcům sdělení) informace o událostech a podmínkách života. Napomáhají k vytvoření představy o světě, jeho společenské, politické, historické, geografické a ekonomické existenci. Informují o inovacích, podporují progres a usnadňují tím adaptaci na změnu. Pro většinu médií je tato funkce tou nejvýznamnější, média mají možnost

přinášet informace o veškerém dění napříč světem. Moc médií je v tomto směru nedozírná, mají schopnost nastolovat otázky, vyvolávat paniku, vyprovokovat nepokoje.

Funkce socializační a sociální

Média přispívají při vytváření konsenzu a při nastolování hierarchie hodnot. Poskytují příklady ze života společnosti. Nabízejí představy a vztahy, jejichž porozumění napomáhá k úspěšnému jednání, které společnost podporuje u svých členů. Tato funkce je založená na poskytování vzorů a ideálů, někdy může ale i zastrašovat a odrazovat od určitého jednání. Prostřednictvím této funkce dochází tedy k tzv. „korelaci“, kdy si jedinci dokáží udělat představu o společnosti, jejím fungování a také o tom, co z toho pro ně vyplývá ve smyslu jak se správně (za)chovat v určitých životních situacích.

Funkce zábavní a odpočinková

V současnosti jsou to právě média, která vyplňují nejčastěji náš volný čas. Vyzývají nás k pobavení, potěšení, rozptýlení, zahnání nudy, nabízí napětí, adrenalin a oslabují sociální napětí. Z tohoto důvodu vznikl nespočet specializovaných časopisů, televizních pořadů a internetových stránek, které se orientují na pobavení publika. Stačí jen pomyslet na nepřebornou nabídku filmů, seriálů, on-line počítačových her, komiksů atd.

Funkce vzdělávací a výchovná

Díky médiím je možné se také neustále vzdělávat a zdokonalovat. Napomáhají nám rozšiřovat naše vědomostní obzory, ověřovat získané informace. Můžeme se díky nim naučit cizí jazyk (články v cizích jazycích, filmy a seriály v originálním znění), podporují a zviditelňují preventivní kampaně (např. proti kouření), nabízejí řadu návodů a receptů, usnadňují hledání práce a brigád, podporují vizuální představitost.

Funkce kontrolní a kritická

Mezi funkce médií patří i taková, která kontroluje politický a sociální systém v zemi. Média za nás sledují aktuální dění na domácí i zahraniční scéně a zpravují nás o vybraných událostech. Nabízejí přehled, který by člověk nikdy nemohl získat, a kontrolují celospolečenský systém. Každý si pak může vytvořit vlastní názor na situaci a podle toho jednat.

Funkce kulturní, kontinuitní

Média přinášejí materiály, v nichž se odráží naše kultura. Podporují převládající kulturní vzorce, udržují a předávají tuto kulturu dál. Objevují subkultury a upozorňují na nové směry ve vývoji.

4.4 Účinky médií

Zda média vnášejí do společnosti více pozitiv než negativ, nebo naopak, o tom můžeme vést nekonečné diskuze. V předchozí kapitole jsme uvedli několik funkcí, které média ve společnosti zastávají. Na první pohled se všechny zdají být pozitivním přínosem jak pro jednotlivce, tak pro společnost. Média rozhodně mohou rozšiřovat obzory poznání, vzdělávat, ovlivňovat trávení volného času a životní styl a napomáhat ve spotřebitelském rozhodování. Zároveň ale mohou děsit, vyvolávat paniku, uvádět v omyly, přispívat ke vznikům nových druhů závislostí a navádět ke společensky nežádoucímu jednání.

Média si za dobu své existence vysloužila mnoho negativních přívlastků, přes neetická a nemorální, agresivní, klamavá, neobjektivní po zhýralá, nerespektující a vulgární. Jejich negativní vliv potvrdilo množství výzkumů, které zkoumaly vliv agrese prezentované v médiích. Vzpomeňme asi na nejslavnější a nejdiskutovanější výzkum vedený psychologem Albertem Bandurou a jeho kolegy (Bandura, et al., 1961, [online]). Jednalo se o tzv. sérii „Bobo studií“, která měla prokázat, do jaké míry budou děti napodobovat dospělé modely. Děti v experimentální skupině pozorovaly, jak model do panenky Bobo bouchá a projevuje se vůči ní dalšími agresivními způsoby, v kontrolní skupině děti sledovaly, jak si model pokojně hraje s jinými hračkami. Obě skupiny dětí byly následně pozorovány v herně po určitý čas. Bez většího překvapení, děti z experimentální skupiny, oproti dětem ze skupiny kontrolní, trávily delší čas bušením do panenky Bobo. Ačkoli je spojitost výzkumu s médii diskutabilní, je prakticky nemožné vyvrátit jeho základní tezi, a tou je, že jakákoli (tedy i v médiích) promítnutá agrese může vést k vyšší míře agresivity recipientů. Každý by měl mít na mysli, že vše, co se odehraje a objeví v médiích, může mít negativní dopad na příjemce těchto „sdělení“.

Média ale přinášejí bezpochyby i pozitiva. Odhalují nám svět, přenesou nás do míst, kam se osobně nikdy nepodíváme, přinášejí užitečné informace a poznatky, prezentují novinky z různých oblastí, napomáhají nám k osobní motivaci, při volbě povolání, obohacují trávení volného času, rozšiřují naše vědomostní obzory, slouží k ověření získaných informací. To vše

a mnohem více nám mohou média předat, dokážeme-li k nim přistupovat zodpovědně, plnohodnotně s nimi pracovat a jako aktivní příjemci je dokážeme využít v náš prospěch.

Dle Jiráka (2003, s. 151) dodnes nepanuje v odborné literatuře shoda v tom, v čem média vlastně ovlivňují společnost a jaké povahy toto působení je. Mohou za to nejen rozdílné pohledy na média a mediální komunikaci, ale také to, že se jedná o neustále se rozvíjející systém, jehož vývoj je podmíněn nejen společenskými a ekonomickými podmínkami, ale také technologickou vyspělostí. Málokdo z nás by si nevzpomněl na situaci, kdy získal významné informace nebo si vytvořil názor díky médiím. Můžeme si být jisti, že ke konkrétním účinkům dochází dnes a denně. Přesto ale nejsme schopni předvídat úhrnný výsledek, ani se po proběhnutí události dozvědět, kolik z obecného obrazu veřejného mínění o ní lze připsat médiím. McQuail (2009, s. 469) popisuje, že média jsou mimořádní nositelé rozmanitých souborů myšlenek, sdělení a obrazů, jejichž počátek není v médiích, ale přichází ze společnosti a prostřednictvím médií jsou do společnosti posílány zpět. Média nebudou obecně jedinou nebo dostatečnou příčinou celkového efektu, pro mnohé vzorce myšlení a chování nemáme často žádné reálné vysvětlení. Relativní míru jejich přispění lze tedy jen velmi obtížně stanovit.

Předpokládané účinky médií můžeme rozdělit dle Jiráka (2003, s. 174-179) na:

Krátkodobé a dlouhodobé

V momentě, kdy je člověk vystaven působení mediálních obsahů, mohou se u něj projevit některé okamžité a bezprostřední reakce, ponejvíce fyziologické a emocionální povahy – horor může vyvolat pocit strachu, tragédie slzy, komedie smích a uvolnění, zpravodajství o podvodech pohoršení, erotická fotografie vzrušení atd. U jiných typů účinků médií, např. formování představy o tom, která témata jsou momentálně pro společnost důležitá, je účinek trvalejší.

Přímé a nepřímé

Pozornost společnosti je často věnována účinkům, které mohou přímo ovlivnit své uživatele. K některým obsahům se tedy snaží přístup omezit (např. pornografie, která by mohla nepříznivě ovlivňovat mravní vývoj jedinců), některé naopak volně podporuje (předvolební kampaně, komerční reklamy). Dopad médií se ale může projevit i se značným časovým odstupem a v součinnosti s dalšími faktory (např. významný druhý).

Plánované a neplánované

Některé účinky médií odpovídají záměrům podavatele. V mediální komunikaci se využívají různé druhy kampaní, které mají vyvolat konkrétní odezvu u recipientů. McGuire (1986. In Jiráček, 2003, s. 175) utřídil představy o plánovaných a neplánovaných účincích. Za nejčastější prostředky v záměrném působení médií považuje: účinky reklam na spotřebitelské chování, účinky politických kampaní na volební jednání, účinky osvětových a sociálních kampaní na zvýšení solidárního jednání ve společnosti, účinky propagandy na ideologii a účinky mediálních rituálů na sociální kontrolu. Jde-li o nezáměrné účinky, pak uvádí účinky mediálního násilí na agresivní chování, dopad mediálních výjevů na sociální konstrukci reality, účinky erotických obsahů na postoje a jednání a účinky ovlivňující stereotypizaci, životní styl a vkus.

Účinky na jednotlivce (mikroúroveň) a společnost (makroúroveň)

Mediální obsahy nebo samotné užívání médií ovlivňují na úrovni jednotlivce dle kontextu rozpoložení recipientů, krátkodobě nebo dlouhodobě postoje, emoce, poznání či chování a to v oblasti veřejného života a hodnocení vlastního postavení, zdraví, spotřeby, životního stylu, sexuálního života atd. Na úrovni společnosti mediální obsahy ovlivňují v návaznosti na sociální, ekonomický a politický kontext, zpravidla dlouhodobě, stabilitu společnosti, schopnost členů přijímat inovace a postavení jednotlivých společenských institucí v oblasti kulturního, ekonomického a politického života společnosti a v oblasti vzdělávání.

U výčtu účinků médií nesmíme zapomenout na jejich **vliv na dospívající jedince**, kteří jsou na informace a vlivy okolí nadprůměrně citliví. Řada studií, novějších i starších, se na toto téma zaměřila (Brown, 1976; Carlsson a von Felitzen, 1998; Buckingham, 2002; Livingstone, 2002. In McQuail, 2009, s. 500) a jako nežádoucí účinky médií na tuto věkovou kategorii ve shodě uvádějí:

- vzrůstající sociální izolace;
- méně času a pozornosti pro domácí úkoly;
- méně času na pohyb;
- podryvání rodičovské autority;
- předčasné sexuální znalosti;
- přehnaná starostlivost o vlastní vzhled a rozvoj poruch příjmu potravy;
- sklony k depresím.

Mezi prospěšné účinky připisované médiím patří dle výsledků studií:

- poskytnutí základny pro sociální interakce;
- získávání vědomostí o světě;
- rozvoj představivosti;
- pomoc při formování identity;
- učení se společenským postojům a chování.

Další velmi zajímavý experiment prokazuje, že i pouhé vystavení mediálními obsahům je působivé. Participantkám byla předložena série obrázků hubených modelek z módních časopisů. Před prohlížením obrázků a po něm vyplňovaly stejnou škálu zaměřenou na spokojenost se svým tělem, aby mohly být prozkoumány rozdíly mezi skóry před a po expozici (tzv. A-B-A výzkumný plán). Metaanalýza těchto osmdesáti experimentů zjistila mírný (ale statisticky významný) účinek expozice obrázkům (Grabe et al., 2008. In Giles, 2010, s. 72). Nutno zmínit, že expozice má na každého jiný účinek a individuální osobnostní rozdíly nelze stírat. Kognitivní zpracování obrázků hubených modelek je tedy mnohem složitější, než se na první pohled zdá. O prokázání individuálního vnímání při vystavení „hubeným médiím“ se pokusila ve své studii Tiggemannová (2009, 73–93, [online]). Třetina participantek (podmínka srovnání) byla požádána, aby se porovнала se zobrazenou modelkou z reklamy v časopise, druhá třetina (fantazijní podmínka) si měla představovat, jaké by to bylo být onou ženou a třetí třetina (kontrolní podmínka) nedostala žádné instrukce. Participantky se srovnávací podmínkou uváděly vyšší nespokojenost se svým tělem než participantky z ostatních dvou skupin, tam se výsledky výrazně nelišily.

Pro shrnutí lze tedy říci, že média do našich životů bezesporu zasahují, často ovlivňují naše rozhodování, emoce a postoje, nicméně i jejich každodenní vliv může být relativně malý a často bezvýznamný. Pokud dochází k rizikovým projevům osobnosti, i tady mohla média přispět k dané maladaptivní reakci, nikdy je nelze ale považovat za primární viníky těchto osobnostních anomálií, vždy zde hraje roli také osobnostní nastavení, resilience, výchova a další faktory.

5 Škola a její vliv na sebepojetí

Od počátku naší existence jsme ovlivňováni materiální i nemateriální kulturou, která má vliv na náš osobnostní rozvoj. Děje se tak nejčastěji prostřednictvím uskutečňovaných mezilidských vztahů. Po narození jsme plně odkázáni na své mikrosociální prostředí, tedy na rodinu, která uspokojuje naše základní potřeby. Funkční rodina zajišťuje bezpečí, redukuje pocity úzkosti, podporuje seberealizaci a napomáhá budovat vazby s okolím. Relativně brzy ale vstupuje do našeho života další významný činitel, který má v našem osobnostním rozvoji nezastupitelnou roli, a je jím škola. Dle Fräsera (1989. In Lašek, 2001, s. 8) stráví žák ve škole do ukončení středoškolského vzdělání 15 000 hodin, což rozhodně není zanedbatelná část života.

Pobyt dítěte ve škole je většinou rodičů vnímán velmi pozorně. Dle školních výsledků, které jsou podrobovány kritice, usuzují na budoucí postavení dítěte ve společnosti. Vzdělání dětí je také jedním z ukazatelů sociální úspěšnosti rodiny. Vstupem do školy získáváme další sociální roli, roli žáka, ze které plynou nové povinnosti a zážitky, získáváme nové soukromí, nový svět, nové postavení. Do života nám vstupuje také nová autorita a vzor – učitel (učitelka). Škola působí na jedince po celou dobu, kdy ji navštěvuje, značný vliv má i v období adolescence, ačkoli by se mohlo zdát, že se vliv učitele jako autority v tomto období zmenšuje. Ve shodě s Laškem (2001, s. 24) podotkneme, že učitele, který dokáže svým chováním dát najevo ochotu a nápomoc, má schopnost vystoupit z role učitele, je-li to třeba, a porozumět jejich názorům a postojům, vnímají a hodnotí pozitivně. Naše sebepojetí tedy jednoznačně budujeme a rozvíjíme i v rámci školy; hodnocení učitelů jej výrazně ovlivňuje a může jej formovat pro zbytek našeho života.

Škola (střední a vyšší stupně) má své studenty také připravovat na budoucí profesi, nebo alespoň napomáhat při rozhodování a volbě dalšího profesního směřování. Někteří autoři (Davis, 1984; Sung, 1984. In Poledňová, 2009, s. 105) jsou přesvědčeni o tom, že profesní sebepojetí a profesní zájmy jsou především výsledkem školních a mimoškolních aktivit. Jedním z vysvětlení, proč má škola zásadní vliv na profesní vývoj, je skutečnost, že studenti nemají možnost adekvátně poznávat různá povolání a prakticky ověřovat a porovnávat své dovednosti a schopnosti s požadavky zaměstnání, většina vzdělání probíhá ve školách. Dle Frymiera (1991. In Poledňová, 2009, s. 106) si volí studenti sociálně žádoucí předměty, které ale nevypovídají nic o jejich schopnostech, zájmech a již vůbec ne o profesních preferencích.

5.1 Způsoby výchovy ve škole

O působení školy na osobnost žáků není pochyb. Škola může přinášet s množstvím informací, vědomostí a dovedností i motivaci při rozvoji schopností, podporu zvědavosti, formování zájmů, trávení volného času, trénuje naši vytrvalost, svědomitost, pílí, rozvíjí kooperativnost, dává vzniknout přátelstvím, směřuje nás k budoucí profesi. Pro někoho ale může škola po dlouhá léta představovat zdroj frustrací, trápení, fobií, zoufalství, nudy, odporu a agresivity. Škola není jen institucí, která předává vědomosti, společenské normy, poznatky a zkušenosti. „Je zároveň místem, kde se setkává člověk s člověkem, učitel (častěji učitelka) s žákem, kde probíhá sociální interakce a komunikace, vznikají mezilidské vztahy.“ (Čáp, 1996, s. 209)

Již J. A. Komenský spatřoval v možnostech působení školy velký potenciál, škola měla být „dílnou lidskosti“, místem, kde se povaha dítěte, která je od narození dobrá, rozvíjí ve slušného člověka. Školy tehdejší doby mu častěji ale připomínaly mučírny, učitelé s žáky nehovořili, úkoly jim předhazovaly, a pokud nebyly správně vypracovány, dokázali se rozzuřit k nepřičetnosti. Komenský si pokládá otázku, co dokáže v člověku vyvolat větší odpor k práci a ke studiu než takový přístup (Komenský, 1960, s. 224)? I dnes se ve školách můžeme setkat s nevhodnými způsoby výchovy, které u žáků vyvolávají různé frustrace, ať se jedná o strach nebo nudu. Podíváme se na jednotlivé způsoby výchovy dle Tauschových (1977. In Čáp, 1996, s. 210-214):

Autokratický styl

Výchovný pracovník příliš mluví, druhé nepustí ke slovu. Většinou rozkazuje a zakazuje, vyčítá, varuje, vyhrožuje a trestá, je netrpělivý. Klade podmínky, za jakých bude dosaženo úspěchu, pochvaly. Pro druhé má málo porozumění, není empatický. Je přesvědčen o nezbytnosti kontroly nad druhými, často ji uskutečňuje nevhodnými způsoby. Determinuje druhé svými zkušenostmi a úsudky, chce, aby se vše dělo podle jeho předpisů. Dává minimální prostor pro tvořivost a nové postupy. Tento styl výchovy silně zatěžuje nejen žáky, ale také učitele samotné. Jsou neustále ve střehu, nespokojení s výkony a chováním žáků, musí neustále mluvit, vysvětlovat, poučovat. Tlakem na žáky často vyvolává odpor, strach projevit se nebo různé formy agrese, vede také k horším výsledkům v učení. Žáci nejsou vychovávaní k samostatnému a tvořivému jednání a rozhodování. Jedná se jednoznačně o nejhorší možný styl výchovy, který může vážně narušit sebehodnocení a sebeúctu žáků.

Liberální styl

Tento výchovný styl je pro žáky méně frustrující než autokratický, nicméně má také své negativní dopady. Učitel má nízké nároky, klade malý důraz na plnění povinností, popřípadě je zpětně nevyžaduje a nekontroluje. Žáci snadno vytuší učitelovu lhostejnost, nejistotu, nedůslednost a slabost. Neučí se, vyrušují, polemizují s učitelem o nepodstatném, nebojí se možného konfliktu s ním. Jejich vědomosti dosahují nízké úrovně, nerozvíjí se jejich svědomitost, vytrvalost, sebekontrola a odpovědnost.

Sociálně - integrační styl

Učitel respektuje žáky jako jedinečné osobnosti, respektuje je, neuplatňuje nad nimi svoji moc a převahu, neponižuje je. Chová se klidně, bez nervozity nebo výbuchů zlosti. Žákům důvěřuje, snaží se jim porozumět a podporovat je. Je s nimi schopný řešit i témata, která se netýkají přímo školy. Rozvíjí jejich samostatnost a iniciativu. Hojně užívá návrhů, otázek, podnětů pro žáky, aby sami přemýšleli, nemluví stále sám, nechává žáky, aby se vyjádřili. Také využívá nepřímého působení: samostatné činnosti, skupiny, materiálové podklady. Podporuje iniciativu žákovské samosprávy, dbá na adekvátnost vztahů ve třídě. Neužívá hojně odměn a trestů, musí-li potrestat, volí formu, která žáka neponižuje. Postupuje tak, aby bylo jasné, za jaké chování je trest udělen a pokud se již nebude opakovat, bude vše v pořádku.

Realizovat tento styl výchovy, tedy osobnostní pojetí žáka, v konkrétní vyučovací situaci vůči konkrétnímu žákovi, je velmi náročný úkol. Jeho zvládnutí vyžaduje vysokou míru učitelské profesionality, která se odvíjí od pedagogické reflexe. Helus (2004, s. 220) uvádí jako hlavní znaky pedagogické reflexe:

- vědecká otevřenost vůči novým poznatkům;
- systematickosti umožňující překonat omezenost dílčích poznatků;
- komunikativnost, tedy sdílení a projasňování problémů a jejich řešení v rozhovoru;
- hledání a kritické prověřování účinnosti alternativních přístupů v praxi;
- kvalifikovaný pohled na sebe sama, zejména svou odbornost.

Není to ale jen učitelova profesní zdatnost, na níž jsou kladeny vysoké nároky. Mezi další patří i soustavné prohlubování pedagogických kompetencí a nároky na samotnou osobnost učitele. „Morálně-osobnostní dimenze učitelství je vyjádřena ve čtyřech pedagogických ctnostech, kterými se učitel jako osobnost obrací k žákovi jako k osobnosti vznikající a vyvíjející se, aby mu byl účinnou oporou.“ (Helus, 2004, s. 222) Následně pokračuje

ve vysvětlování. Jde o „pedagogickou lásku“, tedy o projev citu k žákovi, který napomáhá utvářet v dítěti vlastní cit pro smysl vzdělávacího úsilí školy, o „pedagogickou moudrost“, kdy učitel s oporou o vědecké poznání usiluje o porozumění v dané konstelaci okolností. Dále o „pedagogickou odvahu“, která vymaňuje učitele z role podřízeného zaměstnance v autoritu určující hodnotové cíle osobnostního rozvoje žáků a v neposlední řadě o „pedagogickou důvěryhodnost“, kdy učitel reflektuje, čím může žáka zklamat. Je založena na přesvědčivosti učitelova jednání, kterým posiluje svoji úlohu opory žákova osobnostního rozvoje.

5.2 Nejčastější prohřešky školy

Na půdě školy se setkáváme s kvalitními pedagogy, kteří jsou pro mnohé žáky pozitivními vzory, přirozenými autoritami. Motivují žáky ke studiu, seberealizaci a celkově příznivě ovlivňují jejich osobnostní rozvoj. Zároveň se také setkáváme s pedagogy, jejichž přístup k žákům je chladný, odosobňující a vyučovací postupy jsou velmi rigidní. Školy bývají často kritizovány za redukcionistické postoje v přístupu k žákům a výuce. Nebezpečími, která působení školy provázejí, a kterým je možné se vyvarovat, se zabývá Helus (2004, s. 158-160):

1. Nedoceňování významu žákova prožívání školních událostí a jeho důsledků

Žákovo prožívání školy a jeho postavení v ní ovlivňuje až ze 45 % jeho učební výkon. Úzkostné stavy se vyskytují téměř u třetiny žáků a studentů za dobu jejich studia, u některých zvláště závažných stavů můžeme uvažovat o možných negativních dopadech na vývoj osobnosti. Úzkost se dostavuje v různých situacích – při vstávání do školy, při kontaktu se školními pomůckami, promítá se také do vztahů s učiteli a celkové kondice žáka. Obecně má negativní vliv na vztah ke vzdělávání, snižuje výkon a snižuje motivaci.

2. Syndrom neúspěšné osobnosti

U žáka, který se opakovaně setkává ve výuce s neúspěchem, a navíc je i přes veškerou vynaloženou snahu neustále negativně známkován, se může rozvinout tzv. syndrom naučené bezmocnosti. Žák tedy předpokládá již předem negativní hodnocení a má pocit, že nemá kontrolu nad výsledkem svého jednání. Vytrácí se jeho zájem o předmět a motivace k učení.

3. Tlak na dobré známky není provázen prožitkem aktuálního smyslu požadavků

Žák přes vystupňované úsilí dosahovat vynikajících výsledků nevěnuje dostatečnou pozornost skutečnému poznávacímu zájmu. Jeho vědomosti mohou být často povrchní, bez propojení s poznatky z dalších předmětů.

4. Redukce některých hodnot mezilidského soužití ve prospěch méně hodnotných cílů

Jedná se o situaci, kdy učitelé nepodporují potřebu žáků spolupracovat a vzájemně si vypomáhat, vytvářejí atmosféru rivality a soupeřivosti. Škola přísně trestá opisování a napovídání, ale zároveň nenabízí příležitost k projevení legitimní solidarity mezi žáky.

5. Nevyváženost v interakcích mezi učiteli a žáky

Frontální způsob výuky a jednosměrné působení učitele neumožňuje žákům, aby plně rozvinuli a kultivovali některé své schopnosti a dovednosti jako je správná a vhodná formulace dotazů, vyjadřování vlastního názoru a zkušenosti, pravidla diskuse atd. Žáci také ztrácejí možnost zbavit se „nálepky“, pokud jim učitel nějakou přidělil, protože se nemohou dostatečně projevit.

6. Spoutávání tvořivé invence žáků

Žáci mají pocit, že je třeba reagovat vždy tak, jak požaduje a očekává jejich vyučující – podle naučených schémat, jen tak je odpověď správná. Samostatné uvažování, horlivý zájem a svéráznost bývají považovány za drzost a narušování průběhu výuky. Nejvíce handicapovaní bývají v tomto ohledu žáci bystří, nadprůměrně nadaní, tvořiví. Postupem času ztrácejí zájem o učitelův výklad a nudí se.

7. Netolerance vůči individuálním zvláštnostem

Netolerance se projevuje v tlaku učitele na zprůměrnování a stereotypizování. Učitel nepřijímá odchylky v učebním stylu žáků, ve stupni nadání, zájmech. Mnozí žáci se cítí diskriminováni a stigmatizováni, bez šance prosadit se jako individuality, které svojí jedinečností mohou obohacovat lidskou vzájemnost.

8. Přecenění vnější disciplíny na úkor vnitřní, vědomé autoregulace

Žákům se nedostává prostoru pro možnost „naučit se učit se“ – rozvinout své učební kompetence, nabýt učebního sebevědomí, umět se orientovat i v jiných zdrojích, než které nabízí škola atd.

Podobné prohřešky a omyly by se škola měla snažit eliminovat a celkově by měla pečovat o pozitivní klima a vytvářet pozitivní a motivující atmosféru. Učitelé vstupují do tříd jako osobnosti, ve většině případů jsou vystudovanými pedagogy nebo profesionály ve svých oborech. Je důležité již budoucí pedagogy a další výchovné pracovníky vzdělávat v oblasti osobnostního rozvoje dítěte a klást požadavky nejen na jejich znalosti a informační základnu, ale také na osobnostní kvality. Třídní učitelé by měli plnohodnotně využívat třídnické hodiny, měli by dbát o pohodu ve svém třídním kolektivu a aktivně spolupracovat s metodiky prevence, výchovnými poradci a dalšími odborníky, kteří na školách působí.

5.3 Třídní kolektiv a sebepojetí

Školní třída je vedle rodiny nejvýznamnějším sociální prostředím. Na začátku školní docházky vytváří model společenského života. Školní třída vykazuje veškeré znaky malé sociální skupiny, jedná se o skupinu relativně stabilní, členové jsou si věkově blízcí, je mezi nimi vztah formální rovnosti. Dle Řezáce (1998, s. 206) je třída součástí instituce a z počátku se jedná o formální seskupení, postupem času se skupina třídy strukturuje, vytváří se podskupiny a mezi žáky vznikají vztahy na neformální úrovni. Ze začátku je žákova pozice ve třídě závislá na žakově produktivitě a učitelově hodnocení. Až v období dospívání nabývají významnosti osobně výběrové preference mezi žáky a jejich jednotlivé statusy.

Již v první kapitole zmiňujeme, že v období dospívání se do ohniska zájmu dostávají vrstevnické vztahy. Zesiluje potřeba rovnocenného partnerství a korektnosti ve vrstevnických skupinách. Jedinec objevuje možnost uplatnění v hierarchickém systému moci, která je pod kontrolou norem a postojů ostatních členů skupiny. Žák může ve třídě zajímat různé nebo stejné pozice z různých úhlů pohledu. Do jaké pozice a role se žák dostane, je podmíněno jak složením třídy, tak individuálními charakteristikami a dispozicemi žáka. Řezáč (1998, s. 207) uvádí dvě základní kritéria, dle kterých můžeme určit pozici jedince ve třídě. Prvním je jeho moc, tedy míra vlivu na druhé a druhým je míra oblíbenosti, společenské přitažlivosti. Každá z pozic klade na jedince určité nároky v oblasti vlastností. Oblíbenost je vázána na přátelské chování, dobrou schopnost komunikace, smysl pro humor, pozitivní emoční ladění, otevřenost a ochotu pomáhat druhým. Mezi nejčastěji zavrhané vlastnosti

patří uzavřenost, protivnost, sklon k vytahování a domýšlivost. U vlivu je rozhodující do jaké míry jedinec ovlivňuje interakci a činnost spolužáků i třídy jako celku. Můžeme hovořit o osobnostních dispozicích v oblasti motivace a schopnosti regulace druhých ve vzájemné interakci.

Všichni žáci samozřejmě nemohou vykazovat veškeré pozitivní vlastnosti a být oblíbení, ale pro každého z nich je důležité do kolektivu zapadnout a mít svoji jasnou pozici, kterou budou ostatní respektovat. Akceptace či nonakceptace spolužáky je zajisté jednou z podmínek úspěšnosti a výkonnosti žáka. Řezáč (1998, s. 206) uvádí, že: „Nepopularita mezi žáky je již sama o sobě zvýšenou psychickou zátěží a je spojena se zvýšenou konfliktností a úzkostností.“ Velmi důležitá je zde úloha třídního učitele, který by se měl orientovat ve vztazích ve třídě, měl by se podílet na vytváření pozitivní atmosféry mezi spolužáky a v případě nutnosti včas zamezit nevhodným projevům chování, agresi a možné šikaně, která dokáže na osobnosti oběti zanechat nedozírné negativní následky jak v oblasti fyzické, psychické, tak sociální. Jako příklad ze současnosti, jak vyřešit nepřátelskost a začínající šikanu ve třídě, ať je jakkoli radikální, uveďme příběh íránského učitele Ali Mohammeda Mohammediana, který převzal třídu, jejímž žákem byl i chlapec, kterému z důvodu nemoci vypadaly vlasy. Když se po neúspěšné léčbě vrátil do třídy, spolužáci se mu posmívali a začali praktikovat další kruté výpady vůči nemocnému. Když učitel viděl, že se spolužákem nemají slitování, nereagují na napomínání a ani vysvětlení jeho situace nepomáhá, rozhodl se k radikálnímu kroku. Nechal si vyholit hlavu tak, aby připomínala co nejvíce hlavu nemocného a svoji novou podobu vyvěsil i na svůj Facebook. Během několika hodin se na sociální síti zvedla vlna solidarity a chvály na učitelovu adresu a neteční nezůstali ani jeho žáci, někteří z nich si hlavu také oholili a vztah k nemocnému se ve třídě o poznání zlepšil (Dehghan, 2014, [online]). Můžeme jen diskutovat o tom, jak velký vliv mělo na žáky zveřejnění učitelovi fotografie na sociální síti, a co je ve skutečnosti vedlo ke změně názoru na nemocného spolužáka. Nicméně i takto může chování učitele pozitivně ovlivnit klima ve třídě.

5.4 OSV a mediální výchova

Škola má díky tzv. průřezovým tématům možnost vnášet do výuky aktuální témata, která mají ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků a rozvíjet jejich kompetence v různých oblastech života. Průřezová témata lze realizovat v rámci obsahu standartních vyučovacích předmětů, je možné jim věnovat semináře, projekty, besedy a kurzy, zároveň je

škola může realizovat jako samostatné vyučovací předměty. Do vzdělání jsou zařazena tyto téma: Osobnostní a sociální výchova (OSV), Mediální výchova, Environmentální výchova, Multikulturní výchova a Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Podrobněji se zaměříme na první dvě témata, která souvisejí s teoretickým rámcem této práce.

Osobnostní a sociální výchova (OSV)

„Osobnostní a sociální výchova je praktická disciplína zabývající se rozvojem životních kompetencí v oblasti osobního života se sebou samým/samou a života v mezilidských vztazích.“ (Valenta, 2006, s. 13) V rámci RVP G má dle Balady (2007, s. 66, [online]) OSV pomáhat studentům vést zdravý a zodpovědný život jako jednotlivcům i členům společnosti, poskytovat žákům příležitosti přemýšlet o svých zkušenostech a o vlastním vývoji. Rozvíjí u žáků sebeúctu, sebedůvěru a schopnost přebírat zodpovědnost za své jednání v různých životních situacích, při sebevzdělávání a při práci. Učí rozumět hodnotě mezilidských vztahů a respektovat názory, potřeby a práva ostatních. Valenta (2006, s. 14) zdůrazňuje, že osobnostní a sociální výchova přináší do výuky také jednu zvláštnost a tou je, že učivem se stává sám student nebo konkrétní studijní skupina. Cílem OSV by měla být studentova spokojenost vycházející z kladného vztahu k sobě samému, druhým lidem a světu.

Osobnostní a sociální výchova má tři základní tematické okruhy. Dle Valenty (2006, s. 17–46) se jedná se o oblast **osobního rozvoje**, která pracuje na zdokonalení poznávacích schopností, kognitivních funkcí, jako jsou sebepoznání a sebepojetí, sebeorganizace, seberegulace, snaží se rozvíjet kreativitu a dbát na psychohygienu. Druhou oblastí je **sociální rozvoj**. Tato oblast podporuje mezilidské vztahy, poznávání druhých, zabývá se mezilidskou komunikací a klade důraz na podporu kooperace. **Morální rozvoj** tvoří třetí oblast, která se zabývá řešením problémů, rozhodovacími dovednostmi, hodnotami, postoji a mravními vlastnostmi člověka. Podmínkou pro úspěšné zvládnutí těchto témat, jsou klíčové principy pro OSV. A jak by tedy měla správně výuka OSV probíhat? Nadále dle Valenty především **prakticky**. Studenti se s výše uvedenými tématy setkávají v běžném životě. Sami v nich jednají, myslí a možná jsou si vědomi toho, že některé situace by mohli zvládat lépe. Je tedy vhodné podobné situace nevodit v bezpečném prostředí, kde má každý prostor pro svá řešení a nápady. Osobní zkušenost a prožitek mají v OSV své nezastupitelné místo. Osobnostní a sociální výchova by dále měla být **zosobněná**. Měla by se co nejvíce dotýkat každého jednotlivého studenta, každé situace, která se odehraje v rámci třídy jako sociální skupiny, všech událostí, které každý přítomný prožívá ve svém životě. OSV by také měla být

provázející. Učitel by měl „doprovázet“ studenty při hledání správných rozhodnutí a měl by je činit svobodnými, ale zároveň odpovědnými nejen vůči sobě, ale i dalším lidem.

Mediální výchova

Dnešní (post)moderní společnosti vykazují jeden společný charakteristický prvek. Je jím medializace, tedy fakt, že život jednotlivce, skupin i celé společnosti je provázán médii. Medializací rozumíme skutečnost, že stále více společensky významných aktivit se odehrává prostřednictvím médií, a tedy s jejich aktivním přičiněním. Média zaujímají své místo v průběhu socializace, mají vliv na chování jedince a celé společnosti, na kvalitu života a jako instituce dokáží v období adolescence zastínit rodinu i školu. Účast médií na každodenním životě zvyšuje potřebu členů společnosti znát povahu a podstatu tohoto působení. Vzniká tak potřeba nové kompetence – mediální gramotnosti. Dle Jiráka (2007, s. 8) mediálně gramotný občan dokáže kriticky vnímat roli médií v občanské společnosti, umí vyhodnotit, do jaké míry jsou média občanům nápomocná v poznávání okolního světa, v racionálním rozhodování, ve zjišťování toho, co je v jejich zájmu. Zvyšování mediální gramotnosti se obecně považuje za významný prostředek zvyšování kvality života jak na soukromé úrovni, tak na úrovni veřejného bytí.

Mediální výchova by se měla především zaměřit na to, aby v žácích soustavně rozvíjela jejich schopnost kriticky a tvořivě nakládat s médii a jejich produkcí, využívat mediální nabídku a udržovat si od ní odstup. Balada (2006, s. 77–78, [online]) vysvětluje, že koncepce mediální výchovy se opírá o představu mediální gramotnosti jako souboru dovedností a vědomostí nutných pro orientaci v nepřehledné a neprůhledně strukturované nabídce mediálních produktů, které vytvářejí prostředí, v němž se současný člověk pohybuje. Mediální výchova by měla vést na jedné straně k obohacení života výchovou k racionálnímu a hodnotnému využívání mediální produkce, na druhé straně ke snížení rizik, jež mediální produkce představuje.

6 Výzkumné šetření

V poslední kapitole se budeme věnovat výzkumnému šetření, které bylo zrealizováno pro potřeby této diplomové práce. V teoretické části jsme popsali několik faktorů, které mohou ovlivňovat sebepojetí dospívajících dívek. Zprv se jednalo o samotné období dospívání, kdy dohází k významným fyzickým i psychickým proměnám, zadruhé jsme se zabývali možným vlivem tištěných médií na sebepojetí dospívajících dívek a zatřetí jsme se zaměřili na školu jakožto na významného činitele v rozvoji sebepojetí po celou dobu školní docházky. Inspirovat jsme se nechali zahraničními výzkumy, které se zabývají působením tzv. hubených médií na dívky a ženy (Halliwell, 2010; Tiggemann, 2009; Behm-Morawitz, 2009; Dittmar, 2009; Knauss, 2008; Dohnt, 2005). O výzkumu Tiggemannové (2009, s. 73–93, [online]) jsme se zmínili již v podkapitole 4.4. Ve své studii prokázala, že po expozici fotografie se respondentky, které se měly s modelkou na obrázku porovnat, hodnotí negativněji a mají horší náladu než respondentky, které si měly představit, jaké to asi je být modelkou na fotografii. Fantazijní podmínka dokázala pozitivně ovlivnit vnímání těla i náladu po expozici fotografie, srovnání se s „hubeným médiem“ naopak vedlo ke sníženému sebehodnocení.

O obdobný experiment jsme se pokusili i v rámci této práce a navíc jsme uskutečnili šest rozhovorů. V celosvětových výzkumech jsou média a jejich možné vlivy na lidskou populaci samozřejmě skloňována ve všech pádech. Momentálně je pozornost nejvíce zaměřena na působení nového média, tedy internetu a na veškeré jeho sociální sítě, jimž nepochybně vládne Facebook. Ani televize a počítačové hry ale nestojí v pozadí zájmu. Hry se svým grafickým zpracováním stávají stále více realistické, hranici mezi virtuální realitou a opravdovou realitou může být pro hráče těžko rozpoznatelná. Televize je plná krimi seriálů, podprůměrných telenovel a neobjektivních zpráv, není tedy divu, že se výzkumníci vydávají právě tímto směrem.

Naším záměrem je ale znovu otevřít téma tištěných médií, u kterých by se mohlo zdát, že jejich významnost a vlivnost je již vyčerpaná. Nicméně zastáváme názor, že tištěná média mají neustále vliv na své čtenáře, a proto jsme se rozhodli podívat se na dívčí časopisy jako na médium, které má stále moc ovlivnit sebepojetí a jednání dospívajících dívek. Zaměříme se na sílu fotografie a slovní instrukce, která může individuálně ovlivnit tělesné sebepojetí dívek. Jedná se o individuální přístup k tištěným médiím, o individuální vnímání fotografie ovlivněné instrukcí. Tato oblast není prozatím podrobně prozkoumána. Dále se podíváme na

moc časopisů v dívčím rozhodování a vnímání světa. Otevřeme také téma školy a její schopnost reflektovat tištěná média ve výuce i mimo ni.

Cílem našeho výzkumu je prozkoumat a interpretovat zda, jakým způsobem a ve kterých oblastech ovlivňují tištěná média sebepojetí a jednání dospívajících dívek, jestli může krátká instrukce pozměnit vnímání vlastního těla, a zda škola kriticky reflektuje časopisy určené dospívajícím dívkám v rámci výuky.

Protože v našem výzkumu využijeme dvou výzkumných metod, předkládáme dvě série výzkumných otázek, na které se pokusíme odpovědět v závěrečné diskuzi. Pro experiment jsme stanovili tyto dvě výzkumné otázky:

- Dokáží tištěná média prostřednictvím fotografické vizualizace ovlivnit tělesné sebepojetí dospívajících dívek?
- Může krátká slovní instrukce připojená k expozici fotografie ovlivnit vnímání tělesného sebepojetí dospívajících dívek?

Druhá série výzkumných otázek se vztahuje k rozhovorům, které byly uskutečněny se šesti respondentkami:

- V jakých oblastech nejčastěji ovlivňují tištěná média jednání dospívajících dívek?
- Jak nahlízejí dívky na úspěšnou ženu dnešní doby a prezentují takové ženy časopisy?
- Podílejí se tištěná média na utváření vzorů v dospívání?
- Reflektuje škola dívčí časopisy ve výuce a snaží se usměrňovat jejich možný vliv na dospívající dívky?

6.1 Metodologie a realizace výzkumného šetření

Při definování výzkumných otázek jsme se již zmínili, že pro potřeby našeho výzkumu využijeme dvou výzkumných metod. V úvodu je nutné podotknout, že obě dvě metody vznikly pro potřeby této práce, experiment byl přizpůsoben potřebám našeho výzkumu, hodnotící škála je vlastní konstrukce a právě tak polostrukturovaný rozhovor. K oběma metodám byly podepsány informované souhlasy zákonných zástupců zúčastněných dívek. Týden před realizací experimentu jsme rozdali předtištěné souhlasy dívkám ve třech třídách, ty je v průběhu týdne nosily podepsané třídním učitelkám. K rozhovorům jsme informované souhlasy doručili osobně rodičům dívek, kteří je podepsali, a zároveň jsme si s dívkami smluvili termíny, kdy rozhovor proběhne. Vzory informovaných souhlasů naleznete v příloze E. Data získaná z obou metod jsme převedli do počítačové podoby, papírové dotazníky jsme

následně skartovali a záznamy z diktafonu vymazali. Data byla po celou dobu uložena v počítači chráněném heslem a slouží pouze pro potřeby této práce.

Abychom dokázali odpovědět na veškeré výzkumné otázky, zvolili jsme smíšený výzkumný design, jelikož nám dovoluje plnohodnotně prozkoumat jednotlivé oblasti vlivu tištěných médií a školy na sebepojetí dospívajících dívek a vytváří tak ucelený rámec práce. Pojdme si tedy jednotlivě přiblížit obě metody.

Experiment

K experimentu, který jsme zrealizovali, bylo třeba tří skupin respondentek. V úvodu zodpověděly krátký škálový dotazník zaměřený na spokojenost s jednotlivými partiemi svého těla. Po pauze vyplněné standardním výkladem učiva (asi 30 minut) jsme dívkám rozdali fotografii, na kterou mohly narazit v únorovém vydání časopisu Top Dívky (2014, s. 18). První skupině dívek nebyla zadána žádná instrukce, pouze si fotografii prohlédly, jako to obvykle dělají při listování v časopisech. Druhé skupině byla zadána tato krátká instrukce: „Prohlédněte si fotografii z časopisu a představte si, že jste se staly jednou z těchto žen. Jak se cítíte, co budete dělat, koho navštívíte?“ Třetí skupině dívek byla zadána obměněná instrukce: „Prohlédněte si fotografii a zkuste si představit, co vše byste musely udělat pro to, abyste vypadaly jako ženy na fotografii.“ Poté dívky ze všech tří skupin opět vyplnily stejný dotazník jako na začátku. Data vyhodnotíme, pro přehlednost a názornost zaneseme do tabulek a grafů, okomentujeme a zodpovíme na výzkumné otázky. Škálový dotazník naleznete v příloze C, fotografii pak v příloze D.

Experiment proběhl na střední škole v Hořicích, vždy v rámci výuky Základů společenských věd se souhlasem vyučující. Zúčastnilo se ho celkem 60 respondentek ze tří různých tříd. Průměrný věk respondentek byl 16, 7 let. Výběr byl náhodný, los určil, které tři třídy se experimentu zúčastní. Ve třídách studují samozřejmě i chlapci, kteří po dobu experimentu dostali samostatnou práci od vyučující a využívali určenou část třídy. Průběh experimentu nijak nenarušovali. Časová náročnost byla stanovena na 3 x 45 minut s tím, že aktivní účast dívek na experimentu zabrala přibližně 15 minut.

Po vybrání informovaných souhlasů byly dívky opakovaně seznámeny s tématem diplomové práce a potřebami výzkumu, účast na experimentu mohly dobrovolně odmítnout a nezúčastnit se. Následně dostaly prostor pro případné otázky. V první fázi jim byl rozdán škálový dotazník, který měly za úkol vyplnit. Celková doba vyplňování zabrala necelých 5 minut. Dotazníky byly vybrány a vyučující začala s vlastní připravenou výukou. Záměrem

bylo odvedení pozornosti od vyplněného dotazníku. 10 minut před koncem výuky jsme opět vstoupili do tříd, rozdali dívkám fotografie, ve dvou třídách jsme k fotografii připojili slovní instrukci. V jedné tedy: „Prohlédněte si fotografii z časopisu a představte si, že jste se stala jednou z těchto žen. Jak se cítíte, co budete dělat, koho navštívíte?“ Ve druhé: „Prohlédněte si fotografii a zkuste si představit, co vše byste musely udělat pro to, abyste vypadala jako ženy na fotografii.“ Ve třetí třídě jsme nechali dívky si fotografii pouze prohlédnout. Po několika minutách byl rozdán dívkám stejný dotazník jako na začátku a byly požádány o jeho vyplnění. Malá komplikace nastala pouze ve třídě, kde zazněla instrukce: „Prohlédněte si fotografii z časopisu a představte si, že jste se stala jednou z těchto žen.“ Dívky si nebyly jisté, zda mají hodnotit opět sebe nebo sebe v těle modelky. Toto nedorozumění bylo ale ihned v počátku odhaleno dotazem jedné z dívek a tudíž bylo zabráněno chybnému vyplnění druhých dotazníků. Dotazníky jsme na konci hodiny vybrali, poděkovali za účast a rozloučili se.

Rozhovor

Jedná se o polostrukturovaný rozhovor vlastní konstrukce o devíti otázkách. Originální znění otázek naleznete v příloze A, přepisy jednotlivých rozhovorů následně v příloze B. Časová náročnost byla odhadnutá na 30 minut. Rozhovoru se zúčastnilo celkem šest respondentek. Vybrány byly účelově z našeho okolí, jelikož spadaly do potřebné věkové kategorie.

Rozhovory proběhly v neutrálním prostředí v soukromé kanceláři, kam se dívky po dohodě dostavily. Všechny s sebou přinesly rodiči podepsané informované souhlasy, které jsme s časovým předstihem osobně rodičům předali. Rozhovory byly nahrávány na diktafon v mobilním telefonu, na což byly respondentky upozorněny. Všechny respondentky odpověděly na devět základních otázek, v případě potřeby nebo zájmu jsme se doptávali dále. Odpovědi se pokusíme jednotlivě rozkódovat a následně interpretovat.

6.2 Analýza dat a výsledky výzkumného šetření

V této podkapitole si ukážeme, jak jsme postupovali při vyhodnocování získaných dat a nabídneme výsledky, které náš výzkum přinesl.

Experiment

Získaná data bylo třeba převést do elektronické podoby. V programu MS Excel jsme vytvořili tabulku, do které jsme zanesli data všech šedesáti respondentek. S daty se pracovalo hromadně pro zjištění reliability naší hodnotící škály. S pomocí PhDr. Chvála, Ph.D. jsme využili statistickou metodu zvanou Cronbachova alfa, tedy metodu, která ověřuje vnitřní konzistenci a reliabilitu hodnotící škály. Tato alfa nabývá hodnot v rozmezí 0 – 1, přičemž hodnota 0,7 a vyšší znamená vysokou míru reliability (Chvál, 2014, [slovně]). Po výpočtu jsme zjistili, že pro naši škálu nabývá Cronbachův koeficient alfa hodnoty 0,778. Můžeme tedy říci, že má vysokou míru reliability, tedy ukazuje, že o indexu vnímání vlastního těla má smysl uvažovat, protože má slušnou reliabilitu.

Následně bylo zapotřebí data rozdělit do tří tabulek, dle tří skupin respondentek, protože dívky v každé z nich obdržely jinou instrukci při expozici fotografie. Z dat jsme vypočítali aritmetický průměr, který ukazuje, jak dívky v průměru hodnotí jednotlivé partie svého těla před expozicí a po expozici fotografie, ke které jsme ve dvou případech připojili krátkou slovní instrukci. Dále jsme provedli párový T – test, tedy dvě měření u jednoho výběrového souboru. První měření před experimentálním zásahem, druhé měření po experimentálním zásahu, tedy před a po expozici fotografie a slovní instrukci. Získané hodnoty vytvářejí dvojice a zastupují při testování kontrolní a pokusnou skupinu porovnávaných dat. Ze zjištěných dat jsme použili aritmetický průměr „ \bar{x} “ a dodatečně vypočítali směrodatnou odchylku „ s “.

Následně jsme provedli tento výpočet:
$$t = \frac{|\bar{x}|}{\sqrt{\frac{s^2}{n}}}$$

Hladinu významnosti α jsme stanovili na **0,05**. Výsledek párového t-testu (p) představuje pravděpodobnost nulové hypotézy o shodě průměrů z obou měření. Tzn., že mezi průměrem měření před expozicí fotografie a průměrem měření po expozici fotografie a instrukci byl zjištěn statisticky významný rozdíl, jestliže $p < 0,05$.

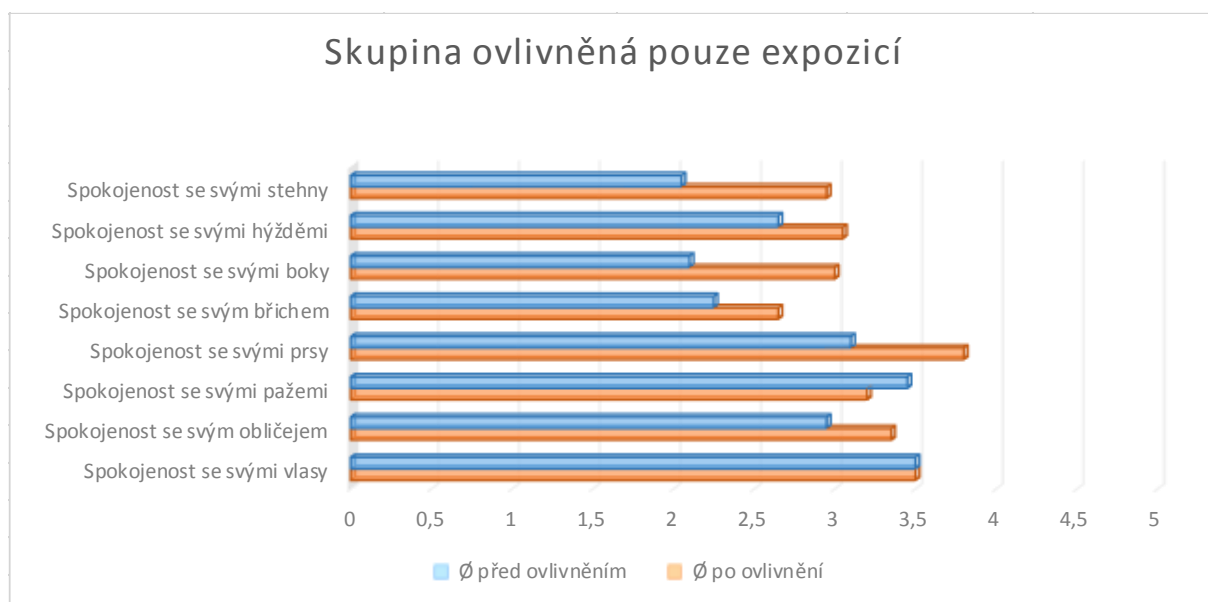
Pro názornost uvádíme tabulky a grafy, které přinášejí výše zmíněné výpočty. Podívejme se tedy na Tabulku č. 1 a Graf č. 1. Prezентují výsledky té skupiny respondentek, která byla vystavena pouze expozici fotografie z časopisu bez další instrukce.

Tabulka č. 1: Skupina ovlivněná pouze expozicí fotografie bez další instrukce.

Skupina ovlivněná pouze expozicí				
	Ø před ovlivněním	Ø po ovlivnění	T-test	Vliv
Spokojenost se svými vlasy	3,5	3,5	1,00	0,0%
Spokojenost se svým obličejem	3,0	3,35	0,13	86,9%
Spokojenost se svými pažemi	3,5	3,2	0,50	49,6%
Spokojenost se svými prsy	3,1	3,8	0,07	92,6%
Spokojenost se svým břichem	2,3	2,65	0,32	67,6%
Spokojenost se svými boky	2,1	3	0,02	98,4%
Spokojenost se svými hýžděmi	2,7	3,05	0,25	74,5%
Spokojenost se svými stehny	2,1	2,95	0,02	98,2%

Z tabulky můžeme vidět, že se dívky před expozicí hodnotily v průměru pozitivněji, po následné expozici fotografie sebehodnocení klesá. Největší rozdíly se sestupnou tendencí v hodnocení můžeme pozorovat u prsou, boků a stehen. Vlasy byly dívkami vnímány i po expozici bez rozdílu a naopak paže byly hodnoceny pozitivněji. Pokusný zásah byl účinný u položek boky a stehna, jelikož $p < 0,05$. U ostatních položek byl zásah neúčinný, protože rozdíl mezi průměry obou měření tělesného sebepojetí není statisticky významný ($p > 0,05$).

Graf č. 1: Rozdíly v průměrném hodnocení skupiny ovlivněné pouze expozicí fotografie.

Graf č. 1 pro úplnost znázorňuje sestupnou tendenci v hodnocení jednotlivých partií těla u dívek, které si fotografii pouze prohlédly a neobdržely další instrukci. Tištěná média tedy dokáží prostřednictvím fotografie ovlivnit vnímání tělesného sebepojetí dospívajících dívek.

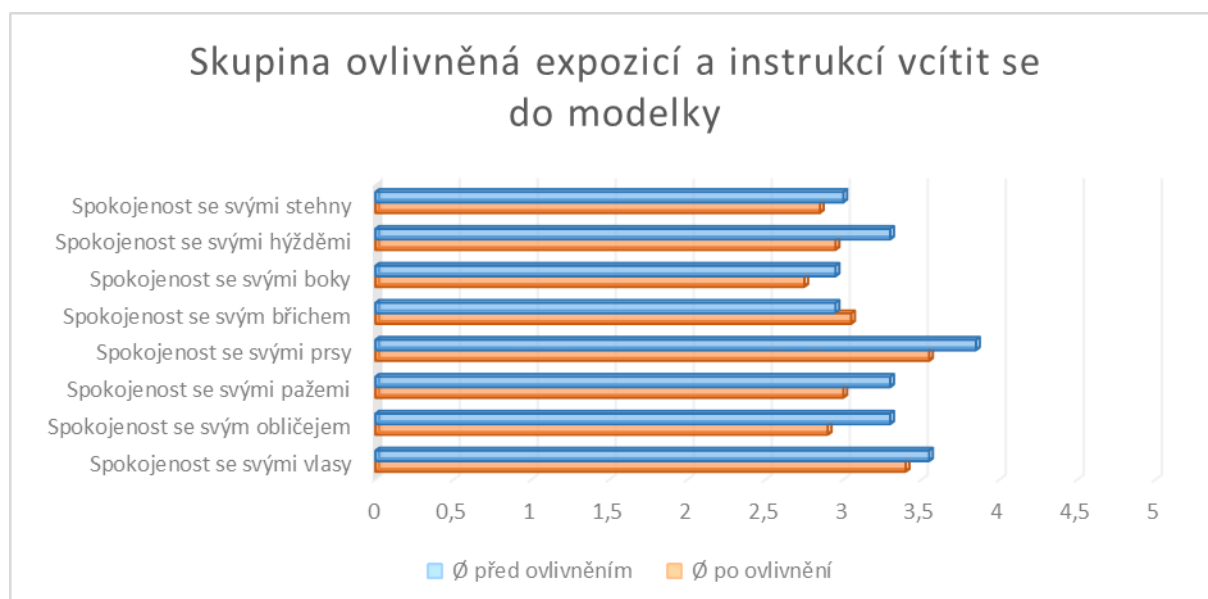
Tabulka č. 2 a Graf č. 2 prezentují výsledky skupiny respondentek, které byly ovlivněny expozicí fotografie a zároveň obdržely slovní instrukci: „Prohlédněte si fotografii z časopisu a představte si, že jste se staly jednou z těchto žen. Jak se cítíte, co budete dělat, koho navštívíte?“

Tabulka č. 2: Skupina ovlivněná expozicí fotografie a instrukcí vcítění se do modelky.

Skupina ovlivněná expozicí a instrukcí vcítit se do modelky				
	Ø před ovlivněním	Ø po ovlivnění	T-test	Vliv
Spokojenost se svými vlasy	3,55	3,4	0,63	37,2%
Spokojenost se svým obličejem	3,3	2,9	0,18	82,3%
Spokojenost se svými pažemi	3,3	3	0,43	56,8%
Spokojenost se svými prsy	3,85	3,55	0,30	69,6%
Spokojenost se svým břichem	2,95	3,05	0,81	19,4%
Spokojenost se svými boky	2,95	2,75	0,53	46,5%
Spokojenost se svými hýžděmi	3,3	2,95	0,13	87,2%
Spokojenost se svými stehny	3	2,85	0,65	35,1%

Z tabulky je patrné, že se dívky po expozici fotografie a obdržení slovní instrukce v průměru hodnotí pozitivněji. Nejvýraznější vzestupnou tendenci zaznamenáváme u hýždí a obličeje. Zásah byl ale neúčinný, protože rozdíl mezi průměry obou měření tělesného sebepojetí není statisticky významný ($p > 0,05$). Graf č. 2 znázorňuje v průměru vzestupnou tendenci sebehodnocení po expozici fotografie a obdržení pozitivní slovní instrukce.

Graf č. 2: Rozdíly v průměrném hodnocení skupiny ovlivněné expozicí a pozitivní instrukcí.

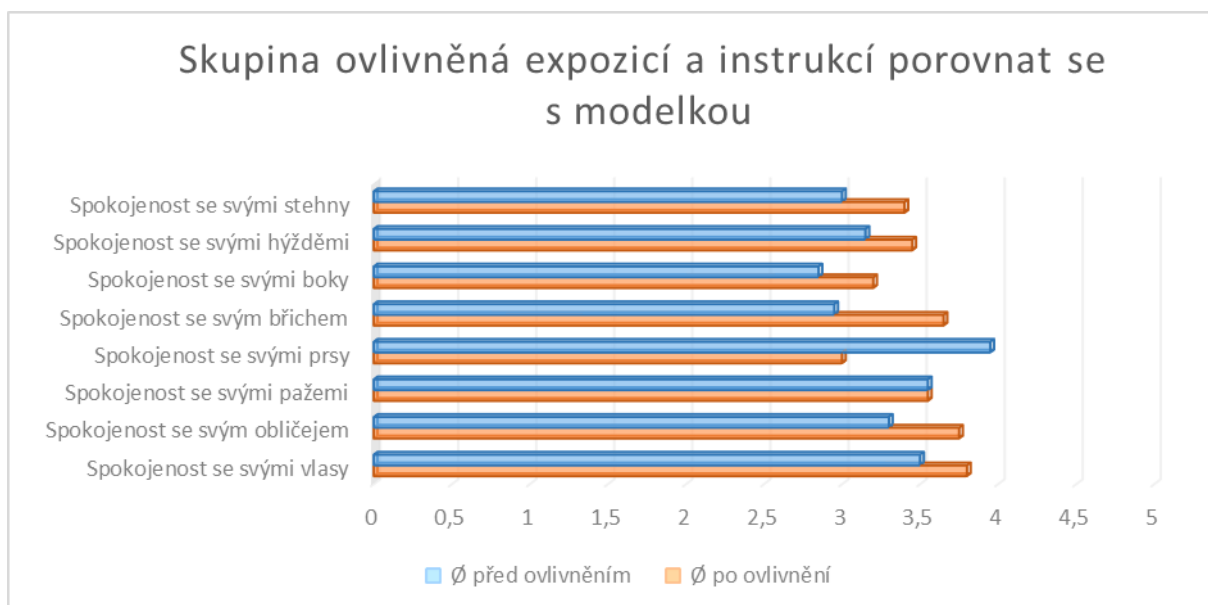
Tabulka č. 3 a Graf č. 3 prezentují výsledky skupiny respondentek, které byly ovlivněny expozicí fotografie a zároveň obdržely slovní instrukci: „Prohlédněte si fotografii a zkuste si představit, co vše byste musely udělat pro to, abyste vypadaly jako ženy na fotografii.“

Tabulka č. 3: Skupina ovlivněná expozicí fotografie a instrukcí porovnání se s modelkou.

Skupina ovlivněná expozicí a instrukcí porovnat se s modelkou				
	Ø před ovlivněním	Ø po ovlivnění	T-test	Vliv
Spokojenost se svými vlasy	3,5	3,8	0,24	75,8%
Spokojenost se svým obličejem	3,3	3,75	0,16	83,7%
Spokojenost se svými pažemi	3,55	3,55	1,00	0,0%
Spokojenost se svými prsy	3,95	3	0,01	99,1%
Spokojenost se svým břichem	2,95	3,65	0,09	91,0%
Spokojenost se svými boky	2,85	3,2	0,38	62,5%
Spokojenost se svými hýžděmi	3,15	3,45	0,42	58,0%
Spokojenost se svými stehny	3	3,4	0,31	69,2%

Z této tabulky lze vyčíst, že se dívky po expozici fotografie a obdržení slovní instrukce hodnotí v průměru negativněji. Nejvýraznější sestupnou tendenci pozorujeme u boků a obličeje. Naopak vzestupnou tendenci zaznamenáváme u prsou, můžeme tedy předpokládat, že dívky v této skupině byly se svými prsy spokojeny a prsa modelek na fotografii jim připadala neatraktivní. U položky prsou byl pokusný zásah účinný, $p < 0,05$. U ostatních položek byl zásah neúčinný, jelikož rozdíl mezi průměry obou měření tělesného sebepojetí není statisticky významný ($p > 0,05$).

Graf č. 3: Rozdíly v průměrném hodnocení skupiny ovlivněné expozicí a instrukcí porovnat se.

Rozhovory

Po přepisu rozhovorů jsme z každé odpovědi v jednotlivých rozhovorech vytvořili jednoslovné nebo dvouslovné kódy. Jejich přehled přinášíme níže. Na základě kódů jsme vytvořili interpretaci získaných dat a získali tak odpovědi na naše výzkumné otázky.

Kódy pro rozhovor č. 1

1. povědomí o časopisech, příležitostné čtení 2. vyhledávaná a oblíbená sekce 3. samostatnost v rozhodování, individualita 4. racionalizace, inspirace 5. nepřijímání a nezájem o názory 6. vlastní schopnosti, uznání, ideál krásy, postoj k jídlu, sport 7. vzdělání, partner, konformita, sport, spokojenost, děti – přiměřený počet 8. inspirace, individualismus 9. nezájem školy.

Kódy pro rozhovor č. 2

1. povědomí o časopisech, přímý nákup 2. vyhledávaná sekce, jednotvárnost, zaujatost 3. inspirace 4. racionalizace, osobní znalost druhých, úroveň jednání, využitelnost 5. materiální náročnost, porada, akceptace názoru, finance 6. porovnávání se, přirozená krása, nejistota 7. vzdělání, práce, samostatnost, konformita, upravenost, hodnoty, děti 8. vzor, výkon, obdiv, ne z časopisu 9. kritika, nezájem.

Kódy pro rozhovor č. 3

1. povědomý, přímý nákup 2. celková orientace, novinky 3. využitelnost, finance 4. vliv, materiální náročnost 5. porada 6. přirozená krása, porovnávání se 7. vzdělání, práce, konformita, partner, soudnost, sebevědomí, reprezentativnost, zájmy, bez dětí 8. vzor, inspirace, dosažení cíle, objevuje se v časopisech 9. nezájem školy, zesměšňování, bagatelizace.

Kódy pro rozhovor č. 4

1. povědomí, zpříjemnění času, občasný nákup 2. oblíbená sekce, ovlivnění trávení volného času 3. ovlivnění nákupu, inspirace 4. povědomí, nevyužití 5. přijímání názoru druhých 6. přirozená krása, síla techniky 7. vzdělání, práce, partner, vzhled, upravenost 8. vzor v rodině 9. materiály k výuce, dívčí časopisy nereflektuje.

Kódy k rozhovoru č. 5

1. povědomý, přímý nákup 2. oblíbené sekce, zájem o názory druhých 3. inspirace, využitelnost 4. odpor, individualismus 5. racionalizace, reference 6. přehnanost, přirozená krása, odlišná realita 7. práce, konformita, spokojenost, respekt 8. inspirace ve vzoru, ne z časopisu 9. nezájem školy, rigidita.

Kódy k rozhovoru č. 6

1. přímý nákup, povědomí, finance 2. oblíbená sekce 3. využitelnost, závislost na rodičích 4. využitelnost, zábava 5. zájem o názor druhých 6. důraz na přirozenost, přehnaná štíhlost 7. vzdělání, práce, sport, upravenost, bez dětí 8. inspirace ve vzoru, v časopisech se objevuje, podpoří nákup 9. nereflektuje, bagatelizace.

Interpretace dat z rozhovorů

Dospívající dívky se orientují v oblasti časopisů, které jsou určeny jejich věkové kategorii. Znájí nejvýznamnější tituly, nejčastěji zmiňují BravoGirl!, Dívku a Top Dívky. Časopisy si kupují, ale nejedná se vždy o pravidelný nákup, o časopis se s nimi někdy podělí kamarádka, záleží také na finanční situaci, ve které se právě nacházejí. Dívky znají jednotlivé rubriky a mají své oblíbené. Na pomyslném žebříčku stojí na prvním místě články s návody a radami, jak pečovat o vlasy a pleť, jak si doma vyrobit masku na obličej nebo vytvořit moderní účes. O vlasech se dívky zmiňují velmi často v různých souvislostech, jsou pro ně důležitou součástí jejich vzhledu. O druhé místo se dělí fotoromány, které dívky čtou, ačkoli sami poukazují na jejich nízkou úroveň a opakující se tematiku, společně s rubrikami o novinkách ze světa celebrit, hudby a filmu. Pokud jde o spotřební jednání dívek, časopisy jim často slouží jako inspirace pro nákup kosmetických přípravků a oblečení. Dokáží si vybavit, že o výrobku četly, a proto jej vyzkouší. Velmi dobře také fungují přiložené vzorky přípravků, dívky je doma vyzkouší a následně se rozhodnou pro jejich koupi, pokud se osvědčí jako vyhovující.

Návody a rady, které se v časopisech objevují, jsou pro dívky příjemným zpestřením a považují je za využitelné, nicméně není pravidlem, že by každý z návodů vyzkoušely. Přemýšlejí o jejich užitečnosti, dokáží si udělat vlastní úsudek ohledně jejich funkčnosti nebo se jen nechají inspirovat a postup přizpůsobí svým vlastním potřebám a možnostem. Nejčastěji se jedná o návody v oblasti péče o pleť a vlasy. Dívkám záleží na časové a materiální náročnosti. Některé suroviny se obtížně shánějí, jsou pro dívky neznámé

a nedostupné. Tím se některé návody stávají nepraktické a tudíž i nevyužitelné. Dívky mají ve svém okolí blízkého člověka, se kterým mohou návody prokonzultovat, ovšem ne vždy považují radu nebo názor druhého za potřebný, protože se nejedná o zásadní rozhodnutí v jejich životě.

Časopisy samozřejmě kromě rubrik a článků disponují velkým množstvím fotografií, které prezentují soudobý ideál krásy. Dívky si fotografií všimají a hodnotí modelky nejčastěji jako přehnaně nalíčené a přezdobené. Upřednostňují přirozenou krásu, kterou dokáží ocenit. Občas se dostávají pocity závidění a kritiky vůči vlastní osobě, protože vzhled se podle dívek dnes hodnotí velmi vysoko. Úspěšné ženy se v časopisech vyskytují ve velké míře a pravidelně, protože do časopisů takové ženy dle názorů dívek patří. Úspěšná žena dnešní doby má vystudovanou školu nejlépe v oboru, který se následně nechá dobře uplatnit na trhu práce. Kariéra je pro úspěšnou ženu velmi důležitá, proto se zakládáním rodiny nespíchá, děti by měla mít, ale až v pozdějším věku. Úspěšná žena je také nezávislá a samostatná. Svým vzhledem by neměla vybočovat nebo pohoršovat, výška není podstatná, délka vlasů také ne. Rozhodně by ale měla působit upraveným dojmem a pečovat o sebe. Úspěšná žena sleduje módní trendy a dokáže se vhodně oblékat vzhledem ke své postavě. Volný čas tráví tím, co jí baví, nejčastěji sportem. Je v životě spokojená a šťastná.

Dívky upřednostňují svoji individualitu, slovu vzor se brání, protože nechtějí nikoho napodobovat. Mezi ženami buď ve svém okolí, nebo ve světě známých osobností mají někoho, kdo je inspiruje, kdo jim imponuje svými výkony, dosaženými úspěchy, chováním nebo hodnotami, které vyznává. Časopisy se na utváření vzorů nepodílejí, ale pokud se obdivovaná žena v časopise objeví, dívky si časopis s pravděpodobností koupí. Škola časopisy ve výuce nereflektuje, pokud učitelé mají příležitost časopisy okomentovat, vyjadřují se o nich jako o směšných a plných nesmyslů nehodných zájmu.

6.3 Diskuze

Výzkumné šetření přineslo odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Pojdme si na ně tedy postupně odpovědět. V rámci experimentu jsme získali odpovědi na tyto výzkumné otázky:

- Dokáží tištěná média prostřednictvím fotografické vizualizace ovlivnit tělesné sebepojetí dospívajících dívek?

Odpověď na tuto otázku je jednoznačná. Ano, tištěná média dokáží prostřednictvím fotografické vizualizace ovlivnit tělesné sebepojetí dospívajících dívek. Po expozici fotografie má hodnocení jednotlivých tělesných partií u dívek sestupnou tendenci a pokusný zásah byl nejúčinnější v oblasti vnímání boků a stehen.

- Může krátká slovní instrukce připojená k expozici fotografie ovlivnit vnímání tělesného sebepojetí dospívajících dívek?

I na tuto otázku odpovídáme ano, krátká slovní instrukce může krátkodobě ovlivnit vnímání tělesného sebepojetí u dívek, a to směrem k pozitivnímu i k negativnímu hodnocení. Průměrné hodnocení jednotlivých partií prokazuje vzestupnou tendenci v sebehodnocení po zaznění slovní instrukce vcítění se do modelky a sestupnou tendenci v sebehodnocení po zaznění slovní instrukce porovnat se s modelkou. Ačkoli nebyl pokusný zásah prokázán jako účinný, a je tedy statisticky nevýznamný, rádi bychom podotkli, že se jednalo o výzkumnou sondu o nízkém počtu respondentek. Domníváme se, že při navýšení počtu respondentek by se pokusný zásah prokázal jako účinný i po použití párového T- testu. Počet zúčastněných respondentek proto vnímáme jako jediný limit v realizaci tohoto experimentu.

Ve srovnání s výzkumem Tiggemannové (2009, s. 73 – 93, [online]) jsme tedy dospěli k obdobným výsledkům. Pouhá expozice fotografie vedla ke sníženému sebehodnocení. Pozitivní instrukce dokázala kladně ovlivnit vnímání těla i po expozici fotografie, porovnání se s „hubeným médiem“ naopak vedlo ke sníženému sebehodnocení. Náladu jsme u dívek, na rozdíl od Tiggemannové, nepozorovali.

Pro rozhovory jsme si stanovili celkem čtyři výzkumné otázky.

- V jakých oblastech nejčastěji ovlivňují tištěná média jednání dospívajících dívek?

Tištěná média ovlivňují dívky jednak v oblasti tělesného sebepojetí, s modelkami se porovnávají a hodnotí jejich vzhled. Často jim připadají přehnaně nalíčené a hubené. Raději preferují přirozenou krásu a zdravě vypadající postavu. Další vliv časopisů se projevil v oblasti péče o vlastní zevnějšek, nejčastěji o vlasy a pleť. Časopisy nabízejí různé návody, jak o vlasy a pleť správně pečovat, a dívky tyto návody často praktikují a zkoušejí. Časopisy

také dokáží podpořit nákupní jednání dívek, opět především v oblasti kosmetiky nebo oblečení.

- Jak nahlíží dívky na úspěšnou ženu dnešní doby a prezentují takové ženy časopisy?

Úspěšná žena dnešní doby má vystudovanou vysokou školu a buduje si kariéru v té oblasti, která jí přináší uspokojení a zároveň ji dokáže finančně zajistit. Je nezávislá a samostatná. Se zakládáním rodiny nespíchá, děti plánuje mít ve vyšším věku. U vzhladu je podstatné, aby ničím nevybočovala a byla konformní, nicméně musí působit upraveně a elegantně. Pečuje tedy o svůj zevnějšek a jde s dobou. V časopisech se úspěšné ženy objevují pravidelně, mají v nich své stálé místo. Můžeme tedy uvažovat o tom, že časopisy také dokáží ovlivnit představu dívek o úspěšné ženě dnešní doby.

- Podílejí se tištěná média na utváření vzorů v dospívání?

Tištěná média nezastávají v utváření vzorů dospívajících dívek významnou roli. Dívky si zakládají na vlastní individualitě, uznávají ale různé hodnoty, které ztělesňují různé slavné ženy. Oceňují je, a pokud se jejich oblíbená herečka nebo zpěvačka v časopise objeví na plakátě nebo na titulní straně, dokáže je to podpořit v nákupu časopisu.

- Reflektuje škola dívčí časopisy ve výuce a snaží se usměrňovat jejich možný vliv na dospívající dívky?

Škola dle dívek časopisy v rámci výuky jakéhokoli předmětu nereflektuje. Pokud se učitelé k dívčím časopisům vyjadřují, jedná se většinou o zesměšňující nebo kritické komentáře.

Naše výzkumné šetření přináší nejen odpovědi na výzkumné otázky a naplňuje tím cíl této části práce, ale také dokazuje, že tištěná média mají i v dnešní době nezanedbatelný vliv na sebepojetí dospívajících dívek. Ačkoli časopisy nevnímáme jako nejvýznamnější determinující činitele v oblasti utváření osobnostního sebepojetí, jejich vliv je prokazatelný jednak v oblasti tělesného sebepojetí, jednak v oblasti utváření názorů a hodnot. Proto je důležité, aby byl podporován rozvoj mediální gramotnosti jak na úrovni rodiny, tak na úrovni školy v rámci výuky mediální výchovy.

Závěr

V této diplomové práci jsme si vytyčili dva cíle. Prvním bylo v teoretické části shrnout odborné poznatky a informace v oblasti adolescence, sebepojetí, médií a školy. V první kapitole se zabýváme obdobím dospívání, které s sebou přináší významné vývojové změny v biologické, kognitivní, emocionální a sociální oblasti. Formuje se také osobní identita, které věnujeme pozornost. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na sebepojetí, kde se snažíme tento pojem vydefinovat a zabýváme se jeho vývojem v průběhu historického vývoje. Podrobněji se věnujeme tělesnému sebepojetí, protože tělesná složka sebepojetí nabývá právě v dospívání na významnosti. Zaměřujeme se také na vývoj ženského ideálu krásy v dějinách lidstva. Ve třetí kapitole se zamýšlíme nad možnými poruchami a rizikovým chováním, které se mohou rozvinout v důsledku chybného sebepojetí. Jedná se o poruchy příjmu potravy, depresi, sebepoškozování a v nejhorším případě o sebevražedné jednání. Čtvrtá kapitola přináší obecnou charakteristiku médií, zabýváme se především médii tištěnými. Přinášíme obraz dnešních časopisů, které jsou určeny dospívajícím dívkám. Zabýváme se funkcemi médií a popisujeme možné vlivy, které mohou média mít na společnost jako celek a na dospívající jedince, kteří jsou na informace z okolí obzvlášť citliví. V páté kapitole se zabýváme školou, jakožto významným činitelem v oblasti utváření sebepojetí dospívajících. Hodnotíme jednotlivé výchovné styly, se kterými se můžeme ve školním prostředí setkat, poukazujeme na nejčastější chyby, kterých se škola dopouští ve svém výchovném působení. Nezapomínáme ani na vliv třídního kolektivu, který se na formování sebepojetí také značně podílí. Zaměřujeme se také na osobnostní a sociální výchovu a na mediální výchovu jako na předměty, ve kterých mají učitelé prostor pro rozvíjení mediální gramotnosti a zdravého sebepojetí svých žáků.

Druhým cílem bylo v empirické části práce prozkoumat a interpretovat zda, jakým způsobem a ve kterých oblastech ovlivňují tištěná média sebepojetí a jednání dospívajících dívek, jestli může krátká instrukce pozměnit vnímání vlastního těla, a zda škola kriticky reflektuje časopisy určené dospívajícím dívkám v rámci výuky. Využili jsme smíšený výzkumný design, jelikož nám umožnil plnohodnotně prozkoumat různé oblasti vlivu časopisů na sebepojetí dospívajících dívek. V rámci výzkumného šetření jsme zrealizovali experiment, který přinesl odpovědi na výzkumné otázky v oblasti tělesného sebepojetí. Prokázali jsme moc tištěných médií negativně ovlivnit tělesné sebepojetí dívek prostřednictvím pouhé expozice fotografie, která zachycuje soudobý ideál ženské krásy. Dále

jsme prokázali, že vhodně zvolená slovní instrukce dokáže pozměnit uvažování nad vlastním tělem. Prostřednictvím rozhovorů jsme zjišťovali postoje dívek vůči časopisům a vliv časopisů na jednání dívek. Dívky časopisy vnímají především jako inspiraci v oblasti péče o vlastní zevnějšek, především o pleť a vlasy. Časopisy prezentují úspěšné ženy a dívky je popisují jako vzdělané, budující si kariéru, nezávislé, samostatné, upravené a sledující módní trendy. Škola dle dívek časopisy nereflektuje a nepovažuje je za hodné pozornosti.

Práce jako celek přináší ověřené teoretické poznatky, ale také originální výsledky, které byly zjištěny v rámci výzkumného šetření. Dle našeho názoru splňuje veškeré náležitosti, které byly před zahájením jejího zpracování vytyčeny, a naplňuje cíle, které jsme stanovili.

Seznam použitých zdrojů

- 1) BALADA, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia: RVP G* [online]. Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, 100 s. [cit. 2014-02-27]. ISBN 978-808-7000 -113. Dostupné z: www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/.../RVPG-2007-07_final.pdf
- 2) BANDURA, Albert. Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology* [online]. 1961, 63, pp. 575-582. [cit. 2014-01-22]. Dostupné z: <http://psychclassics.yorku.ca/Bandura/bobo.htm>
- 3) BEHM-MORAWITZ, Elizabeth and Dana MASTRO. The Effects of the Sexualization of Female Video Game Characters on Gender Stereotyping and Female Self-Concept. *Springer Science + Business Media*. 2009, pp. 808-823.
- 4) BLATNÝ, Marek a Alena PLHÁKOVÁ. *Temperament, inteligence, sebepojetí: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Tišnov: Sdružení SCAN, 2005, 150 s. ISBN 80-866-2005-0.
- 5) BLATNÝ, Marek a Lída OSECKÁ.: Rosenbergova škála sebehodnocení: struktura globálního vztahu k sobě. *Československá psychologie*. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 1994, XXXVIII, č. 6. ISSN 0009062X.
- 6) BURTON, Graeme. *Úvod do studia médií*. Brno: Barrister, 2001, 390 s. ISBN 80-859-4767-6.
- 7) ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Institut sociálních vztahů, 1996, 302 s. ISBN 80-858-6615-3.
- 8) DEGHAN, Saeed Kamali. Hairless hero: Iranian teacher shaves head in solidarity with bullied pupil. In: *Theguardian.com* [online]. London, 2014 [cit. 2014-02-27]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/jan/28/iranian-teacher-hero-shaving-head-solidarity-bullied-pupil>
- 9) DITMAR, Helga. How do "Body Perfect" ideals in the media have a negative impact on body image and behaviors? Factors and processes related to self and identity. *Journal of Social and Clinical Psychology* [online]. 2009, 28, pp. 1-8. Dostupné z: <http://guilfordjournals.com/doi/abs/10.1521/jscp.2009.28.1.73>
- 10) DOHNT, Hayley and Marika TIGGEMANN. Body Image Concerns in Young Girls: The Role of Peers and Media Prior to Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence* [online]. 2006, 35, pp. 135-145. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10964-005-9020-7>
- 11) EMPRESA MEDIA. *Top dívky*. Praha: EUROPRINT a.s., 2014, č. 2.

- 12) FIALOVÁ, Ludmila. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Praha: Karolinum, 2001, 269 s. ISBN 80-246-0173-7.
- 13) GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012, 185 s. ISBN 978-802-4739-212.
- 14) GROGAN, Sarah. *Body image: Psychologie nespokojenosti se svým tělem*. Praha: Grada, 2000, 186 s. ISBN 80-7169-907-1.
- 15) HALLIWELL, Emma and Alice EASUN. Body dissatisfaction: Can a short media literacy message reduce negative media exposure effects amongst adolescent girls? *Journal of Social and Clinical Psychology* [online]. 2011, 16, pp. 396-403. Dostupné z: www.wileyonlinelibrary.com
- 16) HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004, 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.
- 17) HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. Praha: Grada, 2011, 317 s. ISBN 978-80-247-3037-0.
- 18) HORT, Vladimír. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 492 s. ISBN 978-807-3674-045.
- 19) CHVÁL, Martin. *Ústní sdělení*. Celetná 13, Praha 1 [cit. 2014-03-25].
- 20) JANOŠOVÁ, Pavlína a Alena PLHÁKOVÁ. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 285 s. ISBN 978-802-4722-849.
- 21) JEDLIČKA, Richard. *Výchovné problémy s žáky z pohledu hlubinné psychologie*. Praha: Portál, 2011, 246 s. ISBN 978-807-3677-886.
- 22) JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPOVÁ. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003, 207 s. ISBN 80-717-8697-7.
- 23) KADLECOVÁ, Kateřina. *Dívky a girls podle českých dívčích časopisů: jazyk, ideologie, publikum a jeho přístup*. Liberec: Bor, 2007, 190 s., [12] s. barev. obr. příl. ISBN 978-808-6807-577.
- 24) KNAUSS, Christine and Susan PAXTON. Body dissatisfaction in adolescent girls: objectified body consciousness, internalization of the media body ideal and perceived pressure from media. *Springer Science + Business Media*. 2008, pp. 633-643.
- 25) KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vybrané spisy sv. II*. Praha: SPN, 1960. 491 s. ISBN 84-9-02.
- 26) KOUTEK, Jiří a Jana KOCOURKOVÁ. *Sebevražedné chování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 128 s. ISBN 9788073673499.
- 27) KRIEGELOVÁ, Marie. *Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci*. Praha: Grada, 2008, 176 s. ISBN 978-80-247-2333-4.

- 28) LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 161 s. ISBN 9788070416992.
- 29) MACEK, Petr. *Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999, 207 s. ISBN 80-717-8348-X.
- 30) MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. 144 s. ISBN 80-7178-747-9.
- 31) MEDIÁLNÍ GRAMOTNOST: NOVÝ ROZMĚR VZDĚLÁVÁNÍ. Editor Jan Jiráček, Radim Wolák. Praha: Radioservis, 2007, 152 s. ISBN 978-808-6212-586.
- 32) MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009, 639 s. ISBN 978-807-3675-745.
- 33) MEZINÁRODNÍ STATISTICKÁ KLASIFIKACE NEMOCÍ A PŘIDRUŽENÝCH ZDRAVOTNÍCH PROBLÉMŮ: MKN-10 : desátá revize: aktualizovaná druhá verze k 1. 1. 2013. Vyd. 2. Praha: Bomton Agency, 2013. ISBN 978-80-904259-0-31.
- 34) OSVALDOVÁ, Barbora. *Česká média a feminismus*. Praha: Slon, 2004, 158 s. ISBN 80-864-2931-8.
- 35) PLATZNEROVÁ, Andrea. *Sebepoškozování: Aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby*. Praha: Galén, 2009, 159 s. ISBN 978-7262-606-9.
- 36) PORUCHY PŘÍJMU POTRAVY: VYMEZENÍ A TERAPIE. Editor František David Krch. Praha: Grada, 1999, 238 s. ISBN 80-716-9627-7.
- 37) POSPÍŠIL, Jan. *Jak na média*. Kralice na Hané: Computer Media, 2011, 119 s. ISBN 978-80-7402-071-1.
- 38) PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky: Vývoj člověka do patnácti let*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, 461 s.
- 39) ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-859-3148-6.
- 40) ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Vyd. 5. Praha: Grada, 2007, 208 s. ISBN 978-802-4711-744.
- 41) SEBEPOJETÍ DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH V KONTEXTU ŠKOLY. Editor Ivana Poledňová. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 133 s. ISBN 978-802-1050-853.
- 42) SEBEPOJETÍ A IDENTITA V ADOLESCENCI: SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ KONTEXT. Editor Mojmír Tyrlik, Petr Macek, Jan Širůček. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 144 s. ISBN 978-802-1051-072.
- 43) SPOUSTA, Vladimír. *Masová komunikační média a jejich funkce při utváření osobnosti dítěte*. Red. Zdenka Veselá. In *Výchova a práva dítěte na prahu tisíciletí*. Sborník příspěvků z 8. konference České pedagogické společnosti. Brno: Česká pedagogická společnost, 2000. s. 272-275. ISBN 80-85615-92-4.

- 44) ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 45) TIGGEMANN, Marika and Duane HARGREAVES. The Processing of Thin Ideals in Fashion Magazines: A source of social comparison or fantasy? *Journal of Social and Clinical Psychology* [online]. 2009, 28, pp. 73-93. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://guilfordjournals.com/doi/abs/10.1521/jscp.2009.28.1.73>
- 46) TOTHOVÁ, Kamila. Vývoj osobní identity v dospívání. *Prevence*. Praha: o. s. Život bez závislostí, 2010, roč. 7, č. 6.
- 47) VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
- 48) VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Karolinum, 2005, 207 s. ISBN 978-802-4609-560.
- 49) VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: Aisis, 2006, 226 s. ISBN 80-239-4908-X.

Přílohy

Příloha A – otázky pro polostrukturovaný rozhovor vlastní konstrukce

- 1) Kupuješ si časopisy? Jaké?
- 2) Sleduješ pravidelně některé rubriky?
- 3) Koupila sis někdy nějaký výrobek (make-up, oblečení, doplněk), protože jsi ho viděla v časopise?
- 4) Řídíš se návody (jak pečovat o pleť, jak zaujmout svého idola, jak zhubnout), které doporučují časopisy?
- 5) Poradíš se s někým, než některý z návodů vyzkoušíš?
- 6) Jak na tebe působí dívky, modelky, které jsou vyfocené v časopisech?
- 7) Můžeš mi popsat, jak podle tebe vypadá a co dělá úspěšná žena dnešní doby a objevují se takové ženy v časopisech?
- 8) Máš nějaký ženský vzor a sleduješ jí prostřednictvím časopisů?
- 9) Vyjadřují se někdy nebo komentují učitelé/učitelky obsahy dívčích časopisů ve výuce?

Příloha B – přepisy jednotlivých rozhovorů, proběhly v Hořicích, přepsáno doslovně, proto jsou někdy věty neuspořádané, písmeno „V“ znamená výzkumník

Rozhovor 1

Tereza, 15 let

V: „Ahoj, moc děkuji, že ses rozhodla zúčastnit se tohoto rozhovoru, který potřebuji uskutečnit pro potřeby mé diplomové práce, souhlas máme podepsaný, tak jen zopakuj, že můžeš odpovídat úplně svobodně, nikde nebude figurovat tvé jméno, pouze věk. Budu si vše nahrávat na diktafon na mobilu, abych nic nepřeslechla, už nám běží. Nabídni si vodu, jestli chceš. A jestli můžeme, tak bych začala první otázkou. Kolik je ti tedy let?“

T: „15.“

V: „Kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

T: „Ne.“

V: „Ale někdy jsi takový časopis viděla nebo listovala v něm?“

T: „Jo, to jako jo, kamarádka si je kupuje dost často, Dívku a tak, takže se do nich koukáme, ale sama si ho pravidelně nekupuju, abych na něj stála frontu natěšená.“

V: No paráda, hele, a když už máš takhle ten časopis v ruce, co tě v něm nejvíc zaujme? Nějaká rubrika? Nebo si ho fakt jen narychlo prolistuješ, nic moc nečteš?“

T: „Já se vždycky dívala na ten fotoromán, nebo co to tam je z těch fotek, anebo nějaký ty jejich rady.“

V: „Rady? No a jaký rady třeba? Vzpomeneš si?“

T: „No já se jim spíš směju teda. I těm fotorománům, je to jak telenovela.“

V: „Jasně, tak někomu to určitě může připadat přihlouplé. Hele a v těch časopisech taky často prezentují různé výrobky, šminky a oblečení a tak. Koupila sis někdy takhle něco, že jsi to předtím viděla v časopise a řekla sis, jo, to bych si měla koupit?“

T: „Ne, jako zní to blbě, že jo, protože používám šminky a tohle, ale prostě si to kupuju sama, vyberu si to na místě většinou.“

V: „Rozumím, každý to dělá tak, jak mu to vyhovuje. Ale ještě bych se vrátila k těm radám, ty jsi říkala, že se jim směješ, takže to přečteš, pobavíš se a nijak se tím neřídíš?“

T: „Jo, přečtu, zasměju se, ale tak třeba jako někdy něco jo, ale jako ne hned, že bych to běžela zkusit, třeba si na to pak vzpomenu za delší dobu a zkusím to. Nebo třeba z těch dvaceti rad, co tam napíšou, třeba dvě, který mi sedí, ale ne, že bych nad tím nepřemýšlela a všechno musela dělat podle nich, to ne, prostě pro inspiraci.“

V: „Jasně. A ještě se k tomu zeptám, když už se takhle něco rozhodneš vyzkoušet. Poradíš se s někým?“

T: „Moc ne, já si to všechno dokážu sama rozmyslet. O ty rady moc nestojím, protože to ani není moc potřeba, to nejsou žádný velký rozhodnutí.“

V: „Jo, to máš asi pravdu. Tak další otázka. Ono taky v těch časopisech jsou obrázky a fotky modelek, krásných holek. Když se na ně podíváš, co si tak řekneš?“

T: „Jako to já zas umím zhodnotit, jestli je pěkná. Jako dokážu to ocenit, když někdo má hezky udělaný vlasy nebo má hezký tělo, tak jako na to se asi koukám.“

V: „Říkáš hezký tělo, co to znamená?“

T: „No žádný špeky, prostě hubená, dlouhý nohy, dobrý prsa, ale ne moc velký, plochý břicho. Ale jako ne žádná anorektička, aby si nemohla dát nic k jídlu, nemyslím si, že se někde jen pasou, prostě vysportovaná. Ale někdy si asi musí něco upřít.“

V: „Pravděpodobně to tak bude. Tak jo, pomalu se chýlíme ke konci, řekni mi ještě, jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? Co dělá? A najdeme takové ženy v časopisech? Klidně si to chvíli promysli a pak začni.“

T: „Určitě má vystudovanou vysokou školu, to je dneska základ. Pak musí mít práci. Nejlíp asi nějaká úspěšná podnikatelka s velkou firmou. Měla by mít dobrého životního partnera. Když bude bohatá, tak aby jí nevysával anebo naopak, aby ona nebyla závislá na něm. Vzhledově by měla vypadat normálně, aby se moc nelišila, oblečení by měla mít sladěný, třeba takový to ženský sáčko a sukni. Volno tráví tím, co jí baví. Ale protože má náročnou práci, tak třeba si jde zasportovat. Děti jsou štěstí do života, nějaký by mít měla, ale asi jich nebude mít celou tlupu. Prostě třeba dvě, blízko od sebe, aby pak zase mohla pracovat. No a v časopisech jsou úspěšné ženy, když tě vyfotí do časopisu, to už je úspěch sám o sobě.“

V: „Fajn, díky moc. A máš nějaký ženský vzor,? A objevuje se v časopisech?“

T: „Já nemám vzor v nikom slavným. Spíš teda vůbec v nikom. Já se snažím být taková svá. Ale když vidím, jak se někdo chová nebo oblíká, tak si řeknu, jo to je dobrý, tak bych to taky měla dělat.“

V: „O. K. no a jsme ve finále. Poslední otázka pro tebe. Vnímá škola, kam chodíš, mimoškolní prostředí v podobě časopisů? Jestli učitelé třeba přinesou do výuky časopis nebo komentují články a tak?“

T: „Tak o tom fakt nevím. Nikdy nám do výuky nic nepřinesli. To fakt ne.“

V: „Fajn, tak moc děkuju za tvé odpovědi a čas. Měj se hezky.“

T: „Rádo se stalo.“

Rozhovor 2

Kristýna, 16 let

V: „Ahoj, děkuji, že ses rozhodla pro uskutečnění tohoto rozhovoru, jak už jsem říkala, potřebuji ho v rámci mé diplomové práce. Souhlas jsi mi podepsala, výborně, odpovídej v klidu, nikam nespěcháme, nikde nebude uvedeno tvé jméno, jen věk. Vše si nahraji na diktafon na mobilu, už nám běží, paráda. Nabídní si vodu, když budeš chtít. Tak a můžeme začít?“

K: „Ano.“

V: „Fajn, kolik ti je let?“

K: „16 let.“

V: „Kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

K: „Dívčí? Jako Bravičko nebo BravoGirl!? Nekupuju, nebo jako kupovala jsem si, ale teď už moc ne. Nejvíc asi tu BravoGirl! No, ale fakt to bylo dřív, třeba před rokem.“

V: „V pohodě, to vůbec nevadí, že teď už nekupuješ, ale prostě někdy v minulosti sis občas nějaký koupila. Řekni mi, co sis tam četla nejradši? Měla jsi nějakou oblíbenou rubriku? Nebo jsi jen tak listovala?“

K: „No docela jsem četla ty fotoromány. A občas někdy ty návody, třeba na vlasy, na účesy.“

V: „Fotoromány, no a hele, co jim říkáš? O čem to tak je? Co se tam řeší?“

K: „No většinou to je to samý dokola, že prostě někdo se do někoho zamiluje a někdo se pak do toho třetí připlete a je to všechno na jedno brdo, prostě hrozný, ale vždycky mě to tak prostě chytlo no, že jsem si to musela dočíst.“

V: „To úplně chápu, člověk se do toho tak vžije, vid'. No a prosím tě, taky v těch časopisech dost prezentují různé výrobky, třeba řasenky a další šminky, oblečení, že jo, jaké barvy teď letí a tak. Koupila sis takhle někdy něco, že jsi to viděla v tom časopise, tam to vyzkoušeli, bylo to super, a ty jsi to taky zkusila?“

K: „No nevím, jestli jsem si něco takhle koupila, to asi ne, možná nějakou tužku na oči, ale jako že se spíš nechám inspirovat, nemusí to být to stejný. Ale jednou jsem se nechala ostříhat jako nějaká modelka, co právě byla vyfocená v tom časopise.“

V: „To je dobrý, to mi akorát nahráváš na další otázku, chtěla jsem se zeptat, jestli se někdy řídíš právě těmi návody a radami, o kterých jsi říkala, že je občas čteš?“

K: „No neřídím se úplně všema, prostě si vyberu, co by se ke mně tak mohlo hodit, nebo když radí něco s klukama, tak vyberu, co se tak hodí k němu, abych se hlavně neztrapnila, co by tak mohlo být realistický. Ale spíš se řídím těmi radami, jak si udělat nějaký copánek nebo něco na ty vlasy. Někaký zábaly.“

V: „Jasný. Hele a třeba probereš to s někým, než se do toho pustíš? Jako vím, že kluky asi s mámou řešit nebudeš, ale třeba ty zábaly na vlasy? Víš, jako jestli úplně věříš tomu, co napíšou v tom časopise?“

K: „Jak kdy. Třeba někdy ani nemáme všechny ty suroviny na to doma, tak mamce řeknu, jestli by to nemohla koupit, a ona se zeptá, na co to chci, tak jí to řeknu a třeba řekne, že to je dobrý nápad a třeba i spolu to zkusíme, anebo že to je kravina, že to nebude fungovat. No tak to pak nekoupí a třeba uděláme nějakou jinou alternativu na to.“

V: „Tak to jsi dobrá, že to takhle zkoušíš i s mamkou. Tak jo, hele a ony jsou taky v těch časopisech fotky a obrázky, možná je jich tam někdy víc, než textu. No a je tam spousta modelek, pěkných holek. Co ti takhle běží hlavou, když se na ty fotky díváš?“

K: „*Já jim vždycky závidím. Nebo si řeknu o některých, že jsou fakt hezký, i když nejsou moc namalovaný, že prostě mají dobrý nohy, tak si vždycky řeknu, že to jsou pěkný svině, pardon (smích). Prostě jim to spíš závidím no, že bych taky chtěla být tak hezká.*“

V: „No, taky si to někdy říkám. Tak, pomalu se blížíme ke konci. Jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? A najdeme takové ženy v časopisech? V klidu si to promysli a pak začni. Třeba kde pracuje, jakou má školu a tak.“

K: „*Měla by mít vystudovanou vysokou. Hlavně aby pak mohla dělat to, co jí baví, ale z čeho by se zároveň dala urvat práce. Měla by být samostatná a nezávislá. Aby si sama vystačila. Aby nebyla třeba závislá na příteli, aby na něm nevisela a tak. Vzhled, no měla by mít asi 175 cm, vyšší prostě, je jedno, jaký má vlasy, ale neměla by mít holou hlavu, aby byla vždy upravená, nerozcuchaná. Určitě upravená. Nemusí být vychrtlá, ale ani obézní. I ženy při těle mohou být atraktivní, když jsou soudné a umí se obléknout vzhledem ke své postavě. Měla by být spokojená, vnitřně, usmívat se na všechny a pak se jí bude dařit. S dětma by měla počkat, ne hned po škole. Měla by prostě chvíli pracovat. Úspěch je pro každého něco jiného, ale v časopise jsou ženy, které to někam dotáhly, takže ano, tyto ženy jsou v časopisech.*“

V: „Super, děkuju. A máš nějaký ženský vzor a objevuje se v časopisech?“

K: „*No už je po smrti, takže v časopisech fakt ne. Helen Kellerová, nebo tak nějak. Ve dvou letech ohluchla a oslepla, ale byla první, která získala vysokoškolský diplom v tomhle stavu. Napsala asi 12 knih, a i když byla hluchá, tak různě přednášela na veřejnosti. Zapojovala se do charitativních akcí a založila nadaci pro hluchoněmé a slepé.*“

V: „Tak to byla statečná. No a jsme ve finále. Poslední otázka zní, jestli tvoje škola vnímá mimoškolní prostředí v podobě časopisů, jestli učitelé komentují nějaké články a tak?“

K: „*No to asi teda ne. Jeden učitel teda pořád komentuje a řeší, jak se oblékáme, ale to nás spíš kritizuje. K časopisům jsem nikdy neslyšela nikoho se vyjadřovat.*“

V: „Dobře, tak děkuji moc za tvůj čas a odpovědi, takhle je to vše. Měj se hezky.“

K: „*Není zač.*“

Rozhovor 3

Alžběta, 15 let

V: „Ahoj, děkuji, že ses rozhodla mi poskytnout pár odpovědí v rámci rozhovoru k mé diplomové práci. Vše potřebné jsme si sdělily, souhlas máme podepsaný. Vše si nahraji na diktafon v mobilu, abych na nic nezapomněla, až budu rozhovor přepisovat. Odpovídat můžeš bez zábran, nikde nebude tvé jméno uvedeno, pouze věk. Nabídní si vodu, jestli chceš, a můžeme začít?“

A: „Jo.“

V: „Super. Tak na rozjezd otázka. Kolik je ti let?“

A: „15.“

V: „O. K. řekni mi, kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

A: „Jo, kupuju. Nejvíc asi BravoGirl! ted' a Dívku, a kamarádka má občas nějaký další, JOY myslím, tak si je třeba půjčujeme, ona je starší.“

V: „Paráda, hele, a máš nějakou oblíbenou rubriku? Nebo co si čteš nejraději?“

A: „No čtu to tak všechno, ale ty návody a rady mám docela ráda a taky když tam jsou ty novinky, třeba komu vyšlo jaký cédéčko nebo nějaká knížka že vyšla.“

V: „To je dobrý, alespoň má člověk přehled, co se děje ve světě hudby a knih, vid'. No a koupila sis takhle někdy něco, že jsi to viděla právě v tom časopise? Třeba právě to cédéčko nebo nějaký líčení, oblečení?“

A: „Ale jo, právě třeba ty knížky nebo ty céda, že se po tom podívám a pak si řeknu, jo, to vlastně psali, že je dobrý, tak si to koupím, ale ne pokaždé, je to dost drahý všechno.“

V: „Fajn, ještě bych se ráda vrátila k těm radám a návodům. Řídíš se jimi někdy?“

A: „Záleží jakýma. Nejvíc jsem ted' koukala na nějaký masky na obličej a něco na vlasy, aby nepadaly a aby byly hustší třeba. Ale ona většina těch návodů je tam takový to no, že třeba jsou tam názvy, co slyšíš poprvé, třeba arganový olej a jablečný ocet nebo kakaový máslo, takže to vím, že ani neseženu, tak to třeba ani nevyzkouším.“

V: „Jasně, to je pravda, že se někdy tyhle suroviny obtížně shání. No a k další otázce. Poradíš se s někým, než nějaký z těch návodů vyzkoušíš?“

A: „Jako mám se s kým poradit, ale většinou to není nutný.“

V: „Dobře. V časopisech taky máme nejen text, ale plno obrázků a fotek, na kterých jsou hojně pěkné holky, modelky. Co ti takhle běží hlavou, když se na ně díváš?“

A: „Některý teda vypadají, že už jsou fakt moc namalovaný, že mi přijde, že kdyby nebyly tak přeplácány, že by byly hezčí i bez toho. No a hodně se koukám na vlasy, že třeba když má nějaká hezky načesaný vlasy, tak si řeknu, no tak to by mi fakt nedrželo a tak.“

V: „O. K. pomalu se blížíme ke konci. A teď krásná otázka. Jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? Co dělá? A objevují se takové ženy v časopisech? Klidně si to chvíli promysli a pak mi ji popiš. Co dělá, jak vypadá a tak.“

A: „Tak já nevím, asi musí mít vystudovanou vysokou školu v tom oboru, ve kterým pak chce pracovat, dneska asi nejlíp práva nebo ekonomku a podnikání, že pak můžeš rozjet něco vlastního, odtamtud vychází hodně sebevědomí lidí, co mají ambice, že by chtěli něčeho dosáhnout. Nemůže mít děti, maximálně jedno, protože nemůže být na mateřský, když chce udělat kariéru. Jak by měla vypadat, no, je jedno jestli má dlouhý nebo krátký vlasy, spíš, aby bylo vidět, že se o ně stará, že nemá někde tadyhle tři vlásky uprostřed čela, měla by vědět, co jí sedí, měla by být soudná v tom, jak se nalíčit a obléknout vzhledem k situaci. Určitě chodí cvičit, protože musí reprezentovat. No a dělá, co jí baví, když má čas na sebe. Může být sama i mít partnera, na tom asi nezáleží. Ale úspěšná žena by dle mě partnera mít měla, protože se jí daří jak v kariéře tak osobním životě, a proto je úspěšná. Navíc jsou na vše dva, mají dva platy, takže se jim pak daří ještě líp. No a v časopisech určitě jsou, ty nejúspěšnější i na titulcích.“

V: „A čte taková žena časopisy?“

A: „No pokud chce vědět, co teď letí, aby mohla dobře vypadat, tak určitě ano. Ohledně vzhledu je dneska hodně předsudků. Asi by se měla snažit zapadnout, ale vybočovat třeba právě tím, že to má vše hezky sladěný, že je hezky nalíčená, má pěknou postavu a tak.“

V: „Máš nějaký ženský vzor? A objevuje se v časopisech?“

A: „Já teda asi nemám vzor, že bych ji chtěla úplně zkopírovat, ale třeba jeden čas se mi hrozně líbila Avril Lavigne. Jak zpívá, ten její styl a tak. Jako nenapodobuju jí, ale že jí jako uznávám, že je dobrá, kam to dotáhla. No a ona je v časopisech dost často, dost vydává cédéčka a je na plakátech. Ale myslím, že jsem jí slyšela dřív zpívat, než jsem ji viděla.“

V: „Jasně. No a poslední otázkou zabrousíme do školy. Vnímá tvoje škola mimoškolní prostředí v podobě časopisů? Třeba jestli se učitelé vyjadřují k časopisům, k článkům a tak?“

A: „Tak to fakt ne. Ani třeba, že vyšla nějaká kniha, fakt nikdy. Jen jednou nám na lyžáku učitel právě sebral nějaký Bravičko, byl tam článek, jak sbalit kluka, tak si z toho dělal legraci a dával nám svoje chytrý rady, třeba, že když chci, aby si mě kluk všimnul, tak si mám vzít reflexní vestu a tak.“

V: „Aha. Tak díky moc za odpovědi i čas. Ať se daří.“

Rozhovor 4

Monika, 17 let

V: „Ahoj, děkuji, že ses rozhodla zúčastnit se tohoto rozhovor, moc mi tím pomůžeš v rámci mé diplomové práce. Souhlas jsi mi podepsala, vše si budu nahrávat na diktafon, už běží. Odpovědi si v klidu rozmysli, tvé jméno nebudu nikde uvádět, pouze věk. Nabídni si vodu, když budeš chtít a můžeme začít?“

M: „Ano, můžeme.“

V: „Výborně. Kolik je ti let?“

M: „Je mi 17 let.“

V: „Kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

M: „Dívčí časopisy občas, třeba když někam jedeme, tak na cestu do auta. Radši si teď kupuji časopisy o designu a tak.“

V: „Rozumím. A když už se ti do ruky dostane dívčí časopis, podíváš se tam na nějakou rubriku?“

M: „Asi nemám žádnou oblíbenou, ale když už, tak především jen ty, co mě nějak zaujmou, třeba nadpisem, zajímají mě třeba články o cestování nebo se ráda podívám na takové ty tipy, kam vyrazit o víkend a tak.“

V: „Dobře. Koupila sis někdy něco, co jsi viděla v časopise? Třeba šminky nebo oblečení?“

M: „Ano, občas oblečení, ráda se nechávám inspirovat a modelky v časopisech jsou hezky a vkusně oblečené. Šminky si kupuji už osvědčené a vyzkoušené.“

V: „Řídíš se nějakými návody, na které v časopise narazíš?“

M: „Ne, nikdy mě to nelákalo, jako přečetla jsem si je, ale nikdy jsem snad žádný nevyzkoušela.“

V: „Takže ses nikdy s nikým ani neradila, zda něco vyzkoušet?“

M: „No třeba jsem se zeptala ségry, jestli myslí, že by to fungovalo, ale nikdy jsem to nezkusila.“

V: „Co říkáš modelkám, které jsou vyfocené v časopisech? Co ti běží hlavou, když se na ně podíváš?“

M: „Zdá se mi, že některé jsou přehnaně upravené, jak silně nalíčené, tak třeba upravené ve photoshopu. Ale líbí se mi, ráda se na ně dívám, některé jsou opravdu krásné.“

V: „Fajn, už se pomalu chýlíme ke konci. Další otázka pro tebe. Jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? A najdeme takové ženy v časopisech? Klidně si odpověď rozmysli a pak mi řekni, co dělá, jak vypadá a tak.“

M: „Je to emancipovaná žena, má vystudovanou vysokou školu, vybudovanou kariéru a rodinu nezakládá v mladém věku. Jak vypadá, pro mě osobně, není podstatné, ale vím, že se vzhled hodnotí vysoko, proto si myslím, že by měla být spíš štíhlá, upravená, hezky oblečená. Má partnera, ale jak jsem říkala už na začátku, se závazky nespíchá. A v časopisech najdeme většinou společensky úspěšné lidi, herečky, zpěvačky. Takže ano, najdeme.“

V: „O. K. řekni mi, máš nějaký ženský vzor? A objevuje se v časopisech?“

M: „Vysloveně žádný vzor nemám a z časopisu určitě ne. Částečně je to moje máma, která splňuje moji představu úspěšné ženy s tím, že nás dokonce zvládla vychovat se sestrou a má dobrou práci, docela dobrý vkus a umí nám poradit. Prostě jde s dobou.“

V: „Dobře. A poslední otázka je tady. Vnímá tvoje škola mimoškolní prostředí v podobě časopisů? Myslím, jestli komentují učitelé nějaké články nebo třeba přinesou do výuky časopis?“

M: „Občas nějaký časopis přinesou, třeba do angličtiny Bridge, ale ten je dobrý pro výuku, takže není z mimoškolního prostředí. Takže vlastně asi ne.“

V: „Moc děkuji za tvůj čas a odpovědi. Měj se fajn.“

M: „Díky, taky.“

Rozhovor 5

Laura, 15 let

V: „Ahoj, moc děkuji, že mi zodpovíš několik otázek. Odpovědi využiji pro potřeby mé diplomové práce, veškeré informace jsme si řekly, souhlas podepsaly. Vše si nahraji na diktafon na mobilu. Odpovědi si v klidu rozmysli, nikde nebude figurovat tvé jméno, pouze věk. Nabídni si vodu, když budeš chtít a můžeme se do toho pustit?“

L: „Můžeme.“

V: „Fajn. Tak pro začátek, kolik je ti let?“

L: „15.“

V: „Kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

L: „Občas si koupím Top dívky, nebo BravoGirl!. Ale ráda se podívám i třeba do 100 + 1.“

V: „Když si tedy někdy časopis kopíš, máš nějakou oblíbenou rubriku?“

L: „Většinou jsou to příspěvky od čtenářů, různé příběhy, poradna, fun – art. Celkem mě zajímají názory jiných lidí, ale jenom tehdy, když je chci sama znát.“

V: „Rozumím. V časopisech se také prezentují různé výrobky, hlavně oblečení a kosmetika. Koupila sis někdy něco, protože jsi to viděla v časopise?“

L: „Ano, nebo jen párkrát. Většinou se jen inspiroju stylem a podívám se po odpovídajících výrobcích. Jednou jsem si podle vzorku v časopise koupila make up.“

V: „Vyzkoušela jsi nějaký návod, který jsi četla v časopise?“

L: „Ne, Ježíši, jen to ne. Já jsem tohohle úplně odpůrce. Přejde mi to hloupé, protože máme každý úplně jiné tělo, jiný typ pleti i vlasů. Jako vím, že se snaží tuto rozmanitost pokrýt, ale stejně mi to nikdy nepřišlo jako něco pro mě.“

V: „V tom případě je zbytečné se ptát, jestli se s někým poradíš, než něco takového vyzkoušíš.“

L: „No, pokud bych už měla něco zkoušet, tak si ten návod srovnám napřed v hlavě sama se sebou, s tím, co už o dané věci vím nebo co jsem slyšela nebo už četla. Maximálně bych pak referovala kamarádkám, jak to dopadlo.“

V: „Fajn, v časopisech jsou také kromě textu obrázky a fotografie modelek, krásných dívek. Co ti běží hlavou, když se na ně díváš a prohlížíš si je?“

L: „Moc. Moc hubené, moc nalíčené, mají moc široký úsměv, nebo se naopak tváří moc vážně, a to všechno dohromady na mě působí zvláštním, plastickým dojmem. Jakoby ani neexistovaly mezi normálními lidmi, jakoby se pohybovaly ve svém vlastním světě, kde je dokonalost tak normální, jako pro nás brýle na nose.“

V: „Někdy to může působit nepřírozně, to máš pravdu. Dobrá zpráva, už se blížíme ke konci. Jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? Co asi tak dělá? A jsou takové ženy v časopisech? V klidu si to rozmysli, co třeba dělá, jak vypadá a tak.“

L: „Úspěšná žena dělá to, co ji baví a naplňuje a výdělek jí stačí na vyšší střední vrstvu. Vypadá tak, jak si přeje vypadat, aby byla sama se sebou spokojená, a aby udržela krok s módními trendy, ale je zároveň svá. Nikdy neudělá nic, s čím by hrubě nesouhlasila. Ostatní lidé ji respektují a ona k ostatním také není lhostejná. Časopisy se o obyčejné lidi moc nezajímají, takže ano, úspěšné ženy v časopisech určitě jsou.“

V: „Dobře. Máš nějaký ženský vzor? Objevuje se v časopisech?“

L: „Nedá se přímo říct vzor, protože já obecně nerada vzhlížím k jedné osobě, ale dobrým příkladem mi je Janniffer Lawrence. Dozvěděla jsem se o ní nejvíce na internetu, takže nevím, zda je v časopisech často, ale v těch, co jsem si koupila, zatím nebyla.“

V: „Fajn a je tu poslední otázka. Vnímá tvoje škola mimoškolní prostředí v podobě časopisů? Komentují třeba učitelé nějaké články z časopisů, přinesou třeba časopis do výuky a podobně?“

L: „*Ne, zatím jsem se s tím nesetkala. Nikdo nekritizoval časopisy přímo, nikdy žádný učitel časopis do výuky nepřinesl, možná je to škoda, že je škola tak úzkoprsá, ale co nadělaš.*“

V: „To máš pravdu. Díky moc za odpovědi a tvůj čas, měj se hezky.“

Rozhovor 6

Nikola, 13 let

V: „Ahoj, děkuji, že ses rozhodla zúčastnit se tohoto rozhovoru. Odpovědi mi pomohou při zpracování mé diplomové práce. Veškeré informace jsme si řekly, souhlas máme podepsaný, odpovídej úplně v klidu, nikde nebude figurovat tvé jméno. Rozhovor si nahraji na diktafon v mobilu, abych na nic nezapomněla při přepisu. Nabídní si vodu, jestli chceš a můžeme to odstartovat?“

N: „*Můžeme.*“

V: „Paráda. Takže kolik je ti let?“

N: „*13.*“

V: „Kupuješ si nějaké dívčí časopisy?“

N: „*Občas, když dostanu kapesné, tak si koupím BravoGirl!*“

V: „A když si časopis koupíš, co tě v něm nejvíce zajímá? Sleduješ třeba nějaké rubriky?“

N: „*Koukám se, co je IN a OUT a na novinky ze světa celebrit a módy. Občas na ty rady, jak pečovat o pleť a o vlasy, protože vlasy jsou důležitou vizitkou.*“

V: „Aha, to je zajímavá myšlenka. No a koupila sis už někdy něco proto, že jsi to viděla v časopise? Protože časopisy prezentují velké množství výrobků, hlavně oblečení a kosmetiku.“

N: „*K Vánocím jsem dostala řasenku. Viděla jsem ji až potom v časopise, a tak alespoň vím, že je dobrá a zaujala by mě tam stejně. Je to jediné líčidlo, které používám, tak se o ně zajímám asi víc. Jednou jsem si vybrala voňavku, protože byl v časopise její vzorek a dobře voněla a nebyla drahá, tak mi ji mamka dovolila.*“

V: „Před chvilkou jsi říkala, že si někdy přečteš návody, jak pečovat o pleť nebo o vlasy, řídíš se pak jimi? Už jsi něco vyzkoušela?“

N: „Jednou jsme si se ségrou vyrobily tu masku na obličej, z vajíčka a medu. Bylo to vtipný, moc nám nešla smýt.“

V: „Takže ses poradila se sestrou, s nikým jiným tyto návody nekonzultuješ?“

N: „Jo, kdybych potřebovala, tak se můžu poradit s mamkou nebo kámoškou, ale mamka ta je často v práci, takže spíš se sestrou.“

V: „V časopise je také spousta fotek a obrázků s modelkami a krásnými dívkami. Co ti běží hlavou, když si je prohlížíš?“

N: „Občas mi přijde, že jsou zbytečně přeplácené make – upem a mají na sobě zbytečně moc šperků. Taky jsou dost hubené. Líbí se mi jejich účesy.“

V: „Dobře. Už se pomalu blížíme ke konci, tak další otázka, má oblíbená. Můžeš mi popsat, jak podle tebe vypadá úspěšná žena dnešní doby? Co třeba dělá? A jsou takové ženy v časopisech? Klidně si dopřej čas na rozmyšlenou a pak začni.“

N: „Určitě má vystudovanou vysoko školu, nevím jakou konkrétně, ale má titul. Má práci a vysoký plat, vše stíhá s přehledem. Je elegantně oblečená, dokáže si vše sladit, pečuje o sebe, má asi vlasy v drdolu, to je praktické, je štíhlá. Ráda sportuje. Děti asi mít nemůže, aby měla čas stíhat práci. A jak to bylo dál? Jestli je v časopisech, že? Určitě ano, s úspěšnými ženami se dělají rozhovory snadno.“

V: „Super. Máš nějaký ženský vzor? Objevuje se v časopisech?“

N: „Mám ráda Emmu Watson, je přirozená. Znáám ji z filmů Harry Potter, občas je v časopise na plakátě a tak, tak to si ho ráda koupím.“

V: „Jasně. A je tu poslední otázka. Vnímá škola, kam chodíš mimoškolní prostředí v podobě časopisů? Myslím tím, jestli učitelé někdy přinesou časopis do výuky nebo okomentují nějaký článek?“

N: „Moc se nevyjadřují, jednou učitelka říkala, že tam píší jen hlouposti, ale ta ani neví, co tam píší.“

V: „Proč myslíš, že neví, co se píše v časopisech?“

N: „No protože je už dost stará a nemůže tomu rozumět, co je dneska v módě.“

V: „Dobře. Takže ti moc děkuji za odpovědi a tvůj čas. Měj se hezky.“

N: „Není zač.“

Příloha C – škálový dotazník vlastní konstrukce

Zakroužkuj na každé škále od jedné do pěti, jak jsi spokojená s jednotlivými partiemi svého těla.

1 znamená – jsem maximálně a vždy spokojená;

2 znamená – jsem relativně spokojená, málokdy se mi nelíbí;

3 znamená – jsem spokojená tak půl na půl, někdy se mi líbí, někdy ne;

4 znamená – nejsem spokojená, nelíbí se mi;

5 znamená – jsem absolutně nespokojená, je to hrůza.

Se svými vlasy: 1 2 3 4 5

Se svým obličejem: 1 2 3 4 5

Se svými pažemi: 1 2 3 4 5

Se svými prsy: 1 2 3 4 5

Se svým břichem: 1 2 3 4 5

Se svými boky: 1 2 3 4 5

Se svými hýžděmi: 1 2 3 4 5

Se svými stehny: 1 2 3 4 5

Příloha D – fotografie pro expozici

Dostupné z: <http://fotos.starmedia.com/2013/10/adriana-lima-erin-heatherton-y-barbara-palvin-para-victoria-secret-en-mayo-2012-179964.html>

Příloha E – vzory informovaných souhlasů

Informovaný souhlas k experimentu v rámci diplomové práce Vliv tištěných médií a školy na sebepojetí dospívajících dívek.

Výzkumník: Lenka Zineckerová

E-mail: lenka.zineckerova@gmail.com

Dobrý den,

dovolte mi Vás touto cestou informovat o experimentu, který proběhne ve třídě Vaší dcery příští pondělí. Jedná se o experiment, jehož cílem je zjistit, zda může fotografie z časopisu a krátká slovní instrukce ovlivnit vnímání tělesného sebepojetí u dospívajících dívek. Účast na experimentu je zcela dobrovolná a anonymní, dívky uvedou pouze svůj věk.

Experiment se skládá ze tří částí. První částí je vyplnění krátkého škálového dotazníku zaměřeného na spokojenost s jednotlivými částmi vlastního těla. Druhou částí je expozice fotografie z časopisu a následné sdělení krátké slovní instrukce. Třetí částí je vyplnění stejného škálového dotazníku, který dívky vyplnily již v první fázi experimentu. Časová náročnost je odhadnutá na 10 – 15 minut v rámci jedné vyučovací hodiny ZSV.

Po zpracování dat do počítačové podoby budou všechny papírové dotazníky skartovány. Data budou uložena v počítači chráněném heslem. Využita budou pouze pro potřeby této diplomové práce. Pokud budete mít zájem o zaslání výsledků experimentu, chcete nahlédnout do mé diplomové práce nebo máte jakékoli další dotazy, neváhejte mě kontaktovat na výše uvedeném e-mailu.

**Svým podpisem stvrzuji, že jsem byl(a) seznámen(a) s průběhem, povahou a cílem experimentu, a souhlasím, aby se má dcera
v rámci výuky ZSV tohoto experimentu zúčastnila.**

.....
PODPIS ZÁKONNÉHO ZÁSTUPCE

Informovaný souhlas k rozhovoru v rámci diplomové práce Vliv tištěných médií a školy na sebepojetí dospívajících dívek.

Výzkumník: Lenka Zineckerová

E-mail: lenka.zineckerova@gmail.com

Dobrý den,

dovolte mi Vám touto cestou představit výzkumné šetření, kterého se může s Vaším souhlasem zúčastnit Vaše dcera. Jedná se o rozhovor, jehož cílem je zjistit, jaké postoje zaujímají dospívající dívky vůči časopisům určeným jejich věkové kategorii a zda škola tyto časopisy reflektuje ve výuce. Časová náročnost rozhovoru je stanovena na 30 minut. Účast na rozhovoru je dobrovolná, odpověď je možné kdykoli odmítnout nebo se v průběhu rozhovoru na cokoli doptat.

Rozhovor proběhne po domluvě v následujícím týdnu v soukromé kanceláři na adrese Dr. Pazourka 1482 v Hořicích. Bude nahráván na diktafon v mobilním telefonu z důvodu přesného zachycení odpovědí, které budou následně přepsány do počítače. Nahrávka bude po přepisu smazána. Data budou využita pouze pro potřeby této práce. Jméno Vaší dcery bude v diplomové práci změněno, rozhovor je tedy zcela anonymní. V případě zájmu Vám umožním kdykoli nahlédnout do mé práce a zodpovím Vaše dotazy. Neváhejte mne kontaktovat na výše uvedeném e-mailu.

Svým podpisem stvrzuji, že jsem si přečetl(a) tento dokument, vím, jak bude má dcera do výzkumu zapojena, a souhlasím, aby se rozhovoru zúčastnila.

.....
PODPIS ZÁKONNÉHO ZÁSTUPCE